

Yönetim-Siyaset Yazıları Bibliyografyası

Âdâb-ı saltanat, Mülakkab Receb (Ölüm 1604), Türkçe

Hükümdarlık usulleri hakkında kaleme alınan bu eser, hükümdarlar için dini ve siyasi konulara dair çeşitli hikâyelerin nasihat tarzında kaleme alınmasıyla ortaya çıkmıştır. ¹

Âdabu'l-Hukkâm, Muhteşem Efendi, Türkçe²

Âdâbü'l-harb ve 'ş-şecâ'a, Muhammed b. Mansûr b. Said es-Siddikî et-Teymî el-Kureşî (Ölüm 1225), Arapça

Delhi Sultanlığı'nın askeri tarihiyle ilgili önemli bilgiler veren bu eser, Delhi hükümdarı İltutmış'a ithaf edilmiş olmakla beraber savaş sanatları konusunda da önemli bir eserdir; eserde sultanın sahip olması gereken nitelikler, savaş sanatı, Delhi Sultanlığı'nın askeri tarihi vb. konularının üzerinde durulmuştur.³

Âdâbü'l-hilâfe ve esbâbü'l-hisâfe, İbrâhîm b. Muhammed (Ölüm 1542), Farsça, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan Köşkü, No. 00494

Kanuni Sultan Süleyman'a ithafen kaleme alınan bu eser, hilafet ve saltanat usullerine yönelik bilgiler içermektedir.⁴

Âdâbü'l-mülûk, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. et-Tayyib b. Mervân es-Serahsî (Ölüm 899), Arapça

Franz Rosenthal bu yazmanın Serahsî'ye aidiyeti konusunda önemli şüpheler olduğu ileri sürmüştür. Rosenthal, Serahsî'ye ait olduğu düşünülen nüshanın, Ebû'l-Hasan Ali b. Rezîn adlı, ilmi kimliği belirlenememiş bir müellif adına bir başka versiyonunun olduğunu ileri sürer; ancak iki yazmanın dayandığı ortak metin, Muhammed b. Hâris es-Seâlibî (et-Tağlibî) tarafından yazılan ve Kitâbü't-Tâc adıyla Câhiz'e ait olduğu düşünülerek yayımlanan eserden ibarettir.⁵

Âdâbü'l-mülûk, Muhammed b. Muhammed el-Hadi el-Hüseynî, Farsça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

Hüseyin Bahadır Han için H. 1118'de yazılmıştır ve padişahların ahlakına dairdir. ⁶

Âdâbü'l-mülûk, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Mesih Paşa, No. 60

Mısır hükümdarı Kansu Gavri İçin yazılmıştır. ⁷

1 <http://isd.ilem.org.tr/detay/592> (30.09.2020)

2 Bursalı Mehmet Tahir, *Siyasete Dair İslami Eserler*, çev. Hikmet Akpur, Yeni Zamanlar, İstanbul, 1994, s. 31.

3 <http://isd.ilem.org.tr/detay/336> (24.10.2020)

4 <http://isd.ilem.org.tr/detay/529> (22.10.2020)

5 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 230-232.

6 Orhan Çolak, "İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Siyasetnâmeler Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, S. 2, 2003, 339-378, s. 350.

7 Çolak, a.g.m., s.350.

Âdâbu'l-mülûk, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed es-Seâlibî (Ölüm 1038) Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esat Efendi No. 1808 ⁸

Türkçe Çevirisi: Hükümdarlık Sanatı, çev. Sait Aykut, İstanbul: İnsan Yayınları, 1997.

Seâlebî bu eserde, siyaseti bir güç aracı olarak nitelendirir; eserde en önemli kavram hükümdar/melikdir ve müellif, hükümdarın, insanların en ahlaklısı, en asili ve en akıllısı olması gerektiğini öne sürer.⁹

Âdâbü'l-mülûk, Huseyn b. Ayaz Nahvi, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi'ndedir.¹⁰

Âdâbü'l-mülûk, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (Ölüm 923), Arapça

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.¹¹

Âdâbü'l-mülûk bi'l-'adl, İbnü'l-Halîlî'l-Hazinedari'l-Urmevî el-Mevsilî (Ölüm 1282), Arapça, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, No. 1200

Eserde adalet, liderlik, saltanat, hilafet konularının yanı sıra ilmin faziletlerine ve ahlaki vasıflara da değinilmiştir.¹²

Âdâbü'l-mülûk ve Nesayihu's-salâtîn, Kemal b. Hacı İlyas, (yazıldığı tarih 1514), Arapça, Ayasofya Kütüphanesi, No. 2841/1 ¹³

Âdâbü's-saltana, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No. 3690/3¹⁴

Âdâbü's-siyâse, Ali b. el-Esîr (Ölüm 1233), Arapça

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.¹⁵

Âdâbü's-sohbe ve hüsnü'l-'uşre, Ebû Abdîrrahmân Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed es-Sülemî (Ölüm 1021), Arapça¹⁶

Meir J. Kister tarafından eserin tahkikli neşri yapılmıştır (Jerusalem 1954).¹⁷

Âdâbü's-sultân, Medâinî (Ölüm 843), Arapça

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.¹⁸

Âdâbü'l-vüzerâ, Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 2837 ¹⁹

8 Levend, *a.g.m.*, s. 178, dipnot 14.

9 <http://isd.ilem.org.tr/detay/246> (22.09.2020).

10 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18.

11 <http://isd.ilem.org.tr/detay/134> (23.10.2020).

12 <http://isd.ilem.org.tr/detay/361> (22.09.2020).

13 Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 32.

14 Çolak, *a.g.m.*, s. 350.

15 <http://isd.ilem.org.tr/detay/341> (24.10.2020).

16 <http://isd.ilem.org.tr/detay/233> (24.10.2020).

17 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2019, C. EK-2, s. 67-69.

18 <http://isd.ilem.org.tr/detay/55> (23.10.2020)

19 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 40.

Ağrâdu's-siyâse fî ilmi'r-riyâse, Zahîrüddîn Muhammed b. Ali b. Muhammd el-Hasen ez-Zahîrî'l-Kâtib es-Semerkindî, Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2844²⁰

Siyaset ve ahlak konularına dair yazılan eserin ilk bölümünde bazı hükümdarların şiir ve sözlerine ve bunların açıklamalarına yer verilmiştir.²¹

Ahlâk-ı Alâî, Kınalızâde Alâeddîn Ali Çelebî (Ölüm 1572), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye, 0626²²

Eserin üçüncü bölümünde devlet idaresi ve siyasi ahlaka dair konular ele alınır; bu bölümde Türk milletinin benimsediği devlet modelini anlatılmakta, yönetenlerin vasıfları üzerinde durulmakta, devletin reaya ile ilişkilerine değinilmekte ve adalet kavramının üzerinde durulmaktadır; bölümün sonuna eklenen adalet dairesi şeması ile devlet-ordu-reaya bütünleşmesi vurgulanmakta, mülkün ancak adaletle sürdürülebileceği iddia edilmektedir.²³ Kınalızâde, bu eserinde “Adalet Dairesini'nin köklerini Kadim Yunan'a hatta Hint kültürüne uzatır. Kınalızâde için Daire-i Adliye âlemin nizamıdır”.²⁴

Türkçe Çevirisi: Ahlak-ı Alai, çev. Murat Demirkol, Ankara: Fecr Yayınları, 2017.

Ahlâk-ı Muhsinî, Hüseyin Vâiz-i Kâşifi (Ölüm 1505), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi No. 273

Ahlâk-ı Muhsinî'de İslam'ın önde gelen isimleri ve tarihi şahsiyetler (Me'mun, Nüşirevân, Gazneli Mahmut gibi hükümdarlar) hakkında çeşitli hikâyeler anlatılmakta, bu kişilerin davranışlarından örnekler verilerek, bu hikâyeler gerçek hayatla bağdaştırılmaya çalışılmaktadır.²⁵

Ahlâk-ı Muhsinî Avrupalıların da dikkatini çeken bir eserdir, bazı Batı dillerine kısmen veya tamamen çevrilmiş, eser üzerine bu dillerde incelemeler yapılmıştır; eserin İngilizce tercümesi ilk defa 1823 baskısı ile birlikte neşredilmiştir.²⁶

Türkçe Çevirisi: Ahlak-ı Muhsini, çev. Murat Demirkol, Türkiye Yazma Eserler, 2019.

Enîsü'l-ârifîn, Muhammed b. Pîr Ahmed Çelebî el-İstanbulî (Ölüm 1582), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye No.629²⁷

Eser Kâşifi'nin (Ölüm 1505) Ahlâk-ı Muhsinî adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.

20 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.25; Levend, a.g.m., s.183, dipnot 54.

21 <http://isd.ilem.org.tr/detay/787> (23.09.2020).

22 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.30.

23 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 1989, C. 2, s. 15-16.

24 Oktay, *a.g.e.*, s. 100.

25 Mehmet Avçin (2012), “Bir Siyasetname Olarak Ahlâk-ı Muhsinî”, *Turkish Studies*, S. 7/2, s. 151.

26 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, C. 2, s. 17.

27 Çolak, *a.g.m.*, s. 355.

Terceme-i Ahlâk-ı Muhsinî, Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi (Ölüm 1658), Türkçe, Fatih Kütüphanesi²⁸

Kâşifi'nin Ahlâk-ı Muhsinî adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.

Ahlâk-ı Nâsirî, Nasiruddîn et-Tûsî, (Ölüm 1274), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Farsça Yazmalar, No. 479, 758, 1611), Farsça²⁹ (Orhan Çolak, s.352)

Felsefi tarzda kaleme alınan bir eserdir.³⁰ “Ahlak Terbiyesi, Ev İdaresi ve Devlet Yönetimi” olmak üzere üç temel makaleden oluşan bu eserde Tusi, toplumları işlevsel bir yapı içinde ele alır; ekonomi, iş bölümü ve adaletle önem veren Tusi, toplumları bu açılardan gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırır; böylelikle içtimaiyat hikmeti dediği sosyolojiden ayrıntılı bir şekilde bahseder ve bu bilimi herkesin öğrenmesi gerektiğini düşünür.³¹

Türkçe Çevirisi: Ahlak-ı Nasırı, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

Miftâhu's-Se'âdeh fî Umûri's-Siyâseh, Mustafa Fedâ Efendi, Türkçe

Ahlâk-ı Nasirî'nin genişletilmiş tercümesidir.³²

Ahlâk-ı Nevâlî (Ferruhname), Nasûh b. Abdullâh Akhisârî Nevâlî (Ölüm 1594), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No. 1174³³

Eser Aristoteles'in Kitâbü'r-Riyâset ve's-siyâset adlı eserininin bazı eklemelerde bulunmuş tercümesisidir.³⁴

Ahlâk-ı saltana, Şerefüddîn Abdullâh b. İzziddîn Fazlillâh b. Ebî Naîm-i Yezdî (Vassâf) (Ölüm 1330), Farsça

Eser İlhanlı hükümdarı Olcayto için kaleme alınmış olup, hükümdarların siyaset hayatındaki işlerinde faydalı olabilecek ahlak ve siyaset konularını içerir; eserde, hükümdarların nitelikleri, işlerin ehline verilmesi, yöneticilerin ulemayla ilişkileri ve askerlere karşı tutumları gibi birçok konu üzerinde durulur.³⁵

Kânûnü'r-reşâd ya da ***Terceme-i Ahlâku's-saltana***, Nergisî Mehmed Bosnavî (Ölüm 1634), Türkçe, Kayseri Raşid Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, Raşid Efendi No. 590/1

Eser daha çok Vassâf olarak bilinen Şerefüddîn Abdullâh b. İzziddîn Fazlillâh b. Ebî Naîm-i Yezdî'nin (ö. 730/1330) “Ahlâku's-saltana” olarak bilinen Farsça eserinin

28 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.30.

29 Çolak, *a.g.m.*, s. 352.

30 <http://isd.ilem.org.tr/detay/358> (25.09.2020)

31 Nasiruddîn et-Tûsî, *Ahlak-ı Nasırı*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2007.

32 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.31.

33 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.31; Levend, *a.g.m.*, s. 176, dipnot 6; Çolak, *a.g.m.*, 356.

34 <http://isd.ilem.org.tr/detay/573> (22.09.2020)

35 <http://isd.ilem.org.tr/detay/386> (22.10.2020)

genişletilmiş Türkçe tercümesi olup, Bosnavî tercümeyi IV. Murad için kaleme almıştır.³⁶

Türkçe Çevirisi: Kânûnu'r-Reşâd, çev. Bahir Selçuk, İstanbul: Kesit Yayınları, 2013.

Risâle-i seciyye, Kavalalı Hüseyin Kazım (Ölüm 1861), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi No. 00385, Türkçe

Eser Vassâf'ın (ö. 730/1330) "Ahlâku's-saltana" olarak anılan Farsça eserinin bir başka Türkçe tercümesidir olup mütercim eseri Sultan Abdülaziz'e sunmak üzere kaleme almıştır.³⁷

Ahlâku'l-eshrâf, Nizâmeddîn Ubeydullâh Zâkânî el-Kazvînî (Ölüm 1370), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reiüsülküttab 00992/001³⁸

Ahlâku'l-eshrâf, Cengiz Han ile haleflerinin hüküm sürdüğü dönem ile İlhanlılarla Timur saldırısı arasındaki fetret devirlerinde oratya çıkan yozlaşmış yönetici kadro ile bu yöneticilere boyun eğenlerin durumunu anlatır.³⁹

Âhlâku'l-mülûk, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânî el-Leysî el-Câhiz, (Ölüm 869), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No.2827⁴⁰

Câhiz'a aidiyeti tartışmalı olan eserde, halifelerin ve hükümdarların gündelik hayatlarına yer verilmekte, yöneticilerin huzuruna çıkacaklar için bir tür davranış rehberi sunulmaktadır.⁴¹

Türkçe Çevirisi: Saray Adabı, çev. Ali Benli, İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.

Telhîs-i mehâsinü'l-edeb, Osmânzâde Ahmed Tâib (Ölüm 1723) Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Pertev Paşa No. 480⁴²

Eser, Câhiz'in Ahlâku'l-mülûk adlı eserinin Türkçe tercümesidir.

Ahlâku'l-vezireyn, Zemmü'l-vezireyn, Mesailü'l-vezireyn (Ölüm 1023), Arapça

Eser Büveyhî vezirlerinden Ebü'l-Fazl İbnü'l-Amîd ile Sâhib b. Abbâd'ın bazı kötü niteliklerini, fikirlerini ve durumlarını dile getirerek, vezirleri eleştirmek amacıyla yazılmıştır.⁴³

Ahlâku's-saltana, Tosyalı Küçük Mustafâ Efendi (Ölüm 1596), Türkçe, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi No. 3372⁴⁴

36 <http://isd.ilem.org.tr/detay/609> (27.09.2020)

37 <http://isd.ilem.org.tr/detay/744> (22.09.2020)

38 <http://isd.ilem.org.tr/detay/406> (22.10.2020)

39 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, C. 2, s. 18-19.

40 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 16; Levend, *a.g.m.*, s. 177, dipnot 9.

41 <http://isd.ilem.org.tr/detay/71> (22.09.2020)

42 Çolak, *a.g.m.*, s. 358.

43 <http://isd.ilem.org.tr/detay/236> (23.10.2020)

44 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33.

Saltanat usulleri, hükümdarların görev ve sorumlulukları, hükümdarların yardımcıları ile ilişkileri vb. siyaset konularına değinen bir eserdir.⁴⁵

Ahlaku's-Selâtin, Farsça, Halis Efendi Kütüphanesi⁴⁶

Akvamü'l-mesâlik fi ma'rifeti ahvâli'l-memâlik, Hayreddin Paşa et-Tunusî (Ölüm 1890), Arapça, Tunus: Devlet Matbaası, 1284⁴⁷

Temel amacı, "Müslüman kalarak modernleşmek" olan Tunuslu Hayreddin Paşa, Avrupa seyahatlerinde edindiği gözlemler sonucunda eserini yazmış; eserinde Avrupa'daki yeniliklerin kültüre uygun ve dine aykırı olmadığı ölçüde seçilip alınması gerektiğini, Avrupa medeniyetine ulaşılması için Avrupa'nın ve Avrupa'da yapılan çalışmaların tanınmasının gerekliliği üzerinde durur.⁴⁸

Eserin giriş bölümü, 1868'te Paris'te Fransızca olarak *Réformes nécessaire aux états musulmans* adıyla yayımlanmış, İngilizce tercümesi ise önce Atina'da 1, daha sonra Cambridge'de yayımlanmıştır

Türkçe Çevirisi: Ülkelerin Durumunu Öğrenmek İçin En Doğru Yol, çev. Kerim Suphi Muhammed, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017.

Terceme-i akvamü'l-mesâlik fi ma'rifeti ahvâli'l-memâlik, Abdurrahmân Süreyya (Ölüm 1905), Türkçe⁴⁹

Eser Tunuslu Hayrettin Paşa'nın "Akvamü'l-mesâlik fi ma'rifeti ahvâli'l-memâlik" adlı eserinin Türkçe tercümesidir.

Âsafnâme, Lütfi Paşa b. Abdülmu'in (Ölüm 1564), Türkçe, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa,00359/001⁵⁰

Kanuni Sultan Süleyman döneminin vezirlerin olan Lütfi Paşa, vezirlik makamına getirildikten sonra, bu makamda gördüğü çeşitli eksiklikler nedeniyle kendisinden sonra bu göreve gelecekler için vezirlik usulüne dair bu eseri kaleme almıştır.⁵¹ Âsaf, Süleyman peygamberin veziri olup mükemmel vezirliğin örneğidir, bu nedenle Lütfi Paşa eserinin adını Âsafname olarak belirlemiştir.⁵²

Âsârü'l-evvel fi tertibi'd-düvel, Ebû Muhammed Hasan b. Abdullâh b. Ömer b. Mehâsin el-Abbâsî (Ölüm 1317), Arapça

Eserde genel olarak memleketin kuralları, hükümdarların hizmetçileri, hükümdarlarla ilgili özel durumlar ve savaşlar ele alınmaktadır.⁵³

45 <http://isd.ilem.org.tr/detay/575> (30.09.2020)

46 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 26.

47 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22.

48 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1998, C. 17, s. 57-60; <http://isd.ilem.org.tr/detay/749> (23.09.2020)

49 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32.

50 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30; Levend, *a.g.m.*, s. 185 dipnot 69; Çolak, *a.g.m.*, s. 353.

51 <http://isd.ilem.org.tr/detay/541> (23.09.2020)

52 Oktay, *a.g.e.*, s. 8.

53 <http://isd.ilem.org.tr/detay/373> (24.10.2020)

Atabetü'l-hakāyık, Edîb Ahmed Yüknêkî (Öüm 1148), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 4012

Eser, Dâd Sipehsalar Beg'e ithafen yazılan eser, siyasetname olarak ele alınmasının yanı sıra dini-ahlaki öğütlere geniş yer verdiği için nasihatname kategorisine de yerleştirilebilir.

Türkçe Çevirisi: Atabetü'l-Hakayık, çev. Reşit Rahmeti Arat, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.

Aynü'l-edeb ve's-siyâse ve zeynü'l-haseb ve'r-riyâse, Ebü'l-Hasan Ali b. Abdurrahmân b. Hüzeyl Fezârî, (Ölüm 1362), Arapça, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.4914⁵⁴

Bahru'l-hikem, Muhammed b. İzzeddîn Abdüllatif b. Abdülazîz b. Emînüddîn et-Tirevî (Ölüm 1450), Arapça, Millet Yazma Eser Kütüphanesi

Sultan II. Murad için kaleme alınan eserde ağırlıklı olarak ahlaki konular işlenmekle birlikte, siyaset ile ilgili sözlere de yer verilmiştir.⁵⁵

Behcetü'l-vuzerâ, Şeyh Camiü'l-Ezher Abduh, Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3133⁵⁶

Berîdü's-sa'âde, Muhammed Gazi el-Malatyavi (Ölüm 1201), Farsça

Sultan İzzeddin I. Keykâvus'un isteği üzerine kaleme alınan bu Farsça eser, nasihatname türündedir.⁵⁷

Bezlu'n-Nesâyihu's-Şer'iyye fîmâ 'ale's-Sultân ve Vulâti'l-Umûri ve Sâiri'r-Râ'iyye, Muhammed bin Mahmûd el-Ebşehli, Arapça, Fatih Kütüphanesi⁵⁸

Bezlü'n-nezâ'ihî's-Şer'iyye fîmâ 'ale's-sultân ve vülâti'l-ümûr ve sâiri'r-raiyye, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Ali İbnü'r-Rif'a el-Ensârî (Ölüm 1323), Arapça, Gotha, Landesbibliothek

Eserde sultanın görevleri, tebasının sorumlulukları, ilmiye sınıfı ve mahkemeler gibi çeşitli konular üzerinde durulmuş.⁵⁹

Cevâmiü'l-hikâyat ve levmiü'r-rivâyât, Nüreddîn Muhammed b. Muhammed b. Yahyâ el-Buhârî el-Hanefî el-Avfî el-Örfî (Ölüm 1232), Farsça, Bayezid Devlet Kütüphanesi, Beyazid, No. 5021

Eserin ilk bölümünde siyaset düşüncesi ile ilgili konulara değinilmiş; idareciler ve meslek erbabına ilişkin görüşlerini ortaya konulmuştur.⁶⁰

54 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18; Çolak, *a.g.m.*, s. 353.

55 <http://isd.ilem.org.tr/detay/450> (24.10.2020)

56 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21; Çolak, *a.g.m.*, s. 365.

57 <http://isd.ilem.org.tr/detay/315> (24.10.2020)

58 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20.

59 <http://isd.ilem.org.tr/detay/376> (24.10.2020)

60 <http://isd.ilem.org.tr/detay/339> (22.10.2020)

Terceme-i câmiu'l-hikâyât ve levâmiu'r-rivâyat, Celâlzâde Sâlih Çelebî (Ölüm 1565), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Antalya Tekelioğlu, No. 00756
Nûreddîn Muhammed b. Muhammed b. Yahyâ el-Buhârî el-Hanefî el-Avfi (Örfî)'nin (ö. 629/1232) “Cevâmiü'l-hikâyât ve levâmiü'r-rivâyât” adlı eserinin Şehzâde Bâyezid'in isteği üzerine Türkçe tercümesidir.⁶¹

Türkçe Çevirisi: Câmiü'l-hikâyât, çev. Tuncay Bülbül Ankara: Grafiker Yayınları, 2011.

Cevâmiu's-Siyâseh, Farâbî, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi⁶²

Çehâr Makâle, Nizâm Arûdî (Ölüm 1157), Farsça⁶³

Saray için gerekli dört meslekle (kâtiplik, şairlik, münecimlik ve tabiplik) ilgili dört makalede bilgi veren eser, 12. yüzyıldaki İran ve Orta Asya saray hayatı ve dönemin bazı şairlerine dair en eski ve en önemli kaynaklardan biridir.⁶⁴

Türkçe Çevirisi: Çehar Makale, çev. Esin Eren Soysal, İstanbul: Demavend Yayınları, 2016.

Diatrîbe sur l'etat Actuel de l'art Militaire, du Genie, et des Sciences (İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizam-ı Cedid'e Dair Risâlesi), Seyyid Mustafa (Ölüm 1802), Türkçe

Diatrîbe de l'ingénieur Séid Moustapha sur l'état actuel de l'art militaire, du génie, et des sciences à Constantinople” adıyla Fransızca olarak yazılan bu eser, Sultan III. Selim dönemindeki ıslahlatlara dair önemli bir kaynaktır. Eserde, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri karşısında geri kalmasının ve Avrupa'nın üstünlüğünün sebepleri üzerinde durulmuş bunun sebebi olarak da Avrupa'daki gelişmeleri takip etmemek, Avrupa'nın teknik ve eğitimini benimsememek ve dini ilkelerin yanlış yorumlanmak gibi gerekçeler sayılmıştır. Bunun dışında çözüm üretici tekliflerde de bulunan yazar, Fransızca'nın ve pozitif bilimlerin uygulanmasının gerekliliğine, modern bilimlerin öğrenilmesi için Avrupa'yla temasın artırılması gerektiğine değinir.⁶⁵

Türkçe Çeviri: İstanbul'da Askerlik Sanatı, Yeteneklerin ve Bilimlerin Durumu Üzerine Risale, İstanbul: Tüyap, 1986.

Dîvânü'l-Müeyyed-fi'd-dîn, Ebû Nasr el-Müeyyed-Fi'd-dîn Hibetullâh b. Mûsâ b. Dâvûd eş-Şirâzî (Ölüm 1078), Arapça

Eser, İmamların Şîî-İsmâîlî inancı yaymaya yönelik faaliyet ve çabalarını içerir ancak siyasi lider de olan imamın çabalarına değindiği için siyasetle de ilgili bir eserdir.⁶⁶

Duraru'l-Me'alimu'l-Celiyye, Şeyh Sâlim, Arapça, Nuruosmaniye Kütüphanesi⁶⁷

61 <http://isd.ilem.org.tr/detay/542> (22.10.2020)

62 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17.

63 <http://isd.ilem.org.tr/detay/302> (22.10.2020)

64 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2007, C. 33, s. 182-183.

65 <http://isd.ilem.org.tr/detay/724> (22.10.2020)

66 <http://isd.ilem.org.tr/detay/277> (24. 10.2020)

67 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22.

Durretü'l-garrâ fi nesâyihî'l-mülûk ve'l-vüzerâ, Mahmud b. İsmail b. İbrahim el-Cizi, Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Arapça Yazmalar, No.638, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No.1082⁶⁸

Eser, Mısır Sultanı Ebu Said Çakmak için yazılan eserde, imamlık şartları, imanın hüküm ve kuralları, vezirlik, askerlik, saltanata ait konulardan bahsetmektedir.⁶⁹

Dürücü'd-dürer tercümesi, İzzet Bey (Ölüm 19. yy), Türkçe, İstanbul: Ceride-i Askeriye Matbaası, 1297

Eser, Şihabeddîn Sühreverdî'nin Rükneddîn Kâdî'ye ithafen kaleme aldığı Dürc/Dürücü'd-dürer adlı Farsça eserin Türkçe tercümesidir.⁷⁰

Düstürü'l-amel li-islâhi'l-halel, Kâtip Çelebi (Ölüm 1657), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No. 4075/2⁷¹

IV. Mehmed döneminde kaleme alınan eserde, devletin içinde bulunduğu sıkıntıların üzerinde durulmuş ve bu sıkıntılara, devlet yapısındaki bozulmalara bazı çözüm yolları önerilmiştir. Kâtip Çelebi, tahrir (beyan etme), teşhis ve tedavi sebeplerine bakarak çözüm üretme şeklinde bir yöntem üzerine eserini kurgulamıştır; bu anlayış doğrultusunda devletin duraklama içinde olduğunun kabul edilmesi buna göre çözüm yolları aranması gerekir.⁷²

Düstürü'l-mülk vezîrü'l-melik, Kâdî Fazlullâh Efendi (Ölüm 1540), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi No. 4959⁷³

Eserde siyaset ve devlet yönetimiyle ilgili önceki dönem hükümdar ve devlet adamlarından örnekler verilerek kurgulanmıştır. Örnek olarak gösterilen kişiler, Osmanlı tarihindeki hükümdar ve devlet adamları yerine, İran hükümdarları ve devlet idarecileri ile peygamberlerden seçilmiştir; bu nedenle eserde Kanuni Sultan Süleyman dönemi ve öncesi Osmanlı tarihiyle ilgili fazla bir bilgi bulmak mümkün değildir.⁷⁴

Düstürü'l-vizâre, Mahmud b. Muhammed b. el-Hüseyn el-İsfahânî, Farsça Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih No.3491

Eser vezirlik kurumu, vezirler ve sultanlardan bahseder.⁷⁵

Düstürü'l-vüzerâ, Ali eş-Şîrâzî (Ölüm 1539), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hekimoğlu, No.788/2

68 Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 28.

69 Çolak, *a.g.m.*, s. 353.

70 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29; <http://isd.ilem.org.tr/detay/766> (16.02.2021)

71 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30; Levend, *a.g.m.*, s. 191, dipnot 118.

72 <http://isd.ilem.org.tr/detay/622> (27.09.2020)

73 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29.

74 Ahmet Altay, *Düstürü'l-Mülk vezîrü'l-melik (Metin ve Değerlendirme)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2008, s.107.

75 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 25; Çolak, *a.g.m.*, s. 354.

Eser Yavuz Sultan Selim dönemi paşalarından Mustafa Paşa'ya ithaf edilmiştir.⁷⁶

Edebü'd-dâreyn, Mübârek'ul-Ermevî, Arapça, Umumi Kütüphanesi⁷⁷

Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (1058), Arapça, Beyazıd Devlet Kütüphanesi, Beyazıd No. 5541⁷⁸

Müellif, insan faaliyetleri arasında en önemli faaliyetin din ve dünya işlerini iyileştirmeye yönelik çabaları olduğunu belirtir ve amacının dini ve dünyevi açıdan hayatın ölçü ve kurallarını bulmak olduğunu ifade eder.⁷⁹

Terceme-i edebü'd-dünyâ ve'd-dîn, Bergamalı Ahmed Cevdet Efendi (Ölüm 1926), Türkçe, İstanbul: Amedi Matbaası, 1328⁸⁰

Eser Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî'nin Edebü' d-dünyâ ve'd-dîn adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.

Edebü'l-küttâb, Ebû Bekir Muhammed b. Yahyâ es-Sûlî (Ölüm 946), Arapça

Eser, kâtiplik sanatı konusunda olup bu mesleğin birçok aşamasını, usul ve şartlarını, mesleğin kendine has durumlarını vb. incelemektedir.⁸¹

Edebü'l-mülûk, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânî el-Leysî el-Câhiz (Ölüm 869), Arapça

Eserin günümüze ulaşım ulaşmadığı bilinmemektedir.⁸²

Edebü's-sultân, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ca'fer b. Ahmed el-Kazzâz el-Kayrevânî et-Temîmî en-Nahvî (Ölüm 1021), Arapça

Eserin günümüze ulaştığı bilinmemektedir.⁸³

Edebü's-sultân ve'r-raiyye, Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî (Ölüm 934), Arapça

Eserin günümüze ulaştığı bilinmemektedir.⁸⁴

Edebü's-şerîa ve edebü's-siyâse, Ali b. Mehziyâr ed-Devrâkî (Ölüm 865), Arapça

Eserin günümüze ulaşım ulaşmadığı bilinmemektedir.⁸⁵

Edilletü'l-kat'iyye fî 'ukûdi'l-vilâyât ve's-siyâseti's-şer'iyye, Abdullâh b. Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed ez-Zeki el-Gazzî el-Hanbelî (Ölüm 1484), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kasidecizade, No. 205

76 <http://isd.ilem.org.tr/detay/524> (27.09.2020).

77 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20.

78 <http://isd.ilem.org.tr/detay/261> (16.02.2021).

79 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, C. 10, s. 406-408.

80 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Çolak, *a.g.m.*, 354.

81 <http://isd.ilem.org.tr/detay/170> (23.10.2020)

82 <http://isd.ilem.org.tr/detay/76> (23.10.2020)

83 <http://isd.ilem.org.tr/detay/232> (23.10.2020)

84 <http://isd.ilem.org.tr/detay/152> (23.10.2020)

85 <http://isd.ilem.org.tr/detay/66> (23.10.2020)

Eserde yazar siyaset kavramından bahseder.⁸⁶

el-Âdâb, Ebü'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî (Ölüm 908), Arapça

Hikmetli sözlerle anonim vecizeleri içeren eserde İbnü'l-Mukaffa'nın etkisi görülür.⁸⁷

el-Ahkâmu's-sultâniyye, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, (Ölüm 1058) Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ayasofya No.3296⁸⁸

Fıkıh ve siyaset ilişkisini kapsamlı bir şekilde gösteren eserde, devletin temelini oluşturan hiyerarşik, hukuki, idari, ekonomik yapılar ve bunların işleyişi üzerinde durulur.⁸⁹

Türkçe Çevirisi: El-Ahkâmü's-Sultaniye / İslam'da Devlet ve Hilafet Hukuku, çev. Ali Şafak, İstanbul: Bedir Yayınları, 2017.

el-Ahkâmu's-sultâniyye, Ebû Ya'la el-Ferra (Ölüm 1066), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 543

Eserde devletin temelini oluşturan hiyerarşik, hukuki, idari, iktisadi yapılara ve bunların işleyiş şekli üzerinde durulur.⁹⁰

el-Ahkâmü's-sultâniyye, Kâdî İbnu'l-Alî Muhammed, Arapça, Ortaköy Halis Efendi Kütüphanesi⁹¹

el-Ahlâku'l-Adûdiyye, Adudüddîn el-Îcî (Ölüm 1355), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya 2375/2

Îcî, devleti oluşturan unsurları üçe ayırır: “Yöneten konumdaki devlet başkanı, mutlak olarak yönetilen konumdaki halk ve yönetme ile yönetilme durumu eşit olanlar, yani hem yöneten hem de yönetilenler”. Îcî eserde, devlet başkanında bulunması gereken şartlara ve başkanın görevlerine, halkın başkana, başkanın halka karşı sorumluluklarına dair tavsiyelerde bulunmayı da ihmal etmez.⁹²

Türkçe Çevirisi: Adudüddîn el-Îcî'nin Ahlâk Risalesi: Arapça Metni ve Tercümesi, Mustakim Arıcı, Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları Dergisi, S. 15, 2009.

el-Ahlâku'l-atâiyye ve sıfâtü'l-asfiyâ, Muzaffer b. Osmân el-Bermekî el-Münşî (Ölüm 16. yy), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, No. 03515

“es-Sabahâtü'l-kudsiyye fî ahlâkî'l-etkiyâ ve sıfâtü'l-enbiyâ”, “Mehâsin-i Ahlâk-ı Âdemi”, “Ahlâkî'l-etkiyâ” adlarıyla da bilinen bu eser felsefi, tasavvufi ve dini ahlak meseleleri üzerine olup, Kanuni Sultan Süleyman'a övgü ifadelerine rastlanıldığından eserin XVI. yüzyılda yazılmış olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur.⁹³

86 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 15; Çolak, *a.g.m.*, s. 354.

87 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, 143-147.

88 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.19; Levend, *a.g.e.*, s. 178, dipnot 15.

89 <http://isd.ilem.org.tr/detay/260> (23.09.2020)

90 <http://isd.ilem.org.tr/detay/270> (Erişim Tarihi: 25.09.2020)

91 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 19.

92 <https://isd.ilem.org.tr/detay/399> (Erişim Tarihi: 30.09.2020)

93 <http://isd.ilem.org.tr/detay/590> (22.10.2020)

el-Biyramiyye fi's-Siyâseti's-Şer'iyye, Muhammed b. Biyram et-Tûnusi el-Muftî Fevt (Ölüm 1800), Arapça, Tunus'da basılmıştır.⁹⁴

Tunus Hüseyinî Beyi Hammûde Paşa'nın isteği üzerine kaleme alınan eserde, devletin idari, siyasi ve adli alandaki uygulamalarına meşruiyet sağlama amacı vardır; eser, Tunus'ta dönemin ıslahat yanlısı uleması tarafından saltanat yönetimi yerine, Batı'nın siyasi sistemlerini alma konusundaki yönelişlere dayanak gösterme çabasının ürünüdür.⁹⁵

el-Burhân fi fadli's-sultân, Şeyhü'l-Eşrefî Togan (Ölüm 1470), Arapça, Beyazid Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler, No. 5200⁹⁶

el-Celisü's-sâlih ve'l-enîsü'n-nâsîh, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avnî el-Bağdâdî (Ölüm 1257), Arapça

Eserde halifelerden yanı sıra sultanın yapması gerekenlerden, ulemanın sultanla ilişkisinden ve valilerin statüsünden bahsedilir.⁹⁷

el-Cevherü'n-nefis fi siyâseti'r-reis, İbnü'l-Haddad Muhammed b. Mansûr b. Ceşş (Ölüm 1275), Arapça

Genel olarak siyaset ve ahlak konularını içeren eserde, sultana adaletli olması ve zulümden kaçınması için nasihatte bulunmak amacıyla kaleme alınmıştır.⁹⁸

el-Edebü'l-vecîz li'l-veledi's-sagîr, İbnü'l-Mukaffa` (Ölüm 759), Arapça

Türkçe Çevirisi: İslam Siyaset Üslubu içinde, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

el-Elfâzu'l-Eflâtûniyye ve takvîmü siyâseti'l-mülûkiyye ve'l-ahlâk, Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzluğ el-Fârâbî et-Türkî (Ölüm 950), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No.2820-2822

Eser, Eflatun'unun sözlerinin Arapça tercümelerindedir. Eserde yer alan sözlerin çoğu siyaset sanatı ve devlet yönetimi ile ilgilidir.⁹⁹

el-Eşrafu 'ale Ğavâmidu'l-Hukûmât, Ebu Sa'id Hirevî, Arapça¹⁰⁰

el-Ferec ba'de's-şidde, Ebû Alî el-Muhassin b. Alî b. Muhammed el-Kâdî et-Tenûhî (Ölüm 994), Arapça

Tenûhî, eserinde sultana merhametli olmasının yollarını göstermiş ve toplumun her kesiminden insanları ele almış, dönemine ait meslekler, sosyal durum, iskân vb. konularda kapsamlı bilgiler aktarılmıştır.¹⁰¹

94 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.20.

95 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2019, C. EK-2, s. 296-297.

96 Çolak, *a.g.m.*, s.354.

97 <http://isd.ilem.org.tr/detay/353> (24.10.2020)

98 <http://isd.ilem.org.tr/detay/360> (24.10.2020)

99 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s. 174, dipnot 5.

100 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17.

101 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2011, C. 40, s. 470-471.

el-Fusûlü('s-sığari)'l-kısâr, Ebü'l-Abbâs Abdullâh b. Muhammed el-Mu'tezz-Billâh b. Ca'fer el-Mütevekkil-Alellah el-Abbâsî (Ölüm 908), Arapça

Eser, felsefi konular, ahlak, adab ve siyaset gibi konulara dair anonim sözlerden derlenerek oluşturulmuştur.¹⁰²

el-Gurretü'l-beyzâ, İbn Firuz (Ölüm 1609), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No. 1828¹⁰³

Eser el-Cizi'nin Durretü'l-garrâ fi nesâyihî'l-mülûk ve'l-vüzerâ adlı eserinin Sultan II. Selim için yazılan Türkçe tercümesidir.

el-Ikdü'l-ferîd, Ebû Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdirabbih b. Habîb el-Kurtubî el-Endelüsî (Ölüm 940), Arapça

Siyaset, edebiyat, tarih, ahlak, mizah, mûsiki ve eğlence gibi çok çeşitli konular hakkında bilgi veren esere yazar, kitaba "eşsiz gerdanlık" anlamında el-Ikdü'l-ferîd adını vermiştir.¹⁰⁴

el-Ikdü'l-meslûk fi-mâ yelzemü celîse'l-mülûk, Muhammed b. Menkelî (Ölüm 1383), Arapça

Eserin günümüze ulaşım ulaşmadığı bilinmemektedir.¹⁰⁵

el-Ikdü'l-ulâ li'l-mevkifi'l-a'lâ, Ebû Hamid el-Kirmânî (12. yüzyıl), Arapça

Malik Dinâr için kaleme alınan bu eserde, Selçuklu Devleti dönemine dair olaylar, devlet adamları, Kirman'ın coğrafi özellikleri, hükümdarların ahlakı gibi konular ele alınır.¹⁰⁶

el-'İkdü'l-ferîd li-meliki's-sa'id, İbn Talha, (Ölüm 1254), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 4147

Eser, Eyyübî hükümdarı Melik Sa'id'e ithafen yazılmıştır; siyasi ve ahlaki konulara değinmektedir.¹⁰⁷

Eserde müellif siyaset, medine, millet kavramlarını özellikle vurgulamakta, siyaset ve ahlak konularına değinmektedir.¹⁰⁸

Fer'i Ikdü'l-cedîd terceme-i Ikdü'l-ferîd, Ahmed b. Mahmud, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 4514

İbn Talha'nın Ikdü'l-ferîd li-melik's-sa'id adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.¹⁰⁹

el-İmâme min ebkâri'l-efkâr fi usûli'd-din, Ebü'l-Hasan Seyfeddîn Ali b. Muhammed b. Salim Amidi (Ölüm 1233), Arapça

102 <http://isd.ilem.org.tr/detay/117> (23.10.2020)

103 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.29; Levend, *a.g.m.*, s.180 dipnot 28.

104 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1999, C. 19, s. 281-283.

105 <http://isd.ilem.org.tr/detay/416> (24.10.2020)

106 <http://isd.ilem.org.tr/detay/328> (24.10.2020)

107 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.22; Çolak, *a.g.m.*, s.359.

108 <http://isd.ilem.org.tr/detay/776> (23.09.2020)

109 Çolak, *a.g.m.*, s. 356

Eserlerin bazı bölümlerinde peygamberlere, idarecilere, padişahlara, padişahların görüşlerine, hükümlerine, siyaset anlayışlarına yer verilir.¹¹⁰

el-İmtâ' ve'l-muânese, Ebû Hayyân Ali b. Muhammed b. Abbâs et-Tevhîdî (Ölüm 1023), Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmet Kitaplığı, No. 2389

Ebû Hayyân et-Tevhîdî'nin siyasi ahlaki, ilmi, edebi ve felsefi nitelikteki sohbetlerini içeren bu eser el-Bûzcânî'ye takdim edilmiştir.¹¹¹

el-İşâra ilâ âdâbi'l-vizâra, Ebû Abdillâh Zü'l-vizâreteyn Lisânüddin Muhammed b. Abdillâh b. Saîd es-Selmânî el-Endelüsî (Ölüm 1375), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, No. 03690/02

Eserde müellif, hükümdarlara, vezirlere ve onların çocuklarına çeşitli nasihatlerde bulunur.¹¹²

el-Kalâid ve'l-ferâid, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Ahvazî (Ölüm 1055), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 01665/002

Eserinde adalet kavramı üzerinde duran yazar “biri şer'i diğeri siyasi olmak üzere iki adabın olduğunu ve her iki adabın da adaletle dayandığını belirtir.”¹¹³

el-Kitâbü's-sultâniyye, Reşîdüddin Fazlullâh-ı Hemedânî (Ölüm 1318), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Turhal Valide Sultan, No. 00325

Dini, fikri ve siyasi alanlara dair birçok görüşe yer veren eser, müellifin Sultan Olcaytu ile bu konulardaki görüşmelerinden oluşur.¹¹⁴

el-Letâifü'l-Alâiyye fi'l-fezâili's-seniyye, Ahmed b. Sa'd b. Mehdî b. Abdüsselâm/Abdüssamed el-Usmânî (Ölüm 1228'den sonra), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Aşir Efendi, No. 00316

Anadolu Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubat'a takdim edilen eserde, sultanların adaleti, ahlakı, vezirler ve devlet adamlarının sıfatları, sultan ve hükümdarların halka davranışları üzerine bölümler bulunmaktadır.¹¹⁵

Türkçe Çevirisi: Alaeddin Keykubat'a Sunulan Siyasetname, çev. H. Hüseyin Adalıoğlu, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2005.

el-Misbahu'l-mudi' fi hilâfeti'l-Mustazi, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed b. el-Cevzi el-Bağdâdî (Ölüm 1201), Arapça

Genel olarak siyaset ve ahlak konularını içeren eser, Halife Mustazi-Biemrillah'a ithaf edilmiş olup, sultana nasihat amacıyla kaleme alınmıştır.¹¹⁶

110 <http://isd.ilem.org.tr/detay/342> (24.10.2020)

111 <http://isd.ilem.org.tr/detay/237> (23.10.2020)

112 <http://isd.ilem.org.tr/detay/408> (24.10.2020)

113 <http://isd.ilem.org.tr/detay/254> (23.10.2020)

114 <http://isd.ilem.org.tr/detay/374> (22.10.2020)

115 Hasan Hüseyin Adalı, *Alaeddin Keykubat'a Sunulan Siyasetname*, Yeditepe Yayınevi, 2019.

116 <http://isd.ilem.org.tr/detay/312> (24.10.2020)

el-Umde fi ahvâli's-siyâseh, Muvaffaküddîn Abdülkâdir Bağdâdî, Arapça¹¹⁷

el-Vasfû'l-kâmil fi ahvâli'l-vezîri'l-âdil, Nergisi Mehmed Bosnalı (Ölüm 1634), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1818¹¹⁸

el-Vasıyye fi'l-âdâbi'd-dîniyye ve's-siyâseti's-şer'ıyye, Tahir b. Hüseyin (Horasan'da Beni Tahir devletinin kurucusu) (Ölüm 822), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 1701

Levend'in çalışmasında eser Ruk'a olarak belirtilmiştir.¹¹⁹

“İdarecinin sahip olması gereken olumlu nitelikler ile idaresini dayandırması öngörülen temel dini/ahlaki ilkeleri” ele alan ve siyasi nasihatname türünün ilk örneklerinden olan bu mektup, 18. yüzyıl Osmanlı Devleti şeyhülislâmlarından Damadzâde Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi tarafından Arapça olarak şerh edilerek III. Ahmed dönemi sadrazamı Nişancı Mehmed Paşa'ya takdim edilmiştir.¹²⁰

Türkçe Çevirisi: Siyasi Nasihatnâme, çev. Özgür Kavak, İstanbul: Klasik, 2012.

Siyâsetü'l-mülûk, Sami Üsküdarî, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 6951¹²¹

Tâhir b. Hüseyin'in, oğlu Abdullah'a nasihat etmek amacıyla yazdığı el-Vasıyye fi'l-âdâbi'd-dîniyye ve's-siyâseti's-şer'ıyye adlı mektubun Türkçe tercümesidir.

el-Yefîmetü's-sâniye, İbnü'l-Mukaffa` (Ölüm 759), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Carullah, No. 2075/2¹²²

İyi hükümdarla kötü tebaa arasındaki ilişkilere dair fabl tarzında bir eserdir.¹²³

Encümü's-siyâse, Abdullah el-Mâlikî (Ölüm 1179), Arapça

Eserin günümüze ulaşıp ulaşmadığı bilinmemektedir.¹²⁴

Enîsü'l-Celîs, Kâsım b. Seydi el-Hafız Ankaravî (Ölüm 1421'den sonra), Türkçe, Azmi Bilgin Özel Kütüphanesi

Sultan II. Murad'ın talebi doğrultusunda Kasım b. Seydî el-Hâfız Ankaravî'nin Farsça çevirisinden yapılmış Türkçe tercümesi olup, eserde devlet yönetimine, padişahlara özgü niteliklere, övgüyle anılan hükümdarlara, padişahlara yönelik öğütlere yer verilmiştir.¹²⁵

Türkçe Çevirisi: Enîsü'l-Celîs, çev. Azmi Bilgin, Türkiye Bilimler Akademisi, 2017.

117 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21.

118 Levend, *a.g.m.*, s. 186, dipnot 78.

119 *A.g.m.*, s. 177.

120 *Siyasî Nasihatname: Abbâsi Veziri Tahir'den Oğlu Abdullah'a*, haz. Özgür Kavak, Klasik Yayınları, İstanbul, 2012.

121 Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

122 <http://isd.ilem.org.tr/detay/16>

123 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 130-134.

124 <http://isd.ilem.org.tr/detay/305> (24.10.2020)

125 <http://isd.ilem.org.tr/detay/490> (24.10.2020)

- Enîsü'l-kulûb***, Gelibolulu Mustafa Âlî (Ölüm 1600), Türkçe, Berlin Staatsbibliothek
Eser, Hümâyunnâme örnek alınarak tertip edilmiştir. Eser Hanna Sohrweide tarafından
ortaya çıkarılıp tanıtılan eserin baştan kırk dokuz kıssalık kısmını içine alan bir
nüshası Berlin Staatsbibliothek yazmaları arasında bulunmaktadır.¹²⁶
- Enîsü'l-mülûk***, Haşmet, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 1683
Eser H. 1227 yılında yazılmıştır.¹²⁷
- Enîsü'l-mülûk***, Ebü'l-Hasen Alî b. Ubeyde el-Kâtib er-Reyhânî el-Bağdâdî (Ölüm 834),
Arapça¹²⁸
- Enîsü'l-mülûk***, Abdullâh Mâhir (Ölüm 1703), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Revan 414
Yazar, Tıbrü'l-mesbûk, Ahlâk-ı Muhsinî, Zahiretü'l-mülûk vb. gibi eserlerden
faydalandığını belirtmiştir.¹²⁹
- Enîsü'l-mülûk***, Mahir Ubeydullah, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No.
2714¹³⁰
- en-Nasîha li'r-râî ve'r-raiyye***, Bedel b. İsmail et-Tebrîzî (Ölüm 1204), Arapça
Liderler ve liderlerin sorumlu olduğu tebaya dair adab kurallarına değinen eserde,
öncelikle liderlerden bahsedilmekte sonrasında tebaaya dair konulara yer
verilmektedir.¹³¹
- en-Nehcü'l-meslûk fi siyâseti'l-mülûk***, Celâleddin Ebü'n-necib Abdurrahmân b. Nasır b.
Abdullâh el-Adevî eş-Şeyrezî (Ölüm 1193), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser
Kütüphanesi, Ayasofya 02860/002
Eser Eyyübîler devleti hükümdarı Selâhaddin-i Eyyübî'ye ithafen kaleme
alınmıştır. Eserde “usûl-i siyaset, tedbîr-i raiyyet, memleket, tedbîrin kuralları,
ganimetlerin taksimi; ahlâk-ı zemîme, meşveretin fazileti ve siyâsetü'l-ceyş” vb.
gibi konular ele alınmıştır.¹³²
- Türkçe Çevirisi***: Devlet Başkanının Nitelikleri çev. Osman Arpaçukuru, İstanbul: İlke
Yayıncılık, 2003.
- Nehcü's-sülûk ilâ nasîhati'l-mülûk***, Demenhurî Ahmed b. Abdi'l-mün'im b. Yusuf
(Ölüm 1778), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 6915
Eser, Ebü'n-Necib Abdurrahman b. Nasır b. Abdullah eş-Şeyrezî'nin Nehcü'l-meslûk fi
siyâseti'l-mülûk adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.¹³³

126 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, C. 2, s. 416-421.

127 Çolak, *a.g.m.*, s. 355.

128 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2008, C. 35, s. 43-45.

129 Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 83.

130 *A.g.m.*, s.188, dipnot 99.

131 <http://isd.ilem.org.tr/detay/319> (24.10.2020)

132 <http://isd.ilem.org.tr/detay/307> (24.10.2020)

133 <http://isd.ilem.org.tr/detay/700> (25.09.2020)

Terceme-i nehcü's-meslûk fî siyâseti'l-mülûk, Keşanlı Nahifî Mehmed Emîn Efendi (Ölüm 1788), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1909; Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler No. 3905; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6930, 6992

Nehcü'l-meslûk fî siyâseti'l-mülûk adlı eserinin Türkçe tercümesi olup, eser Osmanlı sultanı I. Abdülhamid'e ithaf etmiştir.¹³⁴

Türkçe Çevirisi: Siyaset Stratejileri, çev. Ensar Köse, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2013.

en-Nesâihü'l-imâniyye li-zevî'l-vilâyâti's-sultâniyye, Ebü'n-Nücebâ Muhammed b. Abdullâh b. Ömer el-Yemenî en-Naşîrî (Ölüm 1419), Arapça, Süleymaniye Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 01678/002

Eseri birçok eserden istifade ederek oluşturduğunu belirten yazar, ayet, hadis, Yunan-Arap hükümdarlarının sözleri ve hikâyelerinden faydalanmış ve eserinde hilafet, hilafetin fazileti ve gereklilikleri üzerinde durmuştur.¹³⁵

En-Nesâihü'l-Muhimme li'l-Mulûki ve'l-Eimme, Şeyh 'Ulvan bin Atiyye, Arapça, Hâlis Efendi Kütüphanesi¹³⁶

er-Risâletü's-siyâsiyye, Varrâk (Ölüm 1227), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, No. 05297/005

Bu eser, Hasan b. İbrâhîm b. Ebû Bekr el-Varrâk tarafından dönemin hükümdarlarından Şerefü'd-devleti ve'd-din Ebü'l-Hasan Ali b. İsmâil el-İsfehânî'ye ithaf edilmiştir. Müellif, eserinin girişinde “dostlarının kendisinden ilk filozofların, Hipokrat'ın nasihatlerini ve siyaset konularını içeren bir eser yazmasını istediğini belirtirerek eseri neden kaleme aldığı” açıklamıştır.¹³⁷

Esâsetu's-Siyâseh, Vezîr-i Fakîh Cemâleddin Kiftî (Ölüm 1248), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 02870/001

Eyyûbiler devleti sultânı Selahaddin-i Eyyûbî'nin oğlu Osman b. Yusuf Selahaddin el-Eyyûbî'ye ithafen el-Fâdîl el-Kâdî Abdürrahîm b. Ali el-Beysânî'nin teşvikiyle Kahire'de telif edilmiştir.¹³⁸

Esrâr-ı siyâsiyât, Mahmut Hamdî (Ölüm 1895), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.2714¹³⁹

Sultan II. Abdülhamid Han döneminde sultanın hilafetine faydalı olmak amacıyla aynı müellif tarafından kaleme alınan Arapça risalenin, herkesin faydalanması için

134 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30; Çolak, *a.g.m.*, s. 367.

135 <http://isd.ilem.org.tr/detay/439> (24.10.2020)

136 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22.

137 <http://isd.ilem.org.tr/detay/338> (22.10.2020)

138 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22; <http://isd.ilem.org.tr/detay/346> (24.10.2020)

139 Levend, *a.g.m.*, s.188, dipnot 100.

yapılmış Türkçe tercümesidir; eserde müellif siyaset, medine, millet kavramlarına vurgulamakta, siyaset ve ahlak konularına değinmektedir.¹⁴⁰

Esrârü'l-imâme, Ebû Ali Emînüddîn (Emînü'l-İslâm) el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl et-Tabersî (Ölüm 1153), Arapça

Eser başta imamet konularında olmak üzere, fihhi, ahlaki, siyasi, tarihi birçok bilgiye, çeşitli fırka ve mezheplere yer veren bir kitaptır.¹⁴¹

es-Seciü's-sultânî fi muhâtabâti'l-mülûk, Ebü'l-Alâ' Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân el-Maarrî (Ölüm 1058), Arapça

Eserin günümüze ulaşığı ulaşmadığı bilinmemektedir.¹⁴²

es-Siyâse, Ebû Bekir Muhammed b. Hasan el-Murâdî el-Hadramî, (Ölüm 12. yüzyıl), Arapça

Eser çeşitli ahlaki-siyasi konulara değinen bir kitap olup, Murâbitlar Devleti emiri Emîr Ebû Bekir b. Ömer'in isteğı doğrultusunda yazılmıştır: Müellif eserinde özellikle "emirler ve vezirlerin adabından, idare ve istişare türlerinden, öncekilerin adabından, askeri konulardan, erdemlerden ve çeşitli adab kuralları, hikmetli sözler ve nasihatlerden bahsetmektedir."¹⁴³

es-Siyâse evi'l-işâre fi tedbiri'l-imâre, el-Hasen el-Muradî (Ölüm 1094), Arapça

Müellif devlet yönetimi hakkında çeşitli kitapları kullanarak vezirlik adabı, idare türleri vb. konuları üzerinde durarak eserini oluşturmuştur.¹⁴⁴

es-Siyâse fi ilmi'l-firâse, Ebû Abdillâh Şemseddîn Muhammed [b. Ebû Bekir] b. Ebû Talib ed-Dimeşkî (Ölüm 1327), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi No.1847¹⁴⁵

Eser, doğrudan siyaset konularını içermez, ancak insan mizacı ve ahlakına yönelik bir eser olmasına rağmen yazarın eser başlığında "siyaset için" ifadesini kullanması ve bireyin kendi kendini yönetimini üzerinde durması nedeniyle siyasete dair bir eser olarak nitelendirilir.¹⁴⁶

es-Siyâsetü'l-medeniyye, Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzluğ el-Fârâbî et-Türkî (Ölüm 950), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya 4839/6

Farabi bu eserinde, varlığın temel ilkelerinden hareketle insan topluluklarının bir arada yaşamasını sağlayacak, bütün insanlığı ve kurumları şekillendirecek kapsayıcı ilkeleri ve kuralları aramaktadır.¹⁴⁷

140 <http://isd.ilem.org.tr/detay/776> (22.10.2020).

141 <http://isd.ilem.org.tr/detay/301> (24.10.2020)

142 <http://isd.ilem.org.tr/detay/259> (23.10.2020)

143 <http://isd.ilem.org.tr/detay/329> (24.10.2020)

144 <http://isd.ilem.org.tr/detay/286> (24.10.2020)

145 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s.180, dipnot 25.

146 <http://isd.ilem.org.tr/detay/377> (23.09.2020)

147 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s.178, dipnot 11; Çolak, *a.g.m.*, s.355.

es-Siyâsetü's-şer'iyye, Dede Cöngî Amasyalı (Ölüm 1567), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6105¹⁴⁸

Siyaset ve şeriat ilişkisinin işlendiği bir eserdir.¹⁴⁹

Terceme-i Siyaset-i Şer'iyye, Bursalı Sebzi Mehmed (Ölüm 1680), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3787¹⁵⁰

Dede Cöngî'nin *Siyâsetü's-şer'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümelerindedir.

Terceme-i es-siyâsetü's-şer'iyye, Mahmud Süneyrî, Türkçe, Beyazıt Devlet Kütüphanesi 4790/1¹⁵¹

Dede Cöngî'nin *Siyâsetü's-şer'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümesidir.

Terceme-i Siyâsetü's-Şer'iyye, İsmail Müfid Efendi el-İstanbulî (Ölüm 1803), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar No. 1264/2¹⁵²

Dede Cöngî el-Amâsî'nin *es-Siyâsetü's-şer'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümesidir.

Tercüme-i siyâsetnâme, Muhammed Sinobî (Ölüm 1680), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No. 854/2

Eser, Dede Cöngî'nin *es-Siyâsetü's-şer'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümesidir.¹⁵³

Tercüme-i siyâsetnâme, Şeyhülislâm Muhammed Arif b. Muhammed Emin Meşrebzâde (Ölüm 1858), Türkçe, İstanbul Takvimhane-i Âmire 1275¹⁵⁴

Eser, Dede Cöngî el-Amâsî'nin *es-Siyâsetü's-şer'iyye* adlı eserinin Türkçe tercümesidir.

es-Siyâsetü's-şer'iyye fi islâhi'r-râ'î ve'r-ra'iyye, Takıyyüddîn İbn Teymiyye (Ölüm 1327), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2886/1¹⁵⁵

Devletin temel teşkilâtı ve idaresiyle ilgilidir.

Mi'râcü'l-eyâle ve minhâcü'l-adâle, Âşık Çelebi (Ölüm 1572), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reisülkütub No. 1006¹⁵⁶

Eser, Takıyyüddîn İbn Teymiyye'nin *Siyâsetü's-şer'iyye fi islâhi'r-râ'î ve'r-ra'iyye* adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir; Osmanlı sultanı II. Selim'e ithafen kaleme alınmıştır.¹⁵⁷

148 Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 34.

149 <http://isd.ilem.org.tr/detay/544> (27.09.2020).

150 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 34.

151 Çolak, *a.g.m.*, s. 371.

152 *A.g.m.*, s. 371.

153 Eser, Orhan M. Çolak ve Ağâh Sırrı Levend'de Minkarizade Yahya Dede'ye ait olarak verilmiştir. Ancak bunun yanlış telif olduğu açığa çıkarılmıştır. Bkz. Levend, *a.g.m.*, s. 184; Çolak, *a.g.m.*, s. 372; <http://isd.ilem.org.tr/detay/638> (27.09.2020)

154 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 34.

155 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 15; Levend, *a.g.m.*, s. 179, dipnot 23.

156 <http://isd.ilem.org.tr/detay/554> (27.09.2020)

157 Levend, *a.g.m.*, s. 179.

Nushü'l-hükkâm fi sebebi'n-nizâm, Kadızade İlmi Mehmet Amasyalı (Ölüm 1635), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6966

Eser, Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328) es-Siyâsetü's-şer'iyye adlı eserinin I. Ahmed zamanında yazılıp, Sultan Murad'a sunulmuş tercümesidir. Yazar eserinde adaletin kurulmasıyla "nizam ü intizam (toplum düzeni ve düzenlilik) ve emn ü eman (güvenlik ve emniyet)"ın sağlanmasından bahseder.¹⁵⁸

Tâcü'r-resâil ve minhâcü'l-vesâil, Kadızade İlmi Mehmet Amasyalı (Ölüm 1635), Türkçe, Topkapı Hazine No. 371

Takıyyüddin İbn Teymiyye'nin Siyâsetü's-şer'iyye fî ıslâhi'r-râ'î ve'r-ra'iyye adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.¹⁵⁹

es-Siyâsetü's-şer'iyye fi'l-ezmineti'l-ahîra, Hoca Muhyiddin Efendi, Arapça, Mısır'da basılmıştır.¹⁶⁰

es-Siyâsetü's-şer'iyye ve'l-ukubâtü'l-merziyye, İbn Nuceym (Ölüm 1563), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No. 1097/1¹⁶¹

Mâverdi'nin el-Ahkâmü's-Sultâniyye'sine benzer şekilde eserde siyaset-şeriat ilişkisi ele almaktadır; "siyaseti 'zalime' ve 'adile' olmak üzere iki türe ayıran müellif, bunların şeriât yönüyle hükmüne değinmekte ve siyasetin hükümlerin şeriâta muhalif olmaması gerektiğini savunmaktadır."¹⁶²

es-Sultân ve ahlâku ehlihi, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânî el-Leysî el-Câhiz (Ölüm 869), Arapça

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.¹⁶³

es-Sülûk li-ma'rifeti'd-düvel ve'l-mülûk, Takıyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir el-Mısırî el-Makrızî (Ölüm 1451), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 3369 164

Eser, siyaset adamlarının tarihine ağırlık verdiği için siyaset eserleri arasında sayılabilir; Selâhaddîn-i Eyyübî'nin halefleri, Memlûklü sultanları üzerinden Mısır'ın siyasi tarihine yer veren bir kitaptır.¹⁶⁵

eş-Şifa fi mevâzi'l-mülûk ve'l-hulefâ, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed b. el-Cevzî el-Bağdâdî (Ölüm 1201), Arapça

158 *A.g.m.*, s. 179.

159 *A.g.m.*, s. 179.

160 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18.

161 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 19; Çolak, *a.g.m.*, s. 371.

162 <http://isd.ilem.org.tr/detay/539> (27.09.2020)

163 <http://isd.ilem.org.tr/detay/75> (23.10.2020)

164 Çolak, *a.g.m.*, s. 355.

165 <http://isd.ilem.org.tr/detay/454> (23.09.2020)

Genel olarak devlet idaresinin keyfiyeti, bunun erdem ve tehlikesi ile sultanın görevleri üzerinde duran eserde, devlet adamlarına devlet işlerinin yürütülmesi konusunda nasihatlerde bulunmak amacıyla yazılmıştır.¹⁶⁶

eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a, Ebü'l-Kâsım Abdullâh b. Yûsuf b. Rıdvân b. Yûsuf en-Neccârî el-Hazrecî (Ölüm 1383), Arapça

Eser, Merîni Devleti'nin içinde bulunduğu sorunlar nedeniyle hükümdara rehberlik etmesi amacıyla Merîni Hükümdarı Ebû Sâlim İbrâhim b. Ebü'l-Hasan el-Merîni'nin isteği üzerine yazılması nedeniyle nasihatname türünün bir örneği olarak ele alınabilir; ancak genel olarak “adaletin önemi, vezirler, ordu ve halkın durumu, devlet idaresi açısından önemli olan bazı hususlara, vergiler ve vergi memurları, hükümdarın ordu ve halkla ilişkisi”¹⁶⁷ gibi konulara değinildiği için siyasetname olarak da ele alınır.

et-Ta'rîf bi'l-mustalahi's-şerîf, Şihâbüddîn (Ebü'l-Abbâs) Ahmed b. Yahyâ b. Fazlillâh el-Ömerî (Ölüm 1349), Arapça

Eser bir nevi protokol kuralları kitabı olup, “devlet teşkilatı, yazışma çeşitleri, Şam ve Mısır coğrafyası, bazı bölgelerin adet ve gelenekleri” vb. konularda bilgi vermektedir.¹⁶⁸

et-Tebru'l-Mensik fi Tedbiri'l-Mulk, Ebu'l-Hasen 'Alî el-Ahvâzî, Arapça

Sultan Ahmet namına yazılmıştır.¹⁶⁹

et-Tezkire fi's-siyâse ve'l-âdâbi'l-mülûkiye, Kafi el-Kufat Ebu'l-Maali Muhammed b. Ebu Sad el-Hasan Bağdadî (Ölüm H. 562), Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, No. 2948/1, 2948/3, 2948/6, 3014

Eser kitabet ve siyasete dairdir.¹⁷⁰

et-Tezkiretü'l-Hamdüniyye, İbn Hamdûn (Ölüm 1167), Arapça

Eserde dini öğütler, meliklerin ve vezirlerin izleyecekleri siyaset ve ahlak konularının yanı sıra, Araplar'a ait haberler ve adetler gibi konulara yer verilmiştir.¹⁷¹

et-Tibrü'l-mesbûk fi nasîhati'l-ahyâr ve'l-mülûk, Ebü'l-Yüsr Ali b. Abdürrahîm (Ölüm 1672), Arapça

Eserin günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir.¹⁷²

et-Tuhfetü'l-mülûkiyye fi'l-âdâbi's-siyâsiyye, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi (Ölüm 1058), Arapça

166 <http://isd.ilem.org.tr/detay/311> (24.10.2020)

167 <http://isd.ilem.org.tr/detay/415> (24.10.2020)

168 <http://isd.ilem.org.tr/detay/393> (24.10.2020)

169 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17.

170 Çolak, *a.g.m.*, s. 355.

171 TDV İslam Ansikpedisi, İstanbul, 1999, C. 20, 20-21.

172 <http://isd.ilem.org.tr/detay/632> (24.10.2020)

Eser siyaset ve ahlaka dair çeşitli konuları ele almaktadır. Bu bağlamda eserde hükümdar ve diğer yöneticilerin ahlakından, adalet ve istişareden, halkla olan ilişkilerden bahsedilir.¹⁷³

Eserin, Mâverdi'ye ait olduğu iddia edilse de eser, Bibliothèque Nationale'de kayıtlı olup, eserin XIII yüzyılda yaşamış kimliği meçhul Mısırlı sûfimesrep bir Mâlikî'ye ait olabileceğine dair savlar öne sürülmektedir.¹⁷⁴

et-Turukü'l-hükmiyye fi siyâseti's-şer'iyye, Ebû Abdillâh Şemseddîn İbn Kayyimü'l-Cevziyye (Ölüm 1350), Arapça, SüleymaniyeKütüphanesi, Laleli No. 1100¹⁷⁵

Eser genel anlamda yargı hukukuna dair önemli kaynaklar arasında olup, özellikle İbn Teymiyye'nin görüşleri çerçevesinde hüküm ve ispat yöntemlerini ve bunların örneklerini etraflıca tartışan, yargıda ferasetin (sezgi) ve dikkatliliğin önemine vurgu yapan bir kitaptır.¹⁷⁶

Fâkîhetü'l-hulefâ ve mefâkehetü'z-zurefâ, Ebû Muhammed Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed İbn Arabşah el-Halebî (Ölüm 1451), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 03321

Eser, Merzûbânâme'nin İbn Arabşah tarafından Fâkîhetü'l-hulefâ' adıyla çevirisi olup, eser Sultan Çakmak'a ithaf edilmiştir; eserde, "Arap, Acem ve Türk hükümdarları anılmakta, 'kâfir' olarak nitelenen Cengiz Han'la ilgili kapsamlı bilgi verilmekte, Moğol istilasından, teşkilatından, örf ve adetlerinden bahsedilmektedir."¹⁷⁷

Eser, George Wilhelm Freytag tarafından Latince tercüme ve şerhiyle birlikte yayımlanmıştır (I-II, Bonn 1832, 1851-1852); Cengiz Han'a dair onuncu bölüm Şerefettin Yaltkaya tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.¹⁷⁸

Fazlü'l-melik, Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî, (Ölüm 934), Arapça

Müellifin, İslam dünyasında Mâverdi'ye kadar uzanan bu eseri siyasetle ilgilidir.¹⁷⁹

Fezâilü'l-vüzerâ ve hesâilü'l-umerâ, Nev'i Yahya (Ölüm 1545), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No.2893¹⁸⁰

Devlet idaresinde vezirin önemini anlatan bir eserdir.

Füstâtü'l-adâle min kavâidi's-saltana, Muhammed b. Mahmud el-Hatîb, Farsça¹⁸¹

Füsûl-i hall ü akd usûl-i harc ü nakd, Gelibolulu Mustafa Âlî (Ölüm 1600), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1803/2

173 <http://isd.ilem.org.tr/detay/266> (24.10.2020)

174 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2003, C. 28, 180-186.

175 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18; Çolak, *a.g.m.*, s. 355.

176 <http://isd.ilem.org.tr/detay/396> (23.09.2020)

177 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1999, C. 19, s. 314-315.

178 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1996, C. 13, s. 200-201.

179 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C. 5, s. 412-414.

180 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 37; Levend, *a.g.m.*, s. 186.

181 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 25.

Eser, III. Mehmed zamanında düzenin bozulması üzerine yazılmış; Hicretten itibaren 1000 yıl içinde kurulan devletlerin yıkılmasının nedenleri üzerinde odaklanmıştır.¹⁸²

Füsûlü'l-ârâ fi şâni'l-mülûk ve'l-vüzerâ, Mehmed Şerif Efendi (Ölüm 1790), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6938¹⁸³

Siyasetname ve nasihatname türünde bir risaledir. Eserde, padişah ve vezirlerin yanı sıra hazine konusu ele alınarak, lüzumsuz harcamaların hazinede yol açacağı sorunlar üzerinde durulur; ordunun durumu incelenir; Tımar sistemindeki bozulmanın yol açtığı sorunlara değinilir; İsrafın halkın doğasını bozduğu belirtilir; devlet görevlerine ehil olmayan kişilerin getirilmesinin bozulmayı arttırdığı tespiti yapılır.¹⁸⁴

Gencîne-i adâlet, Kâtib Sâdık (Ölüm 1603), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 3319

Sultan I. Ahmed zamanında kaleme alınmıştır, siyaset ve ahlak konularına değinen bir eserdir.¹⁸⁵

Gülşen-i mülûk, Zaîfi Pîr Mehmed b. Evrenos b. Nureddîn (Ölüm 1557), Türkçe, Nurişmaniye Kütüphanesi, No. 4168, 4169

Eser, Vassâf olarak bilinen Şerefüddîn Abdullâh b. İzziddîn Fazlillâh b. Ebî Naîm-i Yezdî'nin Ahlâku's-saltana isimli Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.¹⁸⁶

Ğiyâsu'l-Umem fi İmâmeti İmâme'l-Harameyn, Arapça¹⁸⁷

Hâbnâme, Üveys b. Muhammed el-Alaşehri el-Üskübî (Ölüm 1627), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No. 3292/6

Eser, I. Ahmed'e ithafen kaleme alınmıştır. Yazar, döneminde ortaya çıkan toplumsal/siyasal sorunları ve bu sorunlarının çözümünü bir rüya görmüş gibi padişaha anlatmıştır.¹⁸⁸

Hadâikü'l-yasmîn fi mustalahi kavânini'l-hulefâ ve'-selâtin, Muhammed b. Kinân (Ölüm 1741), Arapça

Eser saltanat, devlet erkanı, sultan ve maiyeti, sultanın meclisi, bunların vazifeleri, idari, askeri, hukuki, ilmi, tıbbi, dini devlet erkanı ile Yavuz Sultan Selim'in seferleri gibi konulara değinmektedir.¹⁸⁹

182 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 27; Levend, *a.g.m.*, 185-186, dipnot 72.

183 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Levend, *a.g.m.*, dipnot 74.

184 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2003, C. 28, s. 531-532.

185 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, s. 186, dipnot 75.

186 Levend, *a.g.m.*, s. 185, dipnot 70.

187 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22.

188 Levend, *a.g.m.*, s. 191; Çolak, *a.g.m.*, s. 357.

189 <http://isd.ilem.org.tr/detay/685> (24.10.2020)

Hadîkatü'l-vüzerâ, Muhammed Paşa (Ölüm 1774), Türkçe, Kemal Bey'in Özel Kütüphanesi'ndedir.¹⁹⁰

Hadîkatü'l-vüzerâ, Osmânzâde Ahmed Tâib (Ölüm 1723), Türkçe, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa No. 232, İstanbul: Ceride-i Havadis Matbaası, 1855

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi döneminden başlayarak, Sultan Ahmed dönemi paşalarından Damad İbrahim Paşa'ya kadar gelen ve devlet kademelerinde vezirlik görevinde bulunan paşaları ve onların dönemlerindeki katkılarını veya noksanlıklarını, sultanla olan ilişkilerini anlatan bir eserdir.¹⁹¹ Osmanzâde Ahmed Tâib'in en tanınmış eseri olup, Osmanlı sadrazamlarının biyografileri ilk defa bu kitapta bağımsız olarak ele alınmıştır.¹⁹²

Hâlâsü'l-ümme fi marifeti'l-eimme, Lütfi Paşa b. Abdülmü'in (Ölüm 1563), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2877¹⁹³

Lütfi Paşa bu eserinde, hilafet konusunu ele almakta ve Osmanlı hanedanına mensup padişahların hem sultan, hem halife olduklarını ve artık imametın Kureyşîliği şartının geçersiz olduğunu savunmaktadır.¹⁹⁴

Halâsü'l-ümme fi ma'rifeti'l-e'imme, Lütfi Paşa b. Abdülmuin (Ölüm 1563), Farsça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2876

Müellifin Arapça yazdığı aynı adlı eseri Farsçaya tercümesidir.¹⁹⁵

Harâidü'l-mülûk fi ferâidi's-sülûk, Abdurrahmân b. Muhammed b. Ali b. Ahmed el-Hanefî el-Bistâmî (Ölüm 1454), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Reşid Efendi, No. 00608/008

Müellif eserini Hızır b. İlyas'a ithafen iki bölümden şeklinde yazdığı eserin ilk bölümü adalet ve riyaset (başkanlık), ikinci bölümü ise Hızır ve İlyas hakkındaki rivayetlere dairdir.¹⁹⁶

Hayâl-i behcet-âbâd, Vassâf Abdullâh Efendi (Ölüm 1761), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No. 2529

Eser, siyaset ve ahlak konularını içeren, III. Ahmet'in salatanat dönemine dair bilgiler veren ve III. Ahmet'e ithafen kaleme alınmış nasihatname türü bir kitaptır.¹⁹⁷

190 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.31.

191 <http://isd.ilem.org.tr/detay/677> (30.09.2020)

192 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, C. 15, s. 22-23.

193 Çolak, *a.g.e.*, s. 357.

194 Asım Cüneyd Köksal, "Bir İslâm Âlimi Olarak Lütfi Paşa", *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, 2017, 29-72, s.43.

195 Levend, *a.g.m.*, 183, dipnot 56; Çolak, *a.g.m.*, 357.

196 <http://isd.ilem.org.tr/detay/457> (24.10.2020)

197 <http://isd.ilem.org.tr/detay/693> (30.09.2020)

Hayriyenâme, Nâbî (Ölüm 1712), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No. 5196¹⁹⁸

Öğüt kitabı olan Hayriyye,

“Bir Osmanlı aydınının yaşadığı çağa tuttuğu ayna niteliğindedir. Uzun bir hayat süren şairin edindiği tecrübe ve gözlemlerin sonunda ortaya çıkmış olan bu eser, içerdiği sosyal eleştiri bakımından ayrı bir önem taşır. Nabi, bu eserini, oğlu Ebulhayr Mehmet Çelebi için kaleme almış olmakla birlikte, onun şahsında çağının gençlerine bir rehber, devlet yöneticilerine de bir uyarı olarak yazmıştır. Eserin tamamına eleştirel bir bakış açısı hâkimdir. Nabi, devletin kurumlarını ince tahlil ve tenkitlere tabi tutarak bazı çözüm yolları önermiş, bir aydın olarak toplumuna karşı görevini yapmıştır. Devlet yönetiminde etkin bir yeri olan her kurum, şairin eleştirilerden nasibini almıştır; eserde ayrıca taşra ve İstanbul insanı karşılaştırılarak sosyolojik tahlillere de yer verilmiştir. Şair, Osmanlı devletindeki memurların, yöneticilerin ve sıradan insanların ilişkilerini keskin bir zekâ eseri olan mısralarıyla eleştirmiştir. 1660 beyit olan Hayriyye, dil ve üslup bakımından da döneminin başarılı mesnevilerinden olup, nazirelerinden bu yönüyle üstün bir özelliğe sahiptir.”¹⁹⁹

Türkçe Çevirisi: Hayriyye-i Nabi, çev. Mahmut Kaplan, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2015.

Hırzû'l-mülûk, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Revan No.1612

Padişahlar, vezirler, ulema ve defterdarlar vb. hakkında olan bu eser IV. Murad'a sunulmuştur.²⁰⁰

Hikmetü'l-Eflâtûniyye fî âdâbi'l-mülûkiyye, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1882

Eflatun'un eserlerinden tercümedir.²⁰¹

Hülâsatü'l-burhân fî itâati's-sultân, Yâsincizâde es-Seyyîd Ahmed Abdülvehhâb b. Osmân b. Mustafa (Ölüm 1833), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 467²⁰²

Terceme-i hülâsatü'l-burhân fî itâati's-sultân, Yâsincizâde es-Seyyîd Ahmed Abdülvehhâb b. Osmân b. Mustafa (Ölüm 1833), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No. 2548

Eser yazarın Arapça kaleme aldığı Hülâsatü'l-burhân fî itâati's-sultân adlı eserinin Türkçe tercümesidir.²⁰³

198 <http://isd.ilem.org.tr/detay/664> (22.10.2020)

199 Nabi, *Hayriyye-i Nabi*, çev. Mahmut Kaplan, İstanbul, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2015.

200 Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 101.

201 *A.g.m.*, s. 174, dipnot 5.

202 Çolak, *a.g.m.*, s. 359.

203 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 37; Çolak, *a.g.m.*, s. 358)

Hülâsatü'l-kelâm fi reddi'l-avâm ya da ***Koca Sekbanbaşı Risalesi***, Vasıf Ahmed Efendi (Ölüm 1808), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.207

IV. Mustafa'ya sultan olmadan önce sunulan bu eser, "III. Selim devrinde yapılan askeri alandaki yenilikleri (nizâm-ı cedîd) savunan ve bunun gerekliliği üzerinde duran ve şehzade Mustafa'ya bunları öğretmek maksadıyla kaleme alınan bir kitaptır."²⁰⁴

Türkçe Çevirisi: Koca Sekbanbaşı Risalesi: Avamın Düşüncelerinin Reddedilmesi, haz. A. Uçman, İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2018.

Hümâyunnâme, Alâeddîn Ali Çelebî (Ölüm 1543), Türkçe

Hümâyunnâme, Kelile ve Dimne'nin, Hüseyin Vâiz-i Kâşifi tarafından Farsça tercümesi olan Envâr-ı Süheylî adlı eserinin Türkçe tercümesidir.²⁰⁵

Türkçe Çevirisi: Hümâyunnâme, haz. Tuncay Bülbül, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2017.

İddetu's-sâlik fi siyaseti'l-memâlik, Muhibzade Huseyn b. Muhammed, Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No.3655 206

İslâhât lâyhası, Ragıp, Türkçe

II. Mahmud döneminde kaleme alınmıştır.²⁰⁷

İdâhu's-Sulûk fi Nuzheti'l-Mulûk, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi²⁰⁸

İkmâlu's-siyâse fi ilmi'l-firâse, Ebû Abdillâh İbnü'l-Ekfânî Muhammed b. İbrâhim es-Sincârî (Ölüm 1348), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 03782

İbnü'l-Ekfânî'ye göre;

"Her milletin kendine has bir mizacı vardır ve ahlak da bu mizaca uygun olarak gelişir. Milletler ister Hint, Çin, Fars ve Rum gibi şehirli, isterse Türk ve Arap gibi yarı göçebe olsun bu durum değişmez. Müellif eserin girişinde milletlerin davranış özelliklerini açıklar ve Türkler'in cesur, sabırlı, sebatkâr, sorumluluk sahibi, kimseye haset etmeyen insanlar olduklarını söyler."²⁰⁹

İlmü's-siyâse, İmâm Râzî (Ölüm 1210), Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.²¹⁰

204 Levend, *a.g.m.*, s.192, dipnot 125; Çolak, *a.g.m.*, s. 359; <http://isd.ilem.org.tr/detay/729> (27.09.2020)

205 <http://isd.ilem.org.tr/detay/530> (22.10.2020)

206 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20; Çolak, *a.g.m.*, s. 350.

207 Levend, *a.g.m.*, s. 193.

208 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22.

209 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, 22-24.

210 <http://isd.ilem.org.tr/detay/322> (24.10.2020)

İntisâbu'l-mülûk, Haşmet (Ölüm 1768), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 1689 ²¹¹

Hâbnâme adıyla da bilinen yirmi sayfalık bu mensur eserinde Haşmet, III. Mustafa'nın tahta çıktığı gece gördüğü bir rüyayı anlatır; Bütün dünya hükümdarları sultanın hizmetinde çalışmak için şairin aracılığını istemektedirler; Haşmet onların bu isteklerini padişaha iletir ve padişah da ona "müfettişü'l-Haremeyn" görevini bahşeder. ²¹²

İrşâdu'l Mulûk ve's-Selatin, Bereket İbn Berakez Kapçıkî, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi ²¹³

İrşâdü'l-mülûk li-sedâdi's-sülûk, İbrâhîm b. Ebî Zeyd el-Hindî (Ölüm 1445), Arapça, Ayasofya Kütüphanesi, No.2842

Siyaset ve ahlak konularının işlendiği bir eserdir. ²¹⁴

İskendernâme, Nizâmî-i Gencevî (Ölüm 1214), Farsça

İki bölümden oluşan eserin bölümünde, İskender'in soyu ve fetihleri anlatılırken ikinci bölümde ise, İskender filozof ve peygamber olarak gösterilerek anlatılır. ²¹⁵

İskendernâme, Ahmedî (Ölüm 1412), Türkçe

I. Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'a sunulan bu eserde İskender'in hayatına, seferlerine dair bilgilerin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin tarihine yer veren bölümler de bulunur. ²¹⁶

Kâbusnâme, Keykavus (Ölüm 1082), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüsnü Paşa No. 675 ²¹⁷

Ahlak kitabı olan Kabusname, kapsadığı konular bakımından çok yönlü bir yapıttır. "Temel niteliği nasihatname; siyasetle ilgili bilgiler verdiği için bir siyasetname; fütüvvetin ilkelerini bildirdiği için bir fütüvvetname; toplumsal yaşayışla ilgili kimi kuralları, görüşlerini yansıttığı için de dini-tasavvufi bir yapıttır." ²¹⁸

Murâdnâme, Bedr-i Dilşâd (Ölüm 1427), Türkçe, Ankara Milli Kütüphane, No. 0470

Kâbusnâme adlı Farsça eserin Türkçe tercümesi olan eser hakkında çalışma yapan Emine Yeniterzi şunları söylemektedir: "Eser nasihatname, siyasetname, fütüvvetname özellikleri taşıyan ahlaki ve didaktik bir mesnevi, aynı zamanda bazı ilim ve sanat dallarıyla ilgili bölümleri dolayısıyla ansiklopedik bir eserdir." ²¹⁹

211 Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 88.

212 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, C. 16, s. 422-444.

213 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 16.

214 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 19; Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 29.

215 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2007, C. 33, s. 183-185.

216 <http://isd.ilem.org.tr/detay/434> (30.09.2020)

217 Çolak, *a.g.m.*, s. 360.

218 <https://www.turkedebiyati.org/kabusname/> (27.09.2020).

219 <http://isd.ilem.org.tr/detay/441> (22.10.2020)

Türkçe Çevirisi: Bedr-i Dilşad'ın Murâdnâmesi, çev. Adem Ceyhan, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1997.

Tercüme-i Kâbusnâme, Mercüme Ahmed (Ölüm 1431), Türkçe, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 04096 ²²⁰

Türkçe Çevirisi: çev. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2007.

Terceme-i Kâbusnâme, Nazmizâde Hüseyin Murtaza (Ölüm 1722), Türkçe, Laleli Yazma Eser Kütüphanesi No.1699 ²²¹

Kâbusnâme Tercümesi, Şeyhoğlu Mustafa Sadreddîn (Ölüm 1413), Türkçe Kâbusnâme adlı Farsça eserin Türkçeye tercümesidir. ²²²

Türkçe Çevirisi: Şeyhoğlu Sadreddîn'in Kabusname Tercümesi: Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım, çev. Enfel Doğan, İstanbul: Mavi Yayıncılık, 2011.

Kâbusnâme tercümesi, Abdülkayyum (Ölüm 1881'den sonra), Türkçe, Kazan Üniversitesi Matbaası (H. 1315)

Kâbusnâme adlı Farsça eserin Türkçeye tercümesidir. ²²³

Kânûn-ı Şehinşâhî, İdrîs-i Bitlisî (Ölüm 1520), Farsça, Süleymaniye Kütüphanesi. Esad Efendi No. 1888/2

Siyasetname türünde kaleme alınan eserdir. ²²⁴

Kavâidü'l-ahkâm fi islâhi'l-enâm, İzzeddin Abdülaziz b. Abdüsselam b. Abdüsselam (H. 577-660), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Karaçelebizâde No. 87; Laleli No. 778 ²²⁵

Kavaid literatürünün ilk örneklerinden biri olan bu eserde, İslam dininin, insanların özel ve genel yararını sağlama ve koruma lkesinin “fıkhın çeşitli alanlarına uygulanması ve bu ana ilkenin tamamlayıcısı konumundaki kurallar” ele alınmıştır. ²²⁶

Kavaninü'l-asakiri'l-cihadiyye (Tedbirü'l-memâliki ve'l-cihâd), Şanizade Ataullah, Türkçe, 1806, İstanbul ²²⁷

Kavânînü'l-vizâre, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, (Ölüm 1058), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, No.3690/1228

220 Bursalı Mehmet Tahir, s. 30; <http://isd.ilem.org.tr/detay/443> (27.09.2020).

221 Çolak, a.g.m., s. 360.

222 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2010, C. 39, s. 88-89.

223 A.g.e., s. 360.

224 Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., s. 25; Çolak, a.g.m., s. 360.

225 Çolak, a.g.m., s. 360.

226 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1999, C. 19, s. 284-287.

227 Levend, a.g.m., s. 184, dipnot 61.

228 Bursalı Mehmet Tahir, a.g.e., s.19; Levend, a.g.m., s. 178, dipnot 16.

Kitapta vezirliğin tanımı ve türleri, vezirin nitelikleri, yetki ve sorumlulukları ele alınmakta; makamın sahiplerine tavsiyelerde bulunumkatadır.²²⁹

Düstürü'l-vüzerâ tercümesi, Şirvanizâde Mehmed Rüşdü Paşa (Ölüm 1874), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 2690, 2929

Eser Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi'nin Kavâninü'l-vizâre adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.²³⁰

Düstürü'l-vüzerâ tercümesi, Pertevi Ali Efendi, (Ölüm 1665), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esat Efendi, No.2587²³¹

Terceme-i nasîhatü'l-vüzerâ, Mehmed Hasib (Ölüm 1715), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Hazine No. 389

Eser Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi'nin Kavâninü'l-vizâre adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.²³²

Zînetü's-sadâre fî tercemeti âdâbi'l-vizâre, Hasan Hüsni Bosnevî (Ölüm 1823), Türkçe Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 1857

Eser Maverdi'nin Kavâninü'l-vizâre adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.²³³

Kavlü's-sedid fî usûli nizâmî'l-cedîd, Birgivî Mehmed b. Ali, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 1995

Eser III. Selim döneminde yazılmıştır.²³⁴

Kelimât-ı Eflâtûniyye, Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6377/5

Eflatun'un eserlerinden tercümedir.²³⁵

Kemâlü'l-kiyâse fî keşfi's-siyâse, İbnülemin Mahmud Kemâl İnal (Ölüm 1957), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 2479

Siyasetname türünde yazılan eserde hükümdar, vezir, ordu, hazine, reaya konularıyla ilgili başlıklar bulunur.²³⁶

Türkçe Çevirisi: Kemalü'l-kiyâse fî keşfi's-siyâse, çev. Duygu Miyase Şimşek, İstanbul: Eflatun Kitap, 2020.

Keşfü'l-estâr an sırri'l-esrâr, Muhammed el-Hamîdî b. Şeyh Ali, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No.6958

Aristoteles'in İskender için yazdığı Kitâbu's-Siyâse fî ilmi'l-riyâse adlı Sırrü'l-esrâr olarak bilinen Arapça tercümesinin Türkçe tercümesidir.²³⁷

229 <https://islamansiklopedisi.org.tr/maverdi> (27.09.2020).

230 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33; Levend, *a.g.e.*, s.178, dipnot 16.

231 Levend, *a.g.m.*, s. 178, dipnot 6.

232 *A.g.m.*, s. 178, dipnot 6.

233 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29; Levend, *a.g.m.*, s. 178, dipnot 6.

234 Levend, *a.g.m.*, s. 192, dipnot 129.

235 *A.g.m.*, s. 174, dipnot 5.

236 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29; Çolak, *a.g.m.*, s. 361.

237 Levend, *a.g.m.*, s. 176, dipnot 6.

Keşfü'l-esrâr ve zehâiri'l-ibrâr, Yûsuf b. Abdülcemil, Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 2527

Eser, Aristoteles'in Sırrü'l-esrâr adıyla Arapçaya çevrilen eserinin Türkçe tercümesidir.²³⁸

Keşfü'l-memâlik ve beyânü't-turuk ve'l-mesâlik, Garsüddin Halil b. Şahin ez-Zahirî (Ölüm 1468), Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi, III. Ahmed Kitaplığı, No. 2990²³⁹

Memlükler döneminde Mısır'ın siyasi ve toplumsal tarihini, teşkilat ve idare yapısını anlatan önemli bir eserdir.²⁴⁰

Kitâb dureri's-sülûk fi siyâseti'l-mulûk, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî (Ölüm 1058), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2870²⁴¹

Mâverdî'nin siyaset düşüncesinin yansımaları olan ve Büveyhiler hükümdarı Bahâüddeve b. Büveyhî, Ebü Mansûr Ahmed b. Adudüddeve b. Büveyhî'ye (ö. 403/1012) sunulan eserde yöneticilerin sahip olması ve uzak durması gereken özellikler, adaletin ve istişarenin önemi, vezirlerde bulunması gereken özellikler gibi birçok konu ele alınmıştır.²⁴²

Türkçe Çevirisi: Dürerü's-sülûk fi siyâseti'l-mulûk: Mâverdî'nin Siyasetnamesi, çev. Abdüsselam Arı, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2019.

Kitâb fi Siyâseti'l-hurûb ve'l-mülûk, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2883

Aristoteles'in İskender için yazdığı kitabın diğer bir tercümesidir.²⁴³

Kitâb fi's-siyâse, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Ali b. Hüseyin Vezir el-Mağribî (Ölüm 1027), Arapça

Eser sultanın kendi kendini yönetmesi ve halkını yönetmesi konularına değinmektedir.²⁴⁴

Kitâb-ı hadâiku's-siyer fi âdâbi'l-mülûk, Nizâmeddîn Yahyâ b. Saîd b. Ahmed (Ölüm 1237), Farsça, Tahran Sipehselar Kütüphanesi

Anadolu Selçuklu hükümdarı Sultan I. Alâeddin Keykubat'a ithafen kaleme alınan bu eser, Anadolu Selçuklu dönemi ve siyaset anlayışını hakkında önemli bilgiler vermektedir.²⁴⁵

Kitâb-ı müstetâb, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No. 983²⁴⁶

238 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33; Levend, *a.g.m.*, s. 176, dipnot 6; Çolak, *a.g.m.*, s. 361.

239 Çolak, *a.g.m.*, s. 361.

240 <http://isd.ilem.org.tr/detay/460> (Erişim Tarihi: 27.09.2020)

241 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s.181, dipnot 41.

242 <http://isd.ilem.org.tr/detay/265> (Erişim Tarihi: 27.09.2020)

243 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. s. 16; Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

244 <http://isd.ilem.org.tr/detay/239> (23.10.2020)

245 <http://isd.ilem.org.tr/detay/343> (22.10.2020)

246 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33; Levend, *a.g.m.*, 190, dipnot 111.

Türkçe Çevirisi: Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar (içinde), Yaşar Yücel, Ankara: TTK (Türk Tarih Kurumu) Yayınları, 1988.

XVII. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin siyasal ve toplumsal düzeninde baş gösteren bozuklukların sebeplerini ve bunların düzeltilmesi için yapılması gerekenleri anlatan ve layiha türünün ilk örneklerinden sayılan bu eser, Yaşar Yücel'e göre, "III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed ve II. Osman devirlerinde yaşamış, devşirme kökenli, Enderun mensubu, adı bilinmeyen bir kişi tarafından yazılmış ve II. Osman'a sunulmuştur."²⁴⁷

Kitâbu melik min mülûki'l-Fürs li-raiyyetihî, İbnü'l-Mukaffa (Ölüm 759), Arapça, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, 1608/24

Fazıl Ahmed Paşa, eserinin başında Fars hükümdarlarından biri hakkında, onun bir meclis esnasındaki bazı konuşmalarını aktardığını belirtmiştir.²⁴⁸

Kitâbu mesâlihü'l-müslimîn, Türkçe, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi

Eserde, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu dönemde mali, idari, siyasi, askeri ve devlet teşkilatı ile ilgili çeşitli konularda eleştiriler dile getirilmiş ve bu sorunlara çözüm önerisinde bulunulmuştur.²⁴⁹

Türkçe Çevirisi: Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar (içinde), haz. Yaşar Yücel, Ankara: TTK (Türk Tarih Kurumu) Yayınları, 1988.

Kitâbu Siyâsetü'l-Mulûk, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi

Melik Eşref adına yazılmıştır.²⁵⁰

Kitâbu's-siyâse fi tedbiri'r-riyâse, Ahmed b. Muhammed b. Kesirü'l-fergâni, Arapça, (yazıldığı tarih 1446), Ayasofya Kütüphanesi, No. 2843/1²⁵¹

Kitâbu's-Siyâse fi Tedbiri'r-Riyâse ve'l-Firâse, İbn Ebi'l-Eş'as, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi²⁵²

Kitâb-u Te'sîsü's-siyâse fi tedbiri'r-riyâse li-Aristo, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No. 1350/3

Aristoteles'in İskender için yazdığı Yunanca eserin Arapçaya tercümesidir.²⁵³

Kitâbu'l-Ahkâmu's-Sultâniyye, Ebu'l-Hasen 'Alî b. Muhammed Bağdâdî, Arapça Mısır'da basılmıştır.²⁵⁴

Kitâbu'l-Vuzâra, Arapça²⁵⁵

247 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2019, C. EK-2, s. 69-70.

248 <http://isd.ilem.org.tr/detay/15>

249 <http://isd.ilem.org.tr/detay/617>

250 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 23.

251 Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 33.

252 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18.

253 Çolak, *a.g.m.*, s. 374.

254 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17.

255 *A.g.e.*, s. 23.

Kitabu'r-Rutbe fi Talebi'l Hisbe, Nureddin Ali el-Maverdi, Arapça, Fatih Kütüphanesi²⁵⁶

Kitâbu's-Sultan min Kitâbi Uyûnü'l-ahbâr, İbnü Kuteybe Abdullah b. Müslim (Ölüm 889), Arapça²⁵⁷

Kitâbü mevâizi'l-mülûk ve's-selâfin, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed b. el-Cevzî el-Bağdâdî (Ölüm 1200), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 03723/001

Müellif eserinin hükümdarlara ve sultanlara nasihatlerde bulunan bir kitap olduğunu çünkü insanlar arasında nasihat edenlerin nasihatlerine en çok muhtaç olanların hükümdarlar olduğunu düşünür.²⁵⁸

Kitâbü siyâseti'd-dünyâ ve'd-dîn, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi, No. 2885²⁵⁹

Kitâbü siyâseti'l-mülûk, Ebü Dülef el-Kâsım b. İsâ b. İdris b. Ma'kıl el-İclî (Ölüm 839), Arapça

Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁶⁰

Kitâbü suhbeti's-sultan, İbnü't-Tabib Ali b. Nasr el-Bağdâdî (Ölüm 987), Arapça²⁶¹

Kitâbü tedbiri'l-mülk ve's-siyâse, Ebü Amr (Ebü Muhammed) Sehl b. Hârûn b. Râhiyûn (Râhibûn, Râmnûy, Râheveyh) el-Ahvâzî ed-Destümeysânî el-Basrî (Ölüm 831), Arapça

Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁶²

Kitâbü'l-Âdâb ve's-siyâse fi ilmi'n-nazar ve'l-firâse, Türkçe, Muhammed b. İlyas, Süleymaniye Kütüphanesi, Tahir Ağa, No. 360²⁶³

Kitâbü'l-Âdâb ve's-sülûk fi nesâihi'l-mülûk, Hacı Muhammed Bahri, Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kitaplığı, No. 00391

Siyaset ve ahlak konularını içeren eser Sadrazam İbrahim Paşa'ya sunulmak için kaleme alınmıştır.²⁶⁴

Kitâbü'l-âyîn (Kitâbü'r-Rüsûm), İbnü'l-Mukaffa` (Ölüm 759), Farsça

Sasani devlet ve toplum teşkilatıyla, Fars geleneklerinden bahseden ve Pehlevice Ayennamec'in çevirisi olan bu eser, günümüze ulaşmamıştır.²⁶⁵

256 *A.g.e.*, s. 21.

257 *A.g.e.*, s. 18.

258 <http://isd.ilem.org.tr/detay/310> (24.10.2020)

259 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 42.

260 <http://isd.ilem.org.tr/detay/54> (23.10.2020)

261 <http://isd.ilem.org.tr/detay/203> (23.10.2020)

262 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2009, C. 36, 319-320.

263 Çolak, *a.g.m.*, s. 350.

264 <http://isd.ilem.org.tr/detay/786> (24.10.2020)

265 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 130-134.

Kitâbü'l- Fahrî (el-Fahrî fi âdâbi's-sultânîyye ve'd-düveli'l-İslâmiyye), İbnüt-Tiktaka, Ebû Ca'fer Safiyyüddîn (Celâlüddîn) Muhammed b. Alî b. Tabâtabâ el-Hasenî el-Alevî (Ölüm 1309'dan sonra), Arapça

Eserin ilk bölümü, siyasetname niteliğinde olup, devlet adamları ve diğer yöneticiler için nasihatler barındırmaktadır; İkinci bölüm, dört halife dönemi, Emeviler, Abbasiler, Büveyhîler, Selçuklular ve Fâtımiler hakkında kapsamlı bilgiler verir, yazar özellikle Abbasi Devleti'ni yıkılışa götüren sebepler üzerinde önemli yorumlarda bulunur.²⁶⁶

Kitâbü'l-fütüvve, Ebû Abdîrahmân Muhammed b. el-Hüseyn b. Muhammed es-Sülemî (Ölüm 1021), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 2049²⁶⁷

Eser İngilizceye (çev. Tosun Bayrak, London, The Book of Sufi Chivalry, 1983) ve Almancaya (çev. Franz Langmayr, Breisgau, Der Sufi-Weg zur Vollkommenheit, 1985) çevrilmiştir.²⁶⁸

Türkçe Çevirisi: Kitâbü'l-fütüvve, çev. Süleyman Ateş, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997.

Kitâbü'l-harâc, Ebû Yûsuf Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd Küfî (Ölüm 798), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih No. 3488/1, Hacı Beşir Ağa No. 235, Hamidiye No. 479

Halife Harun Reşit'e ithafen kaleme alınan eserde siyasi ve iktisadi konular fıkıh çerçevesinden ele alınmıştır.²⁶⁹

Türkçe Çevirisi: Kitâbü'l-Harâc, çev. Ali Özek, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, 1970.

Kitâbü'l-Harac tercümesi, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 3271

Ebu Yusuf'un Arapça eserinin tercümesidir.²⁷⁰

Terceme-i kitâbü'l-harâc li-Ebî Yûsuf, Rodosîzâde Mehmed b. Mehmed, Türkçe, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler No. 1912, 1913

Kitâbü'l-Harâc adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.²⁷¹

Terceme-i kitâbü'l-harâc, Muhammed Atullâh Efendi (Ölüm 1881), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 4652²⁷²

Kitâbü'l-Harâc'ın Sultan II. Abdülhamit'e sunulmak üzere Halep valisi Hüseyin Cemil Paşa tarafından kaleme aldırılan Türkçe tercümesidir.²⁷³

266 A.g.e., s. 232-233.

267 <http://isd.ilem.org.tr/detay/234> (27.09.2020)

268 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 38, s. 53-55.

269 Çolak, a.g.m., s. 357.

270 A.g.m., s. 358.

271 A.g.m., s. 358.

272 A.g.m., s. 358.

273 <http://isd.ilem.org.tr/detay/767> (27.09.2020)

Kitâbü'l-Masûn, Ebü'l-Hasen Alî b. Ubeyde el-Kâtib er-Reyhânî el-Bağdâdî (Ölüm 834), Arapça²⁷⁴

Eser, ahlak ilkelerine dairdir; Ebû Hayyân et-Tevhîdî, Kitâbü'l-Maşûn'daki sözlerin ilimden ziyade güçlü bir akıl ve seçkin bir edebiyata işaret ettiğini belirtir.²⁷⁵

Kitâbü'l-merâ'î ve'l-cerâd, Medâinî (Ölüm 843), Arapça

Eserin günümüze ulaştığı bilinmemektedir.²⁷⁶

Kitâbü'l-mesâlik ve'l-memâlik, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. et-Tayyib b. Mervân es-Serahsî, (Ölüm 899), Arapça

Eserin günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁷⁷

Kitâbüs-siyâse, İbni Sina Ebu Ali Hüseyin (Ölüm 1036), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No.1448; Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 4894²⁷⁸

Kitâbü's-siyâse fi etvârî'l-hamse, Pirizade (Ölüm 1748), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2698²⁷⁹

Müellifin Kâtib Çelebi, İbn Haldun ve Makrizî gibi yazarların eserlerinden faydalandığı bu eserinde, ahlak, toplum ve siyasete dair nasihatler bulunmakta, savaş ve ganimetler, komşu devletler ile iyi ilişkiler, idari teşkilat vb. konulara değinilmektedir.²⁸⁰

Kitâbü's-siyâse fi tedbîri'r-riyâseti li-Aristotâlis, Ahmedü'l-Yemenî, Arapça, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 1015

Aristoteles'in Sırrü'l-Esrâr olarak anılan eserinin Arapça tercümesidir.²⁸¹

Kitâbü's- Siyâse fi tedbîri'r-riyâse li-Aristotalis, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, No.2890/1

Aristoteles'den yapılan Arapça bir tercüme olup, H. 724'te yazılmıştır²⁸²

Kitâbü's- Siyâse fi tedbîri'r riyâse ve'l-firâse, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2884/1, Reisülküttab No. 1002/2

Aristoteles'in İskender'e nasihatler vermek için kaleme aldığı eserin tercümesidir.²⁸³

Kitâbü's-Siyâseti ve'l-imâme, İbnü Kuteybe Abdullah b. Müslim (Ölüm 889), Arapça, Ayasofya Kütüphanesi No. 2885²⁸⁴

274 <http://isd.ilem.org.tr/detay/50> (27.09.2020)

275 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2008, C. 35, s. 43-45.

276 <http://isd.ilem.org.tr/detay/56> (23.10.2020)

277 <http://isd.ilem.org.tr/detay/105> (23.10.2020)

278 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 19; Levend, *a.g.m.*, s. 178, dipnot 13

279 Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 89.

280 Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

281 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.15; Çolak, *a.g.m.*, 370.

282 Levend, *a.g.m.*, s. 176, dipnot 6.

283 *A.g.m.*, s. 176, dipnot, 6.

284 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18; Levend, *a.g.m.*, s. 178, dipnot 10.

Diğer kavimlerin yanı sıra Arap kültürü ve tarihini konu edinen eser, sultanlar, savaş ilim, ahlak, vb. konuları içermektedir.²⁸⁵

Kitâbü's-Siyâseti'l-kebîr, Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî, (Ölüm 934), Arapça
Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.²⁸⁶

Kitâbü's-Siyâseti's-suğrâ, Ebû Zeyd Ahmed b. Sehl el-Belhî, (Ölüm 934), Arapça
Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁸⁷

Kitâbü't-tâc fî sîreti Enûşirvân, İbnü'l-Mukaffa` (Ölüm 759), Arapça
Nüşirevân'ın hayat hikâyesini, hükümdarlara nasihatleri ve hükümdarların uymaları gereken kuralları içeren bir risaledir.²⁸⁸

Koçi Bey Risâlesi, Görüceli Mustafa Koçi Bey (Ölüm 1631), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6949; Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi No. 2237

Yazar, eserinde devletin temel kurumları ve bunların işleyişlerini anlatmış, “sadrzamanın bağımsızlığına, rüşvete, ulemanın liyakat esasına göre tayin edilmesine, tımarların ehline verilmesine, merkez ve eyalet birlikleri arasında dengenin sağlanmasına ve kanunların uygulanmasına” yönelik eleştiri ve önerilerde bulunulmuştur.²⁸⁹

Türkçe Çevirisi: Koçi Bey Risaleleri, Seda Çakmaköğlü, İstanbul: Kabalcı, 2008.

Kutadgu Bilig, Yûsuf Has Hacib (Ölüm 1069), Türkçe

Türkçe Çevirisi: Kutadgu Bilig, çev. Ayşegül Çakan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

Karahanlı hükümdarı Tamgaç Uluğ Buğra Han sunulan bu eser Türk İslam klasikleri arasında siyasetnameler arasındaki ilk örneklerden biridir; Kutadgu Bilig'de dört karakter üzerinden dört kavram anlatılır:

“Kün-Toğdı ilig (Gündoğdu Hakan): Köni törü, doğru töre, doğru yasayı, adaleti simgeler. Ay-Toldı (Dolunay-Vezir): Mutluluğu, talihi, devleti simgeler. Ögdülmüş (Övülmüş, vezirin oğlu): Akli simgeler, adı aklın her zaman övülmüş olmasından gelir. Ogdurmuş (Uyanmış, vezirin akrabası): Akıbeti, yaşamın sonunu simgelediği yazar tarafından belirtilir. Kutadgu Bilig bu dört kişi arasında geçen konuşmalar ve olaylarla, devleti yönetenlerde bulunması gereken nitelikleri birey, toplum, devlet ilişkilerinin nasıl düzenleneceğini öyküleyerek aktarır.”²⁹⁰

Künhü'l-ahbâr, Gelibolulu Mustafa Âlî (Ölüm 1600), Türkçe

285 <http://isd.ilem.org.tr/detay/92> (30.09.2020)

286 <http://isd.ilem.org.tr/detay/155> (23.10.2020)

287 <http://isd.ilem.org.tr/detay/154> (23.10.2020)

288 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 130-134.

289 Bursalı Mehmet Tahir *a.g.e.*, s. 30; Levend, *a.g.m.*, s. 191, dipnot 116.

290 Yusuf Has Hacib, *Kutadgu Bilig*, çev. Ayşegül Çakan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, s. x.

Eserini üç bölüm olarak kurgulayan müellif eserinin ilk kısmında, İslam tarihinden, ikinci kısmında Türk ve Moğol tarihlerinden, son kısımda ise, devlet adamları, âlim ve şairlerin biyografileri üzerinden Osmanlı tarihi üzerinde durur.²⁹¹

Türkçe Çevirisi: Kühnü'l-Ahbar, çev. Ali Çavuşoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.

Lâyiha, Tatarcıkzâde Abdullâh Efendi, (Ölüm 1797), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No. 4890/3²⁹²

III. Selim'in ıslahat hakkında devlet adamlarının fikirlerini istemesi üzerine kaleme alınan eserde çoğunlukla ordunun durumu, devletteki bozulmalar ve bunların nedenleri ile alınması gereken tedbirlerin ne olduğu üzerinde durulur; eserde ayrıca Avrupa savaş tekniğine ait eserlerinin tercümesinin gerekliliğine değinilmiş ve Avrupa'nın başarısının, teknik üstünlükten kaynaklandığı ileri sürülmüştür.²⁹³

Lâyiha, Keçecizade İzzet Molla (Ölüm 1829), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Yeniler No. 2408; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2679

Sultan II. Mahmut'un emri üzerine devlet düzeninin ıslahına yönelik kaleme alınmıştır.²⁹⁴

Lâyiha, Resmi Ahmed (Ölüm 1779), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6930²⁹⁵

Eser dönemin Sadrazamı Muhsinzâde Muhammed Paşa'ya 1769'da Osmanlı-Rus savaşıyla ortaya çıkan Eflak ve Boğdan meseleleri nedeniyle sunulmuş olup, eserde Osmanlı devlet adamlarına ve devletin askeri gücüne dair eleştirel ifadeler yer verilmiştir, müellif devletin yaşadığı sorunlara karşı çözümler dile getirmiştir.²⁹⁶

Lâyiha-i ittihâdiye, Pertev Paşa (Ölüm 1837), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6993²⁹⁷

Lâyhât fi Nizâmi'd-düvel, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Yeniler No. 4050; Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1887

III. Selim'e sunulmak üzere 1792 yılında Yusuf Paşa, Rumeli kazaskeri Reşit Paşa, Defterdar Şerif, Reisülküttap Abdullah, Mustafa Reşit ve Ali Raik tarafından yazılan lâyhaların bir kitapta toplanmış halidir.²⁹⁸

291 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1989, C. 2, s. 414-416.

292 <http://isd.ilem.org.tr/detay/705> (27.09.2020); Eser, Agâh Sırrı Levend'de Nizam-ı devlet hakkında mutâla'ât olarak, Topkapı Kütüphanesi, Hazine, No. 376; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6930 yer numarası ile gösterilmiştir (Bkz. Levend, *a.g.m.*, s. 192).

293 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, C. 1, 1988, s. 99-100.

294 Levend, *a.g.m.*, s. 193, dipnot 131.

295 *A.g.m.*, s. 192, dipnot 124.

296 <http://isd.ilem.org.tr/detay/697> (27.09.2020)

297 Levend, *a.g.m.*, s. 193, dipnot 136.

298 *A.g.m.*, s. 193.

Letâifü'l-efkâr fi keşfi'l-esrâr, Kadı Huseyn, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 1123

Eser, Kanuni Sultan Süleyman devri vezirlerinden İbrahim Paşa adına yazılmıştır.²⁹⁹

Letâifü's-siyâse fi ahkâmi'r-riyâse, İbnü'l-Hac el-Kanavi (Ölüm 1202), Arapça

Eserin günümüze ulaşmış olduğu bilinmemektedir.³⁰⁰

Mahzen-i esrâr, Nizâmî-i Gencevî (Ölüm 1214), Farsça, Ragıp Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Ragıp Paşa, No. 01094

Eserde siyasi-idari konulara yer verilse de siyasetnameden ziyade toplum ve bireyi temel alan ahlaki niteliği baskın bir eserdir.³⁰¹

Türkçe Çevirisi: Mahzen-i Esrar, çev. M. Nuri Gençosman, İstanbul: Ataç Yayınları, 2014.

Medhü't-ticâre ve zemmü ameli's-sultân, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânî el-Leysî el-Câhiz (Ölüm 869), Arapça

Eser siyaset, iktisat, ticaret, ticaret eğitimi gibi konulara değinmekle birlikte hükümdara itaat konusunun üzerinde de durur.³⁰²

Mehâsinü'l-edeb, Gelibolulu Mustafa Âlî (Ölüm 1599), Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 3668, 4224; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 1803, 2686³⁰³

Câhiz'in, Minhâcü's-sülûk ilâ âdâbi sohbeti'l-mülûk adlı Arapça eserinin üzerinde bazı düzenlemelerle yapılmış Türkçe tercümesidir. Damad İbrahim Paşa'ya ithafen 1596 tarihinde kaleme alınmış olup padişahlarda bulunması gereken özellikler ile padişahın hizmetindekilerin sorumluluklarından bahsedilir.³⁰⁴

Mehâsinü'l-mülûk ve mâ yecibü en yütbea fi hidmetihim mine'l-âdâb, Arapça

Eserin günümüze ulaşmış olduğu bilinmemektedir.³⁰⁵

Merzûbânnâme Tercümesi, Şeyhoğlu Mustafa Sadreddîn (Ölüm 1413), Türkçe

Eser Merzûbân b. Rüstem'in Merzûbânnâme adlı eserinin Türkçe tercümesidir. A. Zajaczkowski, eserin Varşova Üniversitesi İslâm Eserleri Kütüphanesi'ndeki nüshasını tanıtmıştır. Bu nüsha dışında eserin tek yazması Berlin Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.³⁰⁶

299 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30; Çolak, *a.g.m.*, s. 362. Eser Bursalı'da Türkçe, Orhan Çolak'da Arapça olarak belirtilmiştir.

300 <http://isd.ilem.org.tr/detay/318> (24.10.2020)

301 <http://isd.ilem.org.tr/detay/332> (22.10.2020)

302 <http://isd.ilem.org.tr/detay/78> (23.10.2020)

303 Levend, *a.g.m.*, 177, dipnot 9.

304 <http://isd.ilem.org.tr/detay/582> (22.09.2020).

305 <http://isd.ilem.org.tr/detay/422> (24.10.2020)

306 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2010, C. 39, s. 88-89.

Türkçe Çevirisi: Marzubannâme Tercümesi, çev. Zeynep Korkmaz, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1973.

Mesleku's Selatin, Aydınlı Şeyh Yahya Efendi, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi III. Murat'a sunulmuştur.³⁰⁷

Mesmû'atü'n-nekâyah mecmû'atü'n-nesâyih, Kadızade İlmî Mehmet Amasyalı (Ölüm 1635), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No. 629

Sultan IV. Murat'a ithafen kaleme alınmış olup, siyasi ve ahlaki konularda nasihatler içermektedir.³⁰⁸

Mevâidü'n-nefâis fî kavâidü'l-mecâlis, Gelibolulu Mustafa Âli (Ölüm 1600), Türkçe, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa, No. 264/1³⁰⁹

Türkçe Çevirisi: Görgü ve Toplum Kuralları Üzerinde Ziyafet Sofraları, çev. Orhan Şaik Gökyay, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1978.

Mevâizü'l-mülûk ve'l-hulefâ ve'l-umerâ ve'l-vüzerâ, Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Çorlulu Ali Paşa, No. 361.

Müellif, eserde adalet kavramını vurgular, yöneticilere nasihatlerde bulunur ve müslümanlara yönetici atanan valilere değinir.³¹⁰

Miftâhü's-sa'âde fî dürri'l-meşvere, İsmail Hakkı b. Mehmed Bolevî, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar No. 2058

Eser II. Mahmut'a ithafen kaleme alınmıştır.³¹¹

Miftâhü's-saade fî kavâidi's-siyâde (ümürü's-saltana), Şihabüddin Muhammed b. Abdülkerim, Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2086/1

Yazar eserinde "imamet, vezirlik, saltanat, hilafet, devlet liderlerinin görevleri" vb. konulara değinir.³¹²

Terceme-i miftâhu's-sa'âde fî kavâidi's-siyâseti ve's-siyâde, Abdülazîz b. Hoca Sa'deddîn Muhammed b. Hasan Can (Ölüm 1618), Türkçe, Nuruosmaniye No. 2335³¹³

Eser Şihabüddîn Muhammed b. Abdülkerim'in Miftahu's-saâde fî kavâidi's-siyâse ve's-Siyade adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.

Miftâhu's-Se'ade fî Kavâ'idü's-Siyade (Umuru's-Saltanat), Hoca Fahreddin Selefer, Arapça, Asayofya Kütüphanesi³¹⁴

307 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, 16

308 <https://isd.ilem.org.tr/detay/612> (01.11.2020)

309 <http://isd.ilem.org.tr/detay/581> (22.10.2020)

310 <http://isd.ilem.org.tr/detay/783> (24.10.2020)

311 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29; Çolak, *a.g.m.*, s. 362.

312 <http://isd.ilem.org.tr/detay/431> (30.09.2020)

313 <http://isd.ilem.org.tr/detay/598> (30.09.2020)

314 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18.

Minhâcü'l-mülûk ve 's-selâtîn ve miiftâhü saadeti'd-dünyâ ve 'd-dîn, İbn Yâkût, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih No. 3520/1

Eser Emir Bülğa'ya ithafen kaleme alınmış olup, "Aristoteles, İskender, Nûşirevan, Erdeşir, Eflatun'un sözlerine, çeşitli hikayalara ve coğrafi bölgelerin faziletleri" vb. konulara değinmektedir.³¹⁵

Minhâcü'l-ümerâ fi ahvâli's-selâtin ve 'l-vüzerâ, Ebu Âdem Dede Hatem Akovalızade (Ölüm 1754), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 1997

Siyaset konularını içeren bir esedir.³¹⁶

Minhâcü'l-vüzerâ ve sirâcü'l-ümerâ, Ceylî Ahmed b. Muhammed, Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2907

Bu eser Giyâseddin Muhammed b. el-Mahdûm'a ithafen yazılmıştır.³¹⁷

Minhâcü's-sülûk fi sîreti'l-mülûk, Şeyhü'l-Eşrefî Togan (Ölüm 1470), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No.2905³¹⁸

Eserde, sultanın erdemine, halkın sultana, sultanın da halka karşı sorumluluklarına, sultanın ve halkın haklarına değinilmiştir.³¹⁹

Mir'âtü'l-ahlâk, Bostanzâde Yahyâ Efendi (Ölüm 1639), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 03537³²⁰

Eserde, dönemin padişahı Sultan I. Ahmet'ten övgüyle bahseder; müellif ulemaya I. Ahmet gibi hürmet gösteren bir padişah döneminde yaşamının onu bu eseri yazmaya yönelttiğini dile getirir.³²¹

Türkçe Çevirisi: Ahlak Aynası, Mir'âtü'l-Ahlâk'tan Seçmeler, haz. Ozan Yılmaz, İstanbul, Hasbahçe, 2020.

Mir'âtü'l-cemâl, İdrîs-i Bitlisî (Ölüm 1520), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi, No. 01888/001

II. Bayezid'e ithafen kaleme alına bu eser siyasetname kategorisine dahil olsa da eserde bireyin ahlaki nitelikleri üzerinde durulur.³²²

Mir'âtü'l-mül'ûk, Mehmet b. Hüsamettin Amasi (Ölüm 1623), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi. Aşir Efendi, No. 319, Esad Efendi No. 1890

315 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 19; <http://isd.ilem.org.tr/detay/429> (25.09.2020).

316 Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 87.

317 Levend, *a.g.m.*, s.179; Çolak, *a.g.m.*, s. 363.

318 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.16; Levend, *a.g.m.*, s.180, dipnot 30.

319 <http://isd.ilem.org.tr/detay/464> (22.09.2020).

320 <http://isd.ilem.org.tr/detay/615>

321 Nurgül Sucu, "Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk Adlı Eseri", *Turkish Studies*, 6/2, 2011, 881-908, s. 885.

322 <http://isd.ilem.org.tr/detay/509> (22.10.2020)

Sultan II. Bayezid'e takdim edilen ve iki bölüm şeklinde yazılan eserin birinci bölümünde ahlak ve siyasetten, ikinci bölümünde ise kötülükten uzaklaşıp iyiliğe yönelme konusunda nasihatler yer alır.³²³

Mir'âtu'l-Ukalâ, Nihâlî İbrâhîm Efendi (Eserin yazılma tarihi 1799), Türkçe Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu, No. 1560³²⁴

“Mir'âtu'l-Ukalâ bir ahlak felsefesi metnidir. Klasik ahlak felsefesi metinlerinde devlet idaresi konusunda yazarlar daha çok sultana odaklanarak, öğütlerini sultana yöneltip, onun nasıl bir idareci olması gerektiğine dair fikir ve görüşler beyan ederken, Mir'âtu'l-Ukalâ'da öğütler, devlet işlerini idare eden memurlara yöneliktir. Bu temel farklılığın kaynağı, Osmanlı Devleti'nin XVII. yy.'da geçirdiği idari değişimdir. XVII. yy.'da padişahın devlet idaresinde üzerine düşen görev giderek azalmış, bu açığı ise kurumsallaşan bir bürokrasi doldurmaya başlamıştır.”³²⁵

Mir'âtu'l-umûr fî tercemeti Nasâyihü Eflâtûn, Mehmet b. Pir Mehmet, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi No. 2901

Eflatun'un eserlerinden tercümedir.³²⁶

Mirâtü'n-nizâm fî devleti'l-fihâm, Nailî Seyyîd Mehmed, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No.2738

II. Mahmud'a ithafen kaleme alınan eserde devlet düzenine yönelik önerilerde bulunulmuştur.³²⁷

Mîzânü'l-hakk fî ihtiyâri'l-ehakk, Kâtip Çelebi (Ölüm 1657), Türkçe, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nadir Eserler No. 2730; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 1741, 1819, T. No. 2864/1, 2885, 3134/2, 3677/2; Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba No. 444/4, Fatih No. 5335/2; Mihrişah Sultan No. 440/2³²⁸

Kâtip Çelebi, yaşadığı dönemde dini ve ilmi tartışmaları bir yöntem çerçevesinde ele alıp, Osmanlı ilim hayatında şahit olduğu yanlışlıkların nedenlerini araştırarak, mevcut duruma eleştirel bir bakış açısı getirmiştir.³²⁹

Türkçe Çevirisi: Mizanü'l- Hakk Fi İhtiyari'l-Ehakk, çev. Orhan Şaik Gökyay, Süleyman Uludağ, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2008.

323 Levend, *a.g.m.*, s, 186, dipnot 76; Çolak, *a.g.m.*, s, 363.

324 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 31.

325 Okan Erman, *Nihâlî Mir'âtu'l-'Ukalâ (1799) (Giriş-çeviri yazılı metin-aktarı-dizinli sözlük-tpkibasım)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2018, s.3-7.

326 Levend, *a.g.m.*, s. 174, dipnot 5.

327 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 31; Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 92.

328 Çolak, *a.g.m.*, s. 363.

329 <http://isd.ilem.org.tr/detay/621> (27.09.2020)

Mizânü'l-mülûk ve't-tevâif, Cafer b. İshak, Arapça (Orhan Çolak ve İslam Siyaset Düşüncesi Kataloğu'nda eser Farsça görünmektedir), Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi No.1907 ³³⁰

Sultan Mirza Muhammed Takî'ye ithafen kaleme alınan eser; adalet, hilafet, saltanat, yöneticiler ve devlet teşkilatında görevli kişilerin görevlerine dair konuları içerir. ³³¹

Muhâvere beyne'l-İskender ve Aristûtâfîs, Ebu'l-'Alâ Sâlim (Ölüm 724), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 4260

Aristoteles'in İskender ile siyasi, ahlaki ve felsefi konulara dair yazışmaları ve diyaloglarını içeren bir eserdir. ³³²

Muhtârü'n-nasîha bi'l-edilleti's-sahîha, İbnü'l-Cezerî (Ölüm 1429), Arapça
Eserde yöneticilerin görev ve sorumlulukları ile vali ve yardımcılara nasihatler yer alır. ³³³

Muhtasar fi's-siyâse ve umûri's-saltana, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1921 ³³⁴

Müellif, eserinde siyasetin ne olduğunu açıklamaya çalışır; ona göre bu siyaset ilminin temel amacı hükümdarlara hizmettir; Reaya ve askerlerin durumunu ıslaha muhtaç olması, İslam dininin temellerini sağlamlaştırmak ve şeriatının gücünü fetihler ile göstermek siyasete olan ihtiyacı gözler önüne serer. ³³⁵

Mukaddime-i İbn Haldûn Tercümesi, Pîrîzâde Mehmed Sâib Efendi (Ölüm 1748), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi No. 232

I. Mahmut'a takdim edilen bu eser, İbn Haldûn'un Miftâhü'l-iber ve dîvânü'l-mübtede' ve'l-haber adlı eserinin tercümesidir. ³³⁶

Muzaffernâme, (Zafernâme, Nasihatname), Büzürçmihr, Farsça, Topkapı Kütüphanesi, Emanet Hazinesi No. 1339; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 512; Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No. 1447/7

Siyasi ve ahlaki nasihatlerin yer aldığı eser, Nuşirevan'ın isteği üzerine kaleme alınmıştır. ³³⁷

Mücâlesetü'r-rüesâ, Muhammed b. Ahmed b. el-Esbağ (Ölüm 1000), Arapça

330 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 16; Levend, *a.g.m.*, s.183, dipnot 55.

331 <http://isd.ilem.org.tr/detay/761> (27.09.2020)

332 <http://isd.ilem.org.tr/detay/3> (30.09.2020)

333 <http://isd.ilem.org.tr/detay/442> (24.10.2020)

334 Çolak, *a.g.m.*, s. 363.

335 Özgür Kavak, "Sultan II. Bayezid'e Sunulan Müellifi ve İsmi Meçhul Bir Siyaset Risalesi", *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C.24, S.46, 2019, s. 205

336 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28.

337 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 50; Çolak, *a.g.m.*, s. 378.

Eseri günümüze ulaşip ulaşmadığı bilinmemektedir.³³⁸

Müdâvâtü'n-nüfûs ve tehzîbü'l-ahlâk ve'z-zühd, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî (Ölüm 1064), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No. 02704/009

Müellif, eseri yazma amacının, insanların bozulan ahlaklarını düzeltmek olduğunu ileri sürer.³³⁹

Müşâkeletü'n-nâs li-zemânihim ve mâ yağlibu 'aleyhim fî külli 'asr, Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ebî Ya'küb İshâk b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kübî (Ölüm 905), Arapça

Hz. Ebû Bekir'den Abbâsî Halifesi Mu'tazîd-Billâh'a (892-902) kadar halifelerin gündelik hayatlarını, alışkanlıklarını ve ahlaki özelliklerini, halifelerin hakla olan ilişkilerini anlatan bu eseri W. G. Millward yayımlamış (Beyrut 1962), eser daha sonra İngilizceye çevirmiştir.³⁴⁰

Namei Tenser, Ebü'l-Hasen Ali b. Ubeyde el-Kâtib er-Reyhânî el-Bağdâdî (Ölüm 834), Arapça³⁴¹

Nâme-i Tenser adlı Farsça destanın tercümesidir.³⁴²

Nâmûsü'l-akvâm li-sa'âdeti'l-ümem, Ömer Lütfî Bey, Türkçe, İstanbul: Matbaa-yı Âmire, 1340³⁴³

Siyasetname niteliği ağır basan bu eserde, İslam aleminin içinde bulunduğu sıkıntılara, sıkıntıların hükümetlerde yarattığı itibarsızlaştırmaya yer verilir.³⁴⁴

Nasihât-ı Sultan Murad, II. Murad, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Revan No. 407

Eser, II. Murat'ın oğlu Fatih Sultan Mehmet'e nasihatlerini içerir.³⁴⁵

Nasihatnâme, Hakim Şah Muhammed b. Mübarek el-Kazvinî (Ölüm 1523), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa No. 2799/3³⁴⁶

Siyaset ve tıp içerikli bu eser Kanuni Sultan Süleyman'a ithafen kaleme alınmıştır. Yazarın sultanlar için bazı nasihatlere yer verdiği bu eserde sağlık, hayat, ölüm, ilim, ulema, vezirler ve vezirlerin görevleri vb. konulara değinilmiştir.³⁴⁷

338 <http://isd.ilem.org.tr/detay/216> (23.10.2020)

339 <http://isd.ilem.org.tr/detay/269> (24.10.2020)

340 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2013, C. 43, s. 287-288.

341 <http://isd.ilem.org.tr/detay/52> (30.09.2020).

342 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2008, C. 35, s. 43-45.

343 Çolak, a.g.m., 364.

344 <http://isd.ilem.org.tr/detay/770> (27.09.2020)

345 Levend, a.g.m., s. 184, dipnot 64.

346 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, C. 15, s. 194-195.

347 <https://isd.ilem.org.tr/detay/512> (30.09.2020).

Nasihâtnâme, Bursevî Mehmed Dede, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Nâfiz Paşa, No. 406³⁴⁸

Nasihatname, Ebu'l-kasım Haşiri, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 2748
Eserde memleket yönetimine dair Sultan İbrahim b. Mes'ud Gaznevi'ye nasihatler vardır.³⁴⁹

Nasihâtnâme, Giridli el-Hac Ahmed, Türkçe, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine No. 393

Mısır kadılığında bulunmuş olan yazar, siyaset-i şer'iyeye ait nasihatler vermektedir.³⁵⁰
Nasihâtnâme-i Aristotâlis, Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No. 2842/008

Eser, Kitabü's-siyâse olarak da bilinen ve Yahya b. el-Bıtrık tarafından Arapçaya tercüme edilen siyaset ve ahlak konularını anlatan Sırrü'l-esrâr adıyla da bilinen eserin tercümesidir.³⁵¹

Nasihâtü'l-mülûk, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî el-Gazzâlî (Ölüm 1111), Farsça, Ayasofya Kütüphanesi No.2909, 2879, 2880³⁵²

Selçuklu Devleti sultanı Muhammed Tapar için kaleme alınan ve siyasetname türünün ilk örneklerinden olan bu esrede Gazzâlî, “devlet başkanının zulümden kaçınmasının ve adaleti gözetmesinin esas olduğunu belirterek halkın bu esaslara uyan hükümdara itaat etmesi” gerektiğinin üzerinde durur; “Toplumun devlet başkanının davranışlarına göre şekillendiğini, devlet başkanının da toplumun bir ferdi olduğunun unutulmaması gerektiğini belirtir.”³⁵³

Türkçe Çevirisi: Devlet Başkanlarına Nasihatler, çev. Osman Şekerci, İstanbul: Sinan Yayınevi, 1969.

İksir-i Devlet, Nergisi Mehmed Bosnavi (Ölüm 1634), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, No. 2561, 2985, Yahya Tevfik No. 1484/173; Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nadir Eserler No. 5520/2; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2724

Eser Gazzâlî'nin Nasihatü'l-mülûk adlı eserinin Türkçe tercümesidir.³⁵⁴

Tercüme-i nesâyah-i mülûk, Seyyid Mehmed Lütfî el-Ürgübî, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüseyin Paşa No. 294

EGazzâlî'nin Nasihatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.³⁵⁵

348 Çolak, *a.g.m.*, s. 364.

349 Levend, *a.g.m.*, s. 184, dipnot 58.

350 Çolak, *a.g.m.*, s. 366.

351 <http://isd.ilem.org.tr/detay/792> (22.10.2020).

352 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 48.

353 TDV Ansiklopedisi, İstanbul, 2006, C. 32, s. 411.

354 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 31; Çolak, *a.g.m.*, s. 359.

355 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 48.

Tercüme-i Nasîhati'l-mülûk, Abdülcelîl b. Molla Cemil, Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih No.3479

Gazzâlî'nin Nasîhatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.³⁵⁶

Ne'icetü's-sülûk fî terceme-i nasîhatü'l-mülûk, Alâyî, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Bağdat No. 187; III. Ahmed No. 3097

Gazzâlî'nin Nasîhatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesi olan eser Şehzade Selim b. Süleyman'a ithaf edilmiştir.³⁵⁷

Tibrü'l-mesbûk fî nasîhati'l- mülûk, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî el-Gazzâlî (Ölüm 1111), Arapça, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 2635, 2636; Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi No. 1819; Lala İsmail No. 255; Ayasofya Kütüphanesi No. 2849-2851, 2861-2868, 2911/1

Eser, Nasîhatü'l-mülûk'un Arapçaya tercümesidir.³⁵⁸

Fevâyhü's-sülûk ve nesâyihü'l-mülûk, Mehmed b. Abdülazîz (Ölüm 1632), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 3235

Eser Gazzâlî'nin et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk adlı eserinin Türkçe tercümesidir.³⁵⁹

Tibrü'l-mesbûk fî nasîhati'l-mülûk, İbn Mevhûb, Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2861

Gazzâlî'nin Nasîhatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Arapça tercümesidir.³⁶⁰

Türkçe Çevirisi: Devlet Başkanına Öğütler, çev. Osman Arpaçukuru, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2004.

Tercümetü tibri'l-mesbûk fî nesâyihü'l-mülûk, Âşık Çelebi (Ölüm 1571), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Bağdat No. 351; Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail No. 254; Bayezit Kütüphanesi, Veliyyettin No. 1966

Tibrü'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk adlı Arapça tercümenin Kanuni Sultan Süleyman ve onun veziri Rüstem Paşa'ya ithafen kaleme alınmış Türkçe tercümesidir.³⁶¹

Tibrü'l-mesbûk fî Nasîhâti'l-mülûk tercümesi, Ebu'l-Hasan Ali b. Mübarek b. Mevhûb, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2860-2862, 2864-2866

Gazzâlî'nin Nasîhatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Tibrü'l-Mesbûk fî Nasîhati'l-Mülûk adlı Arapça tercümesinin Türkçe tercümesidir.³⁶²

Tibrü'l-mesbûk fî nasîhâti'l-mülûk li-Gazzâlî, Osman, Arapça, Beyazıt Devlet Kütüphanesi 7910/5,

356 Çolak, *a.g.m.*, s. 364.

357 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 48.

358 *A.g.m.*, s. 182, dipnot 49.

359 Levend, *a.g.m.*, s.182, dipnot 49; Çolak, *a.g.m.*, s.356.

360 Çolak, *a.g.m.*, s. 375.

361 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 49.

362 Çolak, *a.g.m.*, s. 375.

Nasihatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin H. 1105'te yazılmış Arapça başka bir tercümesidir.³⁶³

Tuhfetü'r-riyâz fi hileli'l-hiyâz, Türkçe, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan Köşkü No. 405 Gazzâlî'nin Nasihatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Tibrü'l-Mesbûk fi Nasîhati'l-Mülûk adlı Arapça tercümesinin Sultan II. Bâyezid'e ithafen kaleme alınan Türkçe tercümesidir.³⁶⁴

Nasihatü'l-Mülûk, Arapça, Beyazıt Kütüphanesi, Veliyyettin, No. 1968³⁶⁵

Nasihatü'l-mülûk, Kebîrizâde Abdurrahmân Yusrî, Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No.4346

Sultan I. Mustafa'ya ithafen kaleme alınan eserde adalet vurgusu ön plandadır.³⁶⁶

Nasihatü'l-mülûk, Nergisî Mehmed Bosnavî (Ölüm 1634), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1912

Sultan IV. Murad döneminde sulatana nasihatlerde bulunan eserdir.³⁶⁷

Nasihatü'l-mülûk, Osmânzâde Ahmed Tâib (Ölüm 1723), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye 229/3

Eser Sultan III. Ahmed'e ithâfen sadrazam Damad İbrahim Paşa'nın teşvikiyle yazılmıştır.³⁶⁸

Nasihâtü'l-mülûk, Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No. 2637

II. Mustafa döneminde hazırlanan bir eserdir.³⁶⁹

Nasihatü'l-mülûk terğibê'n li hüsni's-sülûk, Sarı Abdullah (1660), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Emanet Hazinesi No. 1323; Mehmet Reşat No. 923; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2715; Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1910; Nuriösmâniye Kütüphanesi No. 2638; Bayezit Kütüphanesi, Veliyyettin No. 1977; Millet Kütüphanesi, Pertev Paşa No. 339; Ragıp Paşa Kütüphanesi No. 970

Eserde genel ahlakla ilgili nasihatların yanı sıra padişahlara da nasihatlerde bulunulur.³⁷⁰

Telhîsü'n-Nesâiyih, Osmanzâde Taib Ahmed (Ölüm 1723), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Revan No. 383; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 9592; Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi No. 1908

363 Çolak, *a.g.m.*, s. 375.

364 <http://isd.ilem.org.tr/detay/471> (22.09.2020)

365 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 46.

366 *A.g.m.*, s. 186, dipnot 79.

367 Çolak, *a.g.m.*, s. 365.

368 *A.g.m.*, s. 365.

369 Levend, *a.g.m.*, s. 191, dipnot 120. Eser, Orhan Çolak'ta 2385 koleksiyon numarası ile kaydedilmiştir. bkz. Çolak, *a.g.m.*, s.365.

370 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, s. 186-187, dipnot 82

Sarı Abdullah Efendi'nin *Nasihatü'l-mülûk*'ünün tercümesidir.³⁷¹

Nasihatü'l-Vüzerâ, Nahifi Süleyman (Ölüm 1738), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3212; Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye No. 252

Lütfi Paşadan da yararlanan müellif eserinde vezirlerin görevine, rüşvet, yol emniyeti ve anarşi konularına değinir.³⁷²

Nasihatü's-safâ fi kavâidi'l-hulefâ, Ahmed el-Velâî (Ölüm 1716), Arapça

Mağrib hükümdarı es-Sultân İsmâîl b. eş-Şerîf'e sunulan eserde hilafete ve hilafetle ilgili çeşitli ilkelere, nasihatlere yer verilmiştir.³⁷³

Nasihatü's-selâtin, Gelibolulu Mustafa Âlî (Ölüm 1599), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, revan No. 406; Yeniler No. 1778; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 4098; Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No. 311

Eser dört bölümden oluşur: birinci bölümde, padişahın görevleri; ikinci bölümde ortaya çıkan kargaşalar; üçüncü bölümde, uygunsuz bazı durumlar nedeniyle halkın acziyeti; dördüncü bölümde ise yazar uğradığı haksızlıklardan bahsederek nasihatlerde bulunur.³⁷⁴

Nasihü'l-mülûk, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi No. 927, Farsça³⁷⁵

Nazmü's-sülûk fi adabi'l-mülûk, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No. 1913/1³⁷⁶

Nazmü's-sülûk fi âdâbi'l-mülûk, Muhammed el-Lebane (Ölüm 1113), Arapça

Hükümdar ve onun ahlakı üzerinde duran bir eserdir.³⁷⁷

Necâtü'l-ümme fi ta'ati'l-e'imme, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No. 1856³⁷⁸

Nef'ü'l-ğazîr fi salâhi's-sultân ve'l-vezîr, Demenhurî Ahmed b. Abdi'l-mün'im b. Yusuf (Ölüm 1778), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad efendi No. 1914

Eserde sultanın gerekliliği, saltanatın önemi vurgulanır ve yöneticilere yerine getirdikleri görevlere dair nasihatlerde bulunulur.³⁷⁹

Nesâihü'l-mülûk, Tezkirecî Peçevî Ca'fer Efendi (Ölüm 1611), Türkçe, Nuruosmniye Kütüphanesi No. 4998/2

371 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, 182, dipnot 87.

372 Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 86; Çolak, *a.g.m.*, 365.

373 <http://isd.ilem.org.tr/detay/668> (24.10.2020)

374 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 27; Levend, *a.g.m.*, 185, dipnot 71.

375 Çolak, *a.g.m.*, s. 364.

376 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 45.

377 <http://isd.ilem.org.tr/detay/295> (24.10.2020)

378 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 44.

379 *A.g.m.*, s. 181, dipnot 36.

Vezir-i azam Mehmed Sinan Paşa'ya ithafen kaleme alınan eser, "İnsanlar arasında adaletle hükmet" ayetiyle başlar.³⁸⁰

Nesâihü'l-mülûk, Şeyh Salih Mardinî, Arapça, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 4344

Halife ve vezirin durumuyla ilgili olan eserde, ayet ve hadisler üzerinden değerlendirmeler yapılmış ve eser dönemin sadrazamı İbrahim Paşa'ya sunulmuştur.³⁸¹

Nesâiyih-i Mülûk, (diğer adı *Letâ'ifü'l-ezhâr ve lezâ'izü'l-esmâr*) Abdülmecid Sivâsî (Ölüm 1639), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli No. 1613

Sultan I. Ahmet'in istediği üzerine yazılan eserde dini, ahlaki ve siyasi konular üzerinde durulmuş ve bu konularla ilgili nasihatlerde bulunulmuştur.³⁸²

Nesâiyih-i Şahrûhî, Celâleddîn Zekeriyâ b. Muhammed b. Ubeydullâh el-Kayinî (Ölüm 1411), Farsça, Viyana İmparatorluk Kütüphanesi

Eser Timur Devleti hükümdarı Mirza Şahrûh'a ithafen, Şî-İsmâilî anlayışına göre kaleme alınmıştır.³⁸³

Nesâiyihu'l-Mulûk, Muhammed Emin el-Üskübî, Türkçe, Yahyâ Efendi Kütüphanesi³⁸⁴

Nesâiyihu'l-mülûk, Şeyhülislam Feyzullah Efendi (Ölüm 1703), Türkçe, Millet Kütüphanesi, Feyzullah Efendi, No. 2122/2³⁸⁵

Nesâiyihü'l-mülûk, Cafer İyani Bey, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3560/2386

Türkçe, Arapça ve Farsça birçok eserin yanı sıra Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamber hikâyelerinin derlenmesiyle ortaya çıkan bir eserdir.³⁸⁷

Nesâiyihü'l-vüzerâ ve'l-umerâ, Defterdâri Mehmet Paşa (Ölüm 1716), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 2733

Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemindeki sorunlar eleştirilip, bu sorunlara çözüm yolları aranmıştır.³⁸⁸

Türkçe Çevirisi: Devlet Adamlarına Öğütler: Osmanlılar'da Devlet Düzeni, der. Hüseyin Ragıp Uğural, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, 1969.

Nisâbü'l-ihtisâb, Ömer b. Muhammed b. İvaz eş-Şâmî es-Senâmî (Ölüm 1297), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa No. 303/1

380 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33; <http://isd.ilem.org.tr/detay/595> (30.09.2020).

381 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22; <http://isd.ilem.org.tr/detay/717> (30.09.2020).

382 Levend, *a.g.m.*, s. 186, dipnot 77.

383 <http://isd.ilem.org.tr/detay/433> (22.10.2020)

384 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30.

385 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1995, C. 12, s. 527-528.

386 Çolak, *a.g.m.*, s. 367.

387 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, C. 6, s. 551-552.

388 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Levend, *a.g.m.*, s. 187, dipnot 84.

Devletin kamu düzenini sağlama ve muhafaza etme görevine eğilmiş bir eserdir. ³⁸⁹

Tercüme-i nisâbü'l-ihtisâb, Ali Cevherî (Ölüm 1584), Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 1423

Eser, Şeyh Ömer b. Muhammed eş-Şâmî el-Hanefî'nin Nisâbü'l-ihtisâb adlı eserinin Türkçe tercümesidir. ³⁹⁰

Nizâm-ı devlete dâir risâle, Abdullâh b. Salih el-Bahrî, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 2559/1

Müellif, Belgrad'da Çeşmebaşı olarak bilinen bölgede yaşanan olaylar yüzünden Sultan Mustafa'nın askerinin başına geçip olayları bastırma çabasını anlatmakta, yer yer kronolojik olarak Sultan'ın hareketlerini kayıt altına almaktadır. ³⁹¹

Nizâm-ı devlete dâir risâle, Türkçe, İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, No. 2905 392

Nizâm-ı devlet hakkında mutâla'ât, Tatarcıkzâde Abdullâh Efendi (Ölüm 1798), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Hazine No. 376; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6930; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4890/3

Eser, III. Selim'e ithafen devletin içinde bulunduğu sıkıntılardan, askeri sorunlardan bahsetmekte ve bunların çözümüne yönelik tavsiyelerde bulunmaktadır. ³⁹³

Nizâm-ı devlet şerhi, Abdullah Budinli, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No, 1865

IV. Mehmed zamanında Macarların Budin'i almasından sonra yazılmıştır. ³⁹⁴

Nizâm ve intizâm, Hacı Mustafa Efendi, Türkçe ³⁹⁵

Nizâm ve kavânin-i atîka ve ahlâk-ı ricâl-i devlet, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi No. 302

Devlet sadrazamlarının talepleri üzerine yayımlanan bu esrede iktisadi, siyasi, dahlaki konular üzerinde durulur. ³⁹⁶

Nizâmu'd-Devle, Türkçe, Defterî Muhammed Paşa, Halis Efendi Kütüphanesi ³⁹⁷

Nizâmü'l-atîk fi'l-bahrî'l-amîk, Ömer Faik, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 5836

389 <http://isd.ilem.org.tr/detay/367> (30.09.2020).

390 <http://isd.ilem.org.tr/detay/569> (30.09.2020). Bursalı Mehmet Tahir, aynı adlı eseri mütercimi ve yazarı tesbit edilememiştir diye belirtmiştir ancak eser Bursalı'da Halis Efendi Kütüphanesi'nde gösterilmiştir. Eserin aynı eser olduğu şüphelidir. (Bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33)

391 <http://isd.ilem.org.tr/detay/711> (22.10.2020)

392 Çolak, *a.g.m.*, s. 368.

393 Levend, *a.g.m.*, s.192, dipnot 128; Çolak, *a.g.m.*, s. 359.

394 Levend, *a.g.m.*, s. 191, dipnot 119.

395 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29.

396 <http://isd.ilem.org.tr/detay/753> (22.10.2020)

397 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28.

Eser, 1804 yılında, III. Selim devrinde kaleme alınmıştır.³⁹⁸

Nutk-ı biperva ile akl-ı dana beyinde muhavere, Abdi Efendi, Türkçe

Uzun yıllar devlet görevinde bulunan Abdi Efendi eserde, üst düzey devlet memurlarında bulunması gereken niteliklere ve memurların uzak durması gereken (kişisel menfaat sağlama düşkünlüğü, kıskançlık, zalimlik) durumlara değinmiş, şahit olduğu aksaklıkları eleştirel bir dille anlatmış dahası “Geç Osmanlı devlet kurumlarında var olduğu bilinen bozulmanın bir resmini ortaya koymuştur.”³⁹⁹

Türkçe Çevirisi: Dil ile Akıl Arasında Söyleyişi, çev. Nazlı Altunsoy ve Mesut Ayar, İstanbul: Büyüyeay Yayınları, 2017.

Pendnâme, Güvâhi (Ölüm 1528), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi No. 5817

Ahlâk ve siyasete dair hikâyelerden bahseden mesnevi türünde yazılmış bir eserdir.⁴⁰⁰

Türkçe Çevirisi: Pendnâme: Öğütler ve Atasözleri, çev. Mehmet Hengirmen, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1983.

Pendnâme-i Emir Keykavus b. İskender, Ebu Ali el-Hasan b. İbrahim b. Ebu Bekr el-Varrak (Ölüm 1227), Farsça, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih No. 5297/3

Eserde, padişahların hizmetinde olanlardan, kâtiplik ve vezirlik adabından bahsedilmektedir.

Orhan Çolak çalışmasında eseri Fatih No. 5297/2 yer numarası ile Hasan b. İbrâhîm b. Ebû Bekr el-Varrâk’a ait olduğunu belirtmiş; ancak eser, Keykâvus’un yazdığı metindir, Varrâk eseri Melik Ebü'l-Hasan Ali b. İsmâil’e sunarken esere yalnızca bir mukaddime bölümü eklenmiştir.⁴⁰¹

Ravzatü'l-hikem fî ahlâki'l-ümem, Edîb Muhammed Emîn b. Ali (Ölüm 1801), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1860⁴⁰²

1794 yılında Türkçe kaleme alınan eserde, doğruluk ve dürüstlüğün önemine ve ahlaki tavsiyelere yer verilmiştir.⁴⁰³

Ravzatü'l-mülûk, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Hucandî, Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, No. 1511

H. 755'te yazılmış ahlak ve siyasete dair bir eserdir.⁴⁰⁴

Ravzatü'l-ukûl, Muhammed Gazi el-Malatyavi (Ölüm 1201), Farsça

Merzûbân b. Rüstem'in Merzûbânâme adlı eserinin genişletilmiş Farsça tercümesi olan ve müellifin Anadolu Selçuklu Devleti döneminde (1192-1204) kâtiplik ve

398 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 90.

399 Abdi Efendi, *Dil ile Akıl Arasında Söyleyişi*, çev. Nazlı Altunsoy ve Mesut Ayar, İstanbul: Büyüyeay Yayınları, 2017.

400 <http://isd.ilem.org.tr/detay/515> (30.09.2020).

401 <http://isd.ilem.org.tr/detay/337> (27.10.2020)

402 Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 91.

403 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, C. 10, s. 422-423.

404 Çolak, *a.g.m.*, 369.

vezirlik hizmetinde bulunduğu Rükneddîn Süleyman Şah'a ithafen yazdığı bir eserdir.⁴⁰⁵

Rebî'ü'l-mülûk ve âdâbu sülûki'l-mülûk, Pertevi Ali Efendi (Ölüm 1665), Türkçe, Nuriyemaniye Kütüphanesi, No. 2385

II. Osman'a ithafen kaleme alınan bu eserde, sultanın devlet yönetimi konusunda dikkat etmesi gereken kurallara değinilir.⁴⁰⁶

Risale, Derviş Mehmet, Türkçe, 1519

Padişahların zulmü ve adaleti hakkındadır.⁴⁰⁷

Risale, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 1423

Devlet işleri ve vezirlik adabına dairdir.⁴⁰⁸

Risale, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6970

Devlet işlerinin işleyiş esaslarına dairdir.⁴⁰⁹

Risâle, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6950

I.Abdülhamit'e sunulan bu eser siyaset hakkındadır.⁴¹⁰

Risâle der sîret-i pâdişâhân-ı pîşîn, Şeyh Bâlî Efendi (Ölüm 1573), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu No. 589/1

Eserde "Enûşirvân, Arap beyleri, Hacc b. Yusuf, Halife Hârûn er-Reşîd, İskender Zülkarneyn" gibi çok bilinen sultanların yanı sıra ve meçhul padişahların da hikâyelerine yer verilmiştir.⁴¹¹

Risâle fî âdâb-ı sohbeti'l-mülûk, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Sâid el-Ensârî es-Sincârî (Ölüm 1348), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 2838⁴¹²

Ulemanın hükümdarlarla iletişim kurmaya ve onlara hizmet etmeye dair söyledikleri sözlerden meydana getirilen nasihatleri içeren bir risaledir.⁴¹³

Risâle fî âdâbi hidmeti's-sultân Ahmed b. Hayreddîn el-Güzelhisari (Ölüm 1708), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.2721

Hukuk, siyaset konuları üzerine yazılan bir eserdir.⁴¹⁴

405 <http://isd.ilem.org.tr/detay/314> (22.10.2020)

406 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 30; Levend, *a.g.m.*, s. 186, dipnot 80.

407 Levend, *a.g.m.*, s. 185.

408 *A.g.m.*, s. 189, dipnot 108.

409 *A.g.m.*, s. 189, dipnot 110.

410 *A.g.m.*, s.188, dipnot 102.

411 <http://isd.ilem.org.tr/detay/557> (30.09.2020)

412 Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 26.

413 <http://isd.ilem.org.tr/detay/394> (22.09.2020)

414 Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 98.

Risâle fî âdâbi'l-mülûk ve nesâyihî's-selâtin, İbnü'l-Kadrî Kemâl b. Hacî İlyâs (Ölüm, 1514), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No.2841/1⁴¹⁵

Eseri Gazzâlî'nin Nasihatü'l-mülûk adlı Farsça eserinin, et-Tibrü'l-Mesbûk fî Nasihati'l-Mülûk adlı Arapça tercümesinden de faydalanılarak yazılmıştır.⁴¹⁶

Risâle fî arâi ehli'l-medîneti'l-fâzıla, Ebû Nasr Muhammed b. Muhammed b. Tarhan b. Uzluğ el-Fârâbî et-Türkî, (Ölüm 950), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Kılıç Ali Paşa No.694⁴¹⁷

Eserde insanın sosyal bir varlık olması vurgulanmış bu nedenle bir liderin varlığının gerekliliğine işaret edilmiştir; bunun yanı sıra, erdemli şehir ve bu şehrin insanlarının görüşlerine, sanat ve zanaat konularına değinilmiştir.⁴¹⁸

Risâle fî İlmü'l-firâse li-ecli's-siyâse tercümesi, Şabanü's-Sivrihisarî, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No. 1836⁴¹⁹

Risâle fî'l-hilâfe ve âdâbi's-selâtin, İdrîs-i Bitlisî (Ölüm 1520), Farsça, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.1228

Eser Yavuz Sultan Selim için kaleme alınmıştır.⁴²⁰

Risale fî's-sahâbe, İbnü'l-Mukaffa' (Ölüm 759), Arapça

Halife Mansûr'a hitaben yazılmış "siyasi, idari, askeri, mali, adli ve toplumsal aksaklıkları ve bunların çözümüne dair tavsiyeleri, sarayın iç sorunlarını, halifenin vezir, vali ve emirlerin seçiminde dikkat etmesi gereken hususları, halkın saraydan beklentilerini açık ve cesur bir dille ifade eden ıslahat programı niteliğinde önemli bir mektuptur. Öldürülmesinin sebepleri arasında görülen bu mektupta, İbnü'l-Mukaffa, toplumu başı hükümdar olan piramit biçiminde tasavvur etmesiyle Eflâtun'un cumhuriyet teorisini hatırlatmakta, ancak önerdiği konuların birçoğunda Fars tarihinden, Sâsânî yönetim düzeninden esinlendiği görülmektedir. Risâle, İbnü'l-Mukaffa'nın yönetim ve toplum sorunlarına çözümler arayan bir fikir adamı kimliğini ön plana çıkarmaktadır."⁴²¹

Risâle fî's-siyâse, Ebû Abdillâh Zü'l-vizâreteyn Lisânüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Saïd es-Selmânî el-Endelüsî (Ölüm 1375), Arapça, Ribat Mektebetü'l-Vataniyye

Eserde hükümdarların tutması gereken çeşitli nasihatlere yer verilmiştir.⁴²²

415 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20; Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 32

416 <http://isd.ilem.org.tr/detay/587> (22.09.2020)

417 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.17; Levend, *a.g.m.*, s.178, dipnot 11.

418 <http://isd.ilem.org.tr/detay/174> (23.09.2020)

419 Çolak, *a.g.m.*, s. 35; Eser Bursalı Mehmet Tahir'in çalışmasında Arapça olarak kaydedilmiştir (bkz. Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 22).

420 Çolak, *a.g.m.*, s. 358; <https://isd.ilem.org.tr/detay/508> (01.11.2020)

421 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 130-134.

422 <http://isd.ilem.org.tr/detay/409> (24.10.2020)

Risâle fi's- Siyâse ve tedbiri'l-mülûk, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2890/2⁴²³

Risâle fi's-siyâseti'l-mülûkiyye, Ebû Abdillâh Ubeydullâh b. Abdillâh b. Utbe b. Mes'ûd el-Hüzeli (Ölüm 913), Arapça

Eserin günümüze ulaşım ulaşmadığı bilinmemektedir.⁴²⁴

Risale fi tedbiri'l-mülûk, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No. 1846 425

Risâle-i nasîhât-ı fahrî'l-vüzerâ, Ebû İsmâil Abdullâh b. Muhammed b. Ali el-Ensârî el-Herevî, Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Raşid Efendi No.1320⁴²⁶

Risâletü Mervân li'bnîhi, Abdulhamîd Yahyâ el-Kâtib (Ölüm 750), Arapça,⁴²⁷

Mervan b. Muhammed b. Mervan'ın ağzından oğlu veliaht Abdullah'a yazılan bu eserde Mervan kişisel tavsiyelerin yanı sıra savaş tekniğiyle ilgili önerileri de barındırır.⁴²⁸

Risâletü Tenser, İbnü'l-Mukaffa' (Ölüm 759), Arapça

Siyasi ve ahlaki meselelere dair olan bu mektubun aslı ve İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça çevirisi kayıptır.⁴²⁹

Risâletü'l Adl fi beyâni hâli'l-huz ur, Köprülüzâde Numan Paşa (Ölüm 1719), Arapça, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Mehmed Asım Bey Koleksiyonu⁴³⁰

Risâletü'l-fîrâsiyye ve's-siyâsiyye, Âşık Paşa (Ölüm 1845), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 1223

Aritoteles'in İskender için yazdığı eserin Arapça Sırrü'l-Esrâr'ın Türkçeye tercümesidir.⁴³¹

Risâletü's-sâhil ve's-şâhic, Ebü'l-Âlâ' Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân el-Maarri (Ölüm 1058), Arapça

Kelile ve Dimne'ye benzeyen bu eser döneminin tarihi, siyasi ve sosyal olayların hayvanların dilinden aktarır.⁴³²

Risâletü's-siyâse, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi

423 Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

424 <http://isd.ilem.org.tr/detay/121> (23.10.2020)

425 Levend, *a.g.m.*, s. 189, dipnot 104.

426 <http://isd.ilem.org.tr/detay/282> (27.09.2020)

427 <http://isd.ilem.org.tr/detay/7> (01.11.2020) Orhan Çolak'ta eserin yer bilgisi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 852 olarak belirtilmiştir. Bkz. Çolak, *a.g.m.*, s. 364.

428 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1988, C. 1, s.255.

429 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, C. 21, s. 130-134.

430 Risaletü'l-adl fi beyani hali'l-Hızır, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risaletul-adl-fi-beyani-halil-hizir/176084> (27.10.2020)

431 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 27; Levend, *a.g.m.*, s. 176, dipnot 6.

432 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1994, C. 10, s. 287-291.

Eser, Sultan Beyazıd adına yazılmıştır.⁴³³

Risâle-i Siyâsiyye berây-ı Sultan Selim, Şemseddin Cahramî, Farsça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

Yavuz Sultan Selim için H. 919'da kaleme alınmış siyasi ve ahlaki bir risaledir.⁴³⁴

Rumûzû'l-künûz, İbni İsa Saruhani Akhisarlı (Ölüm 1559), Türkçe, Ankara Genel Kütüphanesi, No. 811/1

Padişahlara, vezirlere öğütler veren ve bir siyasetname olan bu eser, ayrıca birçok devlet görevlisine de atıfta bulunur.⁴³⁵

Rüsûm dâru'l-hilâfe, Ebü'l-Hasen (Hüseyn) Hilâl b. el-Muhassin b. İbrâhîm b. Hilâl es-Sâbî el-Harrânî (Ölüm 1056), Arapça

Eser, kapsamlı olarak devlet protokolleri üzerinde durmakla beraber, özel olarak Bağdat hilafet sarayındaki protokol kurallarına değinir.⁴³⁶

İngilizce Çevirisi: The Rules and Regulations of the Abbasid Court, çev. Elie A. Salem, Beyrut, 1977.

Sâz ü Pirâye-i Şâhân-ı Pür-mâye, Efdaluddîn-i Kâşânî (Ölüm 1268), Farsça

Devlet idaresi ilgili konuları içeren bu eserde daha çok hükümdarlarda bulunması gereken nitelikler, hükümdarın halka ilişkileri üzerinde durulmuştur; teorik olarak eserde padişahlığın ne olduğu ve anlamı konusu da önemli yer tutar.⁴³⁷

Sevânihü'l-levâyih, Mehmed Emin Behiç (Ölüm 1818), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Hazine No. 370 438

III. Selim'e takdim edilmiş lâyhâlardan olan bu eser devletin eski kanunlarının yenilenmesine, askeri alanda ıslahata, sınaî ve zıraî kalkınmaya dair tavsiyeleri barındırır.⁴³⁹

Seyfû'l-izze ilâ hazreti sâhibi'd-devlet, Abdullah Halim Efendi, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1895/3, 2292

Eser Sultan III. Selim dönemi paşalarından İzzet Mehmet Paşa'ya ithaf edilmiştir.⁴⁴⁰

Seyfû'l-mülûk ve'l-hukkâm, Ebu Abdullah Mehmed Kafiyeci (Ölüm 1474) Arapça, Ayasofya Kütüphanesi, No. 2882⁴⁴¹

Eserde, "ideal yönetim ve adil bir idarenin unsurları, yönetenler ile reaya arasındaki ilişkiler, hak ve sorumluluklar, önceki toplulukların deneyimleri, adil bir yargı için

433 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21.

434 Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

435 Levend, *a.g.m.*, s. 185, dipnot 68.

436 <http://isd.ilem.org.tr/detay/255> (23.10.2020)

437 <http://isd.ilem.org.tr/detay/357> (22.10.2020)

438 Levend, *a.g.m.*, s. 192, dipnot 126.

439 Çolak, *a.g.m.*, s. 369.

440 *A.g.m.*, s. 369.

441 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21; Levend, *a.g.m.*, s. 180, dipnot 31.

kadınların bilmesi ve özen göstermesi gerekenler ile kadılığın hakkında fikirler bulunmaktadır.⁴⁴²

Türkçe Çevirisi: Kafiyeci'nin Siyasetnameleri, çev. Özgür Kavak, Hızır Murat Köse, İstanbul: Klasik Yayınları, 2018.

Sırrü'l-âlemîn ve keşfü mâ fi'd-dâreyn, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed et-Tûsî el-Gazzâlî (Ölüm 1111), Arapça, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, No. 1795

Eserde hükümdarlık usulüne, hükümdarlığın koşullarına, hükümdarın görev ve sorumluluklarına, devlet düzenine ve ahlak kurallarına değinilir.⁴⁴³

Sırrü'l-esrâr, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No. 303

Aristoteles'in İskender'e çeşitli nasihatler veren eserinin Arapça tercümesi olup, H. 995'te yazılmıştır.⁴⁴⁴

Sırrü'l-esrâr tercümesi, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi, No. 764/1

Aristoteles'in, Arapça Sırrü'l-esrâr adıyla tanınan ve devletle ilgili düşüncelerinin yer aldığı eserinin Türkçe tercümesidir.⁴⁴⁵

Simârü'l-esmâr, Osmânzâde Ahmed Tâib (Ölüm 1723), Türkçe, Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, No. 4958/4

Müellif, Kınalızade'nin Hümâyunnâme'sini Sımâru'l-Esmâr olarak özetlemiş ve Kelile ve Dimne hikâyelerini içeren tercümesini III. Ahmed'e sunmuştur.⁴⁴⁶

Simârü'l-kulûb fi'l-muzaf ve'l-mansûb, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâil es-Seâlibî (Ölüm 1038), Arapça, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Fazıl Ahmed Paşa, No. 01230

Eserde birçok konu işlenmekle birlikte, siyasetle ilgili kısmı hükümdarlara, halifelere, vezirlere dairdir.⁴⁴⁷

Sıracü'l-mülûk, Tartûşî Ebubekir Muhammed b. Velid (Ölüm 1126), Arapça, Ayasofya Kütüphanesi No. 2881, 2882; Rüstem Paşa Kütüphanesi No. 163; Bayezit Kütüphanesi Veliyyettin No. 2598

Yazar, eserinde, dini kıssalardan bahseder; hükümdarlara ve vezirlere öğütler verir.⁴⁴⁸

Şem'-i Hidâyet, Vüsûlî Çelebi (Ölüm 1590), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttab Mustafa Efendi, No. 772

442 *Kafiyeci'nin Siyasetnameleri*, çev. Nail Okuyucu, Özgür Kavak, Hızır Murat Köse, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018.

443 <http://isd.ilem.org.tr/detay/293> (24.10.2020)

444 Çolak, *a.g.m.*, s. 369.

445 *A.g.m.*, s. 369.

446 <http://isd.ilem.org.tr/detay/675> (22.10.2020)

447 <http://isd.ilem.org.tr/detay/247> (23.10.2020)

448 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s. 179, dipnot 20.

Endüslü fıkıh alimi Turtûşî'nin nasihatname türündeki Sirâcü'l-mülûk adlı eserinin otuz iki bölümünü Vüsûlî, Şem'-i Hidâyet ismiyle ve ağır bir dille düzenlemeler yapılarak Türkçeye çevirmiştir.⁴⁴⁹

Siyâset-i cündî'l-vizâre ve hirâset-i husnî's-sadâre, Şeyh Hasan b. Abdülkerim Barzancı (Ölüm 1715), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 774

Şehid Âli Paşa'ya hitaben yazılmış bu eserde vezirlere ve hükümdarlara nasihatler verilir.⁴⁵⁰

Siyâsetnâme, Bursevî Dede Efendi, Arapça, (Ölüm H. 1147), Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi, No. 3610/6, 3754/1⁴⁵¹

Siyâsetnâme, Dede Cöngî Amasyalı (Ölüm 1567), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 912; Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi, No. 697/3, 851/1, 924/4, Hacı Mahmud Efendi, No. 6307/4, Reisülküttab No. 395/6, 407/1⁴⁵²

Siyasetname, Mehmet Sinobi, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6995

Minkarizade Dede adlı birinin Arapça eserinden tercümedir.⁴⁵³

Siyâsetnâme, Nizâmülmülk (Ölüm 1092), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih No. 3453/2⁴⁵⁴

Türkçe Çevirisi: Siyâset-nâme, çev. Mehmet Altay Köymen, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999.

Siyasetname, çev. Mehmet Kanar, İstanbul: Say Yayınları, 2015.

Eser Sultan Melikşah'ın isteği üzerine 1086-1092 yılları arasında kaleme alınmıştır. Eser, genel olarak, "devlet idaresi ile ilgili düşünce ve tavsiyeler içerir. Yazar, eserinin her devirde okunması gereken bir eser olduğunu vurgular. Yazar, eserin okunmasıyla din ile dünya işleri arasında uyanıklığın sağlanacağını, dostun, düşmanın halleri hakkında daha fazla görüş sahibi olunacağını, işlerin açıklığa kavuşacağını, tedbir yollarının açılacağını, padişahlığın düzeni, kaidesi, dergah, divan, meclis, halk ile askerinin durumu gibi her şeyin açıklığa kavuşacağını söyler."⁴⁵⁵

Terceme-i Siyâsetnâme, Ebü'l-fazl Mustafa el-İstanbûlî, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6952

Eser Nizâmülmülk'ün Siyâsetnâme adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.⁴⁵⁶

449 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2013, C.43, s. 145.

450 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21; Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

451 Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

452 *A.g.m.*, s. 372.

453 Levend, *a.g.m.*, s. 184, dipnot 59.

454 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 26; Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

455 Nizâmülmülk, *Siyasetname*, İstanbul, Say Yayınları, 2020, s. 56.

456 Levend, *a.g.m.*, s. 182, dipnot 47

Siyâsetü'd-dünyâ ve'd-din, Şeyh Said b. İsmail Aksarayî, (Ölüm 1300), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya No. 2885 ⁴⁵⁷

Eser, dinsel meseleleri ve devlet yönetimiyle ilgili konuları aynı kavramsal çerçevede içinde ele almaktadır, eser Türk kökenli ulemanın fıkıh-siyaset ilişkisine ilgilerini yansıtan önemli bir çalışmadır. ⁴⁵⁸

Siyâsetü'l-âdile ve'l-vilâyetü's-sâliha, Takıyyüddîn İbn Teymiyye (Ölüm 1327), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2431 ⁴⁵⁹

Eser, ekonomik ve askeri konulara, valilerin özelliklerine ve niteliklerine, adalet kavramına ve çeşitli haklara yer vermektedir. ⁴⁶⁰

Siyâsetü'l-mülûkiyye ve'l-ahlâki'l-ihîyârîyye, Taceddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ömer Sarahsî (Ölüm H. 640), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa No. 1545 ⁴⁶¹

Siyâsetü's-şer'îyye, Bursevi Dede Efendî (Ölüm H. 1147), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 355; Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih No. 2319/2; Esad Efendi No. 901/3, H. Hüsnü Paşa No. 389/6, Lala İsmail No. 695/1 ⁴⁶²

Siyâsetü's-şer'îyye fî siyâdeti'r-râ'î ve sa'âdeti'r-ra'îyye, Abdullâh Cemâleddîn (Ölüm 1900), Arapça, Kahire Matbaası

Eser siyaset, siyaset türleri, hukuk ve ahlak konularına değinmektedir. ⁴⁶³

Türkçe Çevirisi: İslam'da İdari Siyaset: Yönetenlerin Hâkimiyeti ve Yönetilenlerin Saadeti, çev. Kadir Kabakçı, Erol Bayraktar, İstanbul: Hira Yayınları.

Siyerü'l-mülûk, Ali Şîr Nevâî (Ölüm 1501), Farsça ⁴⁶⁴

Siyeru'l-Mulûk li Nizamu'l-Mulk, Arapça, Halis Efendi Kütüphanesi ⁴⁶⁵

Sülûkü'l-mâlik fî tedbiri'l-memâlik, Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed İbn Ebi'r-Rebi' (Ölüm 885), Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1863

Eser Abbasi halifelerinden El Mu'tasım bi'llah için yazılmıştır. ⁴⁶⁶

457 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 2; Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

458 Özgür Kavak, "Dünya ve Din Siyaseti: Saîd b. İsmail el-Aksarâyî'nin Siyaset İlmihalinde Hilâfet", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, 2014, S.32, s. 65-66.

459 Bursalılı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 15; Çolak, *a.g.m.*, s. 370.

460 <http://isd.ilem.org.tr/detay/380> (27.09.2020).

461 Çolak, *a.g.m.*, s. 371.

462 *A.g.m.*, s. 371.

463 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20; Levend, *a.g.m.*, s. 181.

464 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 25.

465 *A.g.e.*, s. 23.

466 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 17; Levend, *a.g.m.*, s. 177 dipnot 7.

Ahlak ve siyaset şeklinde iki bölüm şeklinde düşünülebilecek eserin siyaset bölümünde devletin yönetimi, unsurları, ana ilkeleri ve kadroları gibi konular üzerinde durulmuştur.⁴⁶⁷

Nusreti'l-hâmid ilâ siyâseti'l-âbid, Mehmed Nusret Paşa (Ölüm 1879), Türkçe, İstanbul, D. T. Âmire

Eser Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed İbn Ebi'r-Rebi'in Sülûkü'l-mâlik fi tedbiri'l-memâlik adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.⁴⁶⁸

Sülûkü'l-mülûk, İsmail Hakkı Bursalı (Ölüm 1724), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Emanet Hazinesi No. 1330; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 2747

Eser Vezir Ali Paşa'ya sunulmuştur.⁴⁶⁹

Sülvânü'l-mutâ' fi udvânî'l-ittibâ, İbn Zafer es-Sıkkî el-Mekki (Ölüm 1770), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 04043

Eserde bazı hükümdarlardan özlü sözler içeren çeşitli hikâyeler ve ahlaki konular ele alınmaktadır.⁴⁷⁰

Şahnâme, Firdevsi (Ölüm 1020), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Beşir Ağa, No. 00486

Gazneliler hükümdarı Sultan Mahmut'a ithafen kaleme alınan ve İran'ın, yazarın ifadesiyle 'elli hükümdarlık dönemi'ni kapsayan bu eser, İran tarihi ve dilini yeniden canlandırmak amacıyla yazılmış; eser yazılırken kronolojik bir yöntem izlenmiş; İran'ın yanı sıra çevredeki diğer devlet ve toplumlarda eserde kendilerine yer bulmuşlardır.⁴⁷¹

Türkçe Çevirisi: Şahname 1, çev. Necati Lugal, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2018.

Şahname 2, çev. Nîmet Yıldırım, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2016.

Şemsü'l-hilâfe, Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Ayasofya No. 2323, 2563 Kitap ahlak ve siyasete dairdir.⁴⁷²

Şemsü'l-irşâd li Sultân Reşâd, Şeyh Ebü'l-Kemâl İbrâhîm Hakkı el-Kemâhî (Ölüm 1924), Türkçe, İstanbul: H. 1329⁴⁷³

Sultan Mehmed Reşad'a hitaben yazılan bu nasihatname hilafet ve halife kavramlarını inceler; dini hükümlerin ve adaletin önemine değindikten sonra bir hadise referans olarak "müslümanların yedi dönem geçireceklerini, Sultan Mehmed Reşad devrinde dördüncü dönem olan zorbalık devrinin başladığını söyler."⁴⁷⁴

467 <http://isd.ilem.org.tr/detay/90> (30.09.2020).

468 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 31; Levend, *a.g.m.*, s. 177, dipnot 7.

469 Levend, *a.g.m.*, s. 187; dipnot 85.

470 <http://isd.ilem.org.tr/detay/304> (24.10.2020).

471 <http://isd.ilem.org.tr/detay/229> (22.10.2020).

472 Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

473 <http://isd.ilem.org.tr/detay/772> (24.09.2020).

474 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2006, C. 25, s. 220-222.

- Şerefü'l-mülûk fi'l-adâleti ve's-sülûk**, Müezzinzâde Ahmed el-Bursevî el-Kani'î (Ölüm 1644), Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Esad Efendi No.1900
Ma'ârifü'l-avârîf adlı eserin Türkçe tercümesi olan bu eserde ahlak ve siyaset konularının üzerinde durulmaktadır.⁴⁷⁵
- Şi'âr-ıŞeâ'ir-i selâtin-i İslâm**, Mehmed b. İslâm Paşa, Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No. 2046
Eser genel olarak siyaset ve ahlaka dairdir.⁴⁷⁶
- Tâatü's-sultân ve iğâsetü'l-lehfân**, Ebû Abdillâh Muhammed es-Sülemî (Ölüm 1354), Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi, Bağdat Köşkü, No. 00093
Eser sultana saygı ve itaatten ve ona karşı hareket etmeyi yasaklayan rivayetlerden, sultanın varlığının gerekliliğinden, “adil imamın/hükümdarın faziletinden,” bahsetmektedir.⁴⁷⁷
- Tabsıra**, Akif Paşa (Ölüm 1845), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6993
Eser, Pertev Paşa'ya karşı kaleme alınmış olmakla birlikte, bir tür ıslahat lahiyası değildir; II. Mahmut döneminde imparatorluğun durumunu, elçilerin rolünü göstermesi bakımından önemlidir.⁴⁷⁸
- Tâcüddîn fimâ yecibü 'ale'l-mülûk ve's-selâftın**, Muhammed el-Megili (Ölüm 1503), Arapça
Kano Sultanı Muhammed Rumfa için yazılmış bu eser, T. H. Baldwin tarafından İngilizce tercümesiyle yayımlanmıştır.⁴⁷⁹
- İngilizce Çevirisi**: The Obligation of Princes, çev. T.H. Baldwin, Beyrut, 1932.
- Tâcü's-sa'âde ve ünvânü's-siyâde**, Alim b. Muhammed Kaşgarî, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 1690/1⁴⁸⁰
Hükümdar için yapılan bazı ahlaki, dini ve siyasi nasihatleri, içeren bu eserde özellikle Aristoteles, Eflatun, Pisagor gibi filozofların ve İskender, Erdeşir, Enûşirvân, Büzürcümhr, Behram gibi hükümdarların sözleri ve nasihatlerine yer verilmiştir.⁴⁸¹
- Tahrîrü'l-ahkâm fi tedbîri ehli'l-İslâm**, Şeyhülislâm Ebu Hasan Muhammed Sühreverdî, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya, No. 2656482
- Takvîmu's-Siyâseh**, Arapça, Şehid Ali Paşa Kütüphanesi⁴⁸³

475 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Çolak, *a.g.m.*, s. 372.

476 Çolak, *a.g.m.*, s. 373.

477 <http://isd.ilem.org.tr/detay/398> (24.10.2020)

478 Levend, *a.g.m.*, s. 193, dipnot 135.

479 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2003, C. 28, s. 358-360.

480 Çolak, *a.g.m.*, s. 373.

481 <http://isd.ilem.org.tr/detay/430> (30.09.2020).

482 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 23; Çolak, *a.g.m.*, s. 373.

483 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 23.

Tahrîrî's-sülûk fî tedbîri'l-mülûk, Ali b. Muhammed Gazzâlî, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi, Reisülküttab, No. 994 ⁴⁸⁴

Tarîku's-Sulûk fî Siyâseti'l-Mulûk, Arapça, Fatih Kütüphanesi⁴⁸⁵

Tarîkû'l-meslûk fî siyâseti'l-mülûk, Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Ayasofya No.1608

Mısır Memlûk sultanlarından Kansu Gavri için yazılan bu eserde ahlak ve siyasetten bahsedilmektedir.⁴⁸⁶

Tebziratu'l-Mulûk ve Tezkiratu's-Selâtin, Farsça, Muzaffer bin Muhammed ⁴⁸⁷

Tecâribü'l-insân, Vahidî, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Mehmet Reşat No. 918

Eser padişahlara ahlaki öğütlerde bulunur. ⁴⁸⁸

Tedâbir-i umûr-ı saltanata dâir bir risâle, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 06925/001

Eserde, sultanın ahlakı ve nitelikleri, vezirlik ve vezirlerin önemi ile ilim ve cihat konuları gibi siyaset ve ahlak meselelerine değinilmektedir.⁴⁸⁹

Tedbirat-ı devlet Umur-ı saltanat, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No. 933 ⁴⁹⁰

Tedbir-i Cedîd-i Nâdir, Hacı Ali Paşa Canikli, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Hazine No. 378, 387; Emanet Hazinesi No. 1444, 1445; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 9728; Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1821, 1825

I. Abdülhamit'e sunulan bu eserde, 1768 tarihinde Bağdat taraflarında çıkan ayaklanma karşısında alınan önlemlerden ve memleketin ıslahı için çözümlerden bahsedilir.⁴⁹¹

Tedbirü'l-memâlik ve'l-cihâd, Şânizâde Ataulhâ Efendi (Ölüm 1826), Türkçe, İstanbul⁴⁹²

Eser III. Selim'in emriyle Prusya kralı II. Friedrich'in Almanca olan eserinin Fransızca çevirisinin genişletilmiş Türkçe tercümesidir. Müellif eseri, Sultan III. Selim'in askeri alanda yapmış olduğu yeniliklere ilişkin olarak kaleme almıştır. ⁴⁹³

Tedbirü'n-neş'eteyn ve islâhu'n-nüşhâteyn, Sarı Abdullah (Ölüm 1660), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Emanet Hazinesi No. 1359; İstanbul Üniversitesi

484 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 16; Çolak, *a.g.m.*, s. 373.

485 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 23.

486 Çolak, *a.g.m.*, s. 373.

487 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 26.

488 *A.g.e.*, s. 33; Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 95.

489 <http://isd.ilem.org.tr/detay/794> (22.10.2020).

490 Levend, *a.g.m.*, s. 189, dipnot 103.

491 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Levend, *a.g.m.*, s. 192, dipnot 122.

492 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32.

493 <http://isd.ilem.org.tr/detay/733> (30.09.2020).

Kütüphanesi No. 2666; Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi No. 445; Nafiz Paşa No. 372; Resülküttap No.445; Bayezit Kütüphanesi, Veliyyettin No. 1941

Eserde sultanlara öğütler vardır. ⁴⁹⁴

Tehzibu kitâbi lütfi't-tedbîr fi siyâsâti'l-mülûk, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullâh el-Hatib el-İskafî (Ölüm 1030), Arapça⁴⁹⁵

Siyasi, askeri ve ahlaki konuları içeren bu eser, hükümdarın ahlakı, savaş sanatı gibi konulara eğilmiş; isyanlar ve çeşitli sıkıntılı durumlarda devletin düzeninin sağlanması sorununa odaklanmıştır. ⁴⁹⁶

Tehzîbü'd-dâî fi islâhi'r-raiyyeti ve'r-râî, Ziyâeddîn İbnü'l-Hac-Ebü'l-Hasan Şis b. İbrâhîm b. Haydar el-Kanavî (Ölüm 1202), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa, No. 01539⁴⁹⁷

Tehzîbü'r-riyâse ve tertîbü's-siyâse, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali el-Kalai (Ölüm 1233), Arapça

Eser genel olarak siyaset ve ahlak konularına değinir. ⁴⁹⁸

Tenbîhü'l-efhâm ilâ metâlibü'l-hayâti'l-ictimâiyye ve'l-İslâm, Azimzâde Refik Bey (Ölüm 1924), Arapça, Kahire: H. 1318⁴⁹⁹

Eserde insanın doğası gereği medeni olmasından ve siyasi yeniliklerden bahsedilir. ⁵⁰⁰

Terceme-i cevâhirü'l-mûzi'a, Allâmek Mehmed b. Mûsâ Bosnavî (1635), Türkçe, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No. 02741 ⁵⁰¹

Zeynüddîn b. Abdür-rauf Münâvî'nin (Ölüm 1614) Cevâhirü'l-muzî'a fi'l-ahkâmî's-sultânîye adlı Arapça eserinin Sultan IV. Murad'a ithafen kaleme alınmış Türkçe tercümesi olan bu eserde sultanlara, vezirlere ve valilere ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır. ⁵⁰²

Tercüme-i miftâhü'l-iber, Subhi Abdüllatif Paşa (Ölüm 1885), Türkçe, İstanbul: Takvimhâne-i Âmire Matbaası

Eser İbn Haldûn'un Miftâhü'l-iber adlı Arapça eserinin ikinci cildinin Türkçe tercümesidir. ⁵⁰³

494 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 32; Levend, *a.g.m.*, s. 186, dipnot 81; Türk İslam Ansiklopedisi'ne göre, çeşitli kaynaklarda Sarı Abdullah Efendi'ye nispet edilen Tedbîrî'ne neş'eteyn ona ait değildir (bkz. TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2009, C. 36, s. 145-147).

495 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18; Çolak, *a.g.m.*, s.362.

496 <http://isd.ilem.org.tr/detay/240> (23.10.2020)

497 <http://isd.ilem.org.tr/detay/317> (24.10.2020)

498 <http://isd.ilem.org.tr/detay/340> (24.10.2020)

499 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 16; Çolak, *a.g.m.*, s. 374.

500 <https://isd.ilem.org.tr/detay/773> (30.09.2020).

501 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.27; Levend, *a.g.m.*, s.181, dipnot 35.

502 <http://isd.ilem.org.tr/detay/613> (23.09.2020)

503 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 28; Çolak, *a.g.m.*, s. 362.

Tercüme-i mukaddime-i İbn Haldûn, Ahmed Cevdet Paşa (Ölüm 1832), Türkçe, İstanbul: Takvimhâne-i Âmire, 1277

Eser Mukaddime-i İbn Haldûn'un fasl-ı sâdisinin tercümesidir. ⁵⁰⁴

Tercüme-i nasîhatü'l-hükemâ, Fatıma Mebruke (Ölüm 1882), Türkçe, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Edebiyat, No. 00597

Eser Nasihatü'l-hükemâ adıyla bilinen ahlak ve siyasete dair vecizelerin olduğu eserin Sultan II. Abdülhamit döneminde tercümesidir. ⁵⁰⁵

Terceme-i risâletü'n-nesâih bi-Abdullah-ı Ensâri, Türkçe, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, H. Hüsnü Paşa, No. 00667/005

Abdullah Ensârî'nin nasihatlerinin Türkçe tercümesi olup Ensârî'nin birçok eserinden derlenmiş bir şekilde ortaya konulmuştur. ⁵⁰⁶

Terceme-i Siyâseti'l-Mulûk, Türkçe, Halis Efendi Kütüphanesi

Sultan I. Abdülhamit zamanında tercüme edilmiştir. ⁵⁰⁷

Terceme-i siyâsetnâme-i İskenderî, Sultan Ahmed Hafız Kütübî Efendi, Türkçe, Kütüphane-i Umumiyye

Eserin günümüze ulaşmış olup ulaşılmadığı bilinmemektedir. ⁵⁰⁸

Terceme-i sırrü'l-esrâr, Kürekkâde Hasan Efendi, Türkçe

Eser, Aristoteles'in Sırrü'l-esrâr adıyla bilinen; Te'sîsu's-siyâse fî tedbiri'r-riyâse olarak da anılan Kitâbü's-siyâse fî tedbîrî'r-riyâse adlı eserinin Yahyâ b. el-Bitrîk tarafından yapılan Arapça tercümesinin Türkçe tercümesidir. ⁵⁰⁹

Tercüme-i sülvan-ı mutâ', Kara Halilzâde Mehmed Efendi (Ölüm 1755), Türkçe, Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Ahmed Paşa No. 278

Eser Ebu Abdullah/Ebû Abdullah Hüccetüddîn Muhammed b. Abdullah/Muhammed b. Ebi Muhammed b. Zafer es-Sıkillî el-Mekkî'nin Sülvanü'l-mütâ'fi udvânî'l-ittibâ' adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesi olup, Fars, Hint ve Arap siyasetine dair örneklerin bulunduğu bir eserdir. ⁵¹⁰

Tercemetü Kelîle ve Dimne, İbnü'l-Mukaffa (Ölüm 759), Arapça, Laleli Yazma Eser Kütüphanesi No.1793/3⁵¹¹

Eser adını, "Vişnu rahibi tarafından şehzadeler için hazırlanan Pançatantra (beş düşündürücü nasihat kitabı) adlı eserdeki iki çakal kardeşten (Karataka ve Damanaka, Pehlevî dilinde Kelileg ve Demneg) alır. Sâsânî Kısrasî Hüsrev I.

504 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s.28; Çolak, *a.g.m.*, s.363-364.

505 <http://isd.ilem.org.tr/detay/747> (22.10.2020)

506 <http://isd.ilem.org.tr/detay/760> (22.10.2020)

507 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 34.

508 <http://isd.ilem.org.tr/detay/716> (22.10.2020)

509 <http://isd.ilem.org.tr/detay/801> (22.10.2020)

510 <http://isd.ilem.org.tr/detay/692> (29.09.2020)

511 <http://isd.ilem.org.tr/detay/12> (27.09.2020)

Enûşîrvân zamanında, tabip Bürzûye'nin (Berzûye) Pañçatantra ile birkaç Sanskritçe kaynaktan daha yararlanarak Pehlevî dilinde tercüme ve telif suretiyle meydana getirdiği eseri İbnü'l-Mukaffa, bazı katkılarda bulunarak Arapçaya çevirmiştir. Belli başlı dünya dillerine yapılan Kelîle ve Dimne çevirilerinin hemen tamamı İbnü'l-Mukaffa'ın metnine dayanmaktadır.”⁵¹²

Tergîbü'l-müte'allimîn, Muharrem b. Pir Mehmed Kastamonî (Ölüm H. 1000), Arapça, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nâdir Eserler, No. 4412/3; Süleymaniye Kütüphanesi, Tekelioğlu No. 854/3, Hacı Mahmud Efendi No. 1916/1, İbrahim Efendi No. 483/1; İzmir No. 416/2⁵¹³

Teshîlü'n-nazar, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi (Ölüm 1058), Arapça

Ahlak ve siyaset konularına ağırlık veren eserde sultanın meşruiyeti, sultanda bulunması gereken siyasi ve ahlaki vasıflar üzerinde durulmuş; Kallek'e göre eser, “Devlet başkanında bulunması zorunlu ahlaki nitelikleri ve devlet başkanının izlenmesi gereken siyaseti inceler.”⁵¹⁴

Teşrifâtü'd-düvel, Şakir, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No.2689

Sultan II. Abdülhamit'e ithafen 1845 yılında kaleme alınan eserde, Avrupa devletleri üzerinden Batı tarzı düzen anlatır.⁵¹⁵

Tezkiretü havâssı'l-e'imme fi hasâ'isi'l-e'imme, Ebü'l-Muzaffer Şemsüddîn Yûsuf b. Kızıoğlu et-Türkî el-Avni el-Bağdâdi (Ölüm 1257), Arapça

Emîrül-mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib ve diğer imamların hayatlarına yer veren biyografik eserdir.⁵¹⁶

Tezkiretü'l-Hireviyye, Ali b. Ebî Bekir Hirevî (Ölüm 1214), Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 2298; Ayasofya Kütüphanesi No. 2857⁵¹⁷

Eser Selaheddîn-i Eyyübî'nin oğlu el-Melikü'z-zâhir Gâzî için kaleme alınan eser, savaş stratejileri ve devlet yönetimi konusunda devlet yöneticilerine faydalı olmak amacıyla yazılmıştır.⁵¹⁸

Türkçe Çevirisi: Siyaset ve Savaş Sanatı, çev. Mehmed Arif Hilmi Efendi, haz. Sadık Yazar, İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2016.

Tezkiretü'l-Hireviyye fi'l-hiyeli'l-harbiyye tercümesi, Mehmet Arif Hilmi (Yasincizâde), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No.299⁵¹⁹

512 TDV İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002, C. 25, s, 210-212.

513 Çolak, *a.g.m.*, s. 374.

514 <http://isd.ilem.org.tr/detay/263> (23.10.2020)

515 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 33; Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 93.

516 <http://isd.ilem.org.tr/detay/354> (24.10.2020)

517 Levend, *a.g.m.*, 179, dipnot 21.

518 Ali b. Ebî Bekir Hirevî, *Siyaset ve Savaş Sanatı*, çev. Mehmed Arif Hilmi Efendi, haz. Sadık Yazar, İstanbul, Büyüyenay Yayınları, 2016.

519 Levend, *a.g.m.*, s. 179, dipnot 21.

Bu eser, Sultan II. Mahmut'un emriyle, Hirevî'nin Arapça eserinden savaş staretajileri konusunda önemli olması nedeniyle tercüme ettirilmiştir.⁵²⁰

Tezkiretü'l-mülûk, Farsça, British Library

Eser, Safevilerin devlet yönetimi, mali, askeri, idari yapısına dair önemli bilgiler içermektedir.

İngilizce Çevirisi: Tadhkirat al-muluk: a manual of Safavid administration (Circa 1137/1725) Persian text in facsimile, çev. Vladimir Fedorovich Minorsky, Cambridge: W. Heffer and Sons, 1943.⁵²¹

Tuhfe-i Mahmûdiye, Musannifek Alâü'd-dîn Alî b. Muhammed (Ölüm 1470), Farsça, Topkapı Kütüphanesi Emanet Hazinesi No. 1342; Ayasofya Kütüphanesi No. 2855

Vezir Mahmut Paşa için 1456 yılında yazılan eserde padişahlara ve vezirlere öğütler verilmektedir.⁵²²

Terceme-i Tuhfe-i Mahmûd-i muhteşem, Mehmet Muhteşem Şabanzade (Ölüm 1692), Türkçe, İstanbul 1285

Eser, Musannifek Alâü'd-dîn Alî b. Muhammed Tuhfe-i Mahmûdiye adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.⁵²³

Tuhfetü'l-fakîr ilâ sâhibi's-serîr, Şemsü's-şihâb Muhammed b. İbrâhîm b. Muhammed el-İcî (Ölüm 1437), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Turhan Valide Sultan No. 231⁵²⁴

Siyasi konuları tarih ilmi doğrultusunda ele alan yazar, tarih ilmini tanımlar daha sonra siyaset meselelerine değinir.⁵²⁵

Tuhfetü'l-memlûk ve umdetü'l-mülûk, Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih, No. 3465⁵²⁶

Türkçe Çevirisi: Tuhfetü'l-Memlûk, çev. Yakup Kara İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.

Memlûk Sultânı Kansu Gavri'ye (ö. 922/1516) ithaf edilen bu eser, yöneticilere yönelik tavsiyelerde bulunur, yöneticilerin devleti ve toplumu yönetirken uyması gereken kurallara değinir.⁵²⁷

520 Çolak, *a.g.m.*, s. 374.

521 <http://isd.ilem.org.tr/detay/681> (22.10.2020)

522 Levend, *a.g.m.*, s. 183, dipnot 52.

523 Levend, *a.g.m.*, s. 183, dipnot 52.

524 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21; Çolak, *a.g.m.*, s. 375.

525 <https://isd.ilem.org.tr/detay/444> (24.09.2020).

526 <http://isd.ilem.org.tr/detay/586> (24.10.2020)

527 *Tuhfetü'l-Memlûk*, çev. Yakup Kara, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.

- Tuhfetü'l-Mülûk ve 'Umdetu'l-Memlûk*, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi ⁵²⁸
- Tuhfetü'l-mülûk*, Türkçe, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine, No. 385
Devlet yönetimi ve padişahlar hakkındadır. ⁵²⁹
- Tuhfetü'l-mülûk*, Muhammed bin Ebi Bekr Râzî, Arapça, Süleymaniye Kütüphanesi
Ayasofya No. 1041 ⁵³⁰
- Tuhfetü'l-mülûk*, Ali b. Ebû Hafs b. Fakih Mahmud el-İsfahânî, Arapça, Tahran:
Merkez-i Neşr-i Miras-ı Mektub, 1382⁵³¹
- Türkçe Çevirisi: *Tuhfetü'l-Mülûk: Kralların Armağanı*, çev. Abdüsselam Uygur, Elazığ:
Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi, 2002.
- Tuhfetü'l-mülûk li-Ebu Bekri'r-Râzî*, Abdüllatif b. Abdülaziz İzzeddin (Ölüm H. 801),
Arapça, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nâdir Eserler, No. 2311
Râzî'nin *Tuhfetü'l-mülûk* adlı Arapça eserine yapılmış bir şerhtir. ⁵³²
- Tuhfetü'l-mülûk şerhi hediye'ti's-sülûk*, Muharrem b. Arif Zilî, Arapça, İstanbul
Üniversitesi Kütüphanesi, No. 2023
Râzî'nin Arapça eserine yapılmış başka bir şerhtir. ⁵³³
- Tuhfetü'l-mülûk tercümesi*, Ahmed b. Hulî b. Ahmed Ebu'l-Abbas Sicistanî, Türkçe,
Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Nâdir Eserler, No. 3923 ⁵³⁴
- Tuhfetü'l-mülûk fî irşâdi's-sülûk*, Dervişzade Seyyid Mehmed Münip, Türkçe, Valide
Camii Kütüphanesi No. 328-330 ⁵³⁵
- Tuhfetü'l-mülûk ve's-selâtin*, Mustafa b. Muhammed/Mehmed Rüşdî el-Kütâhî,
Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa 648/5 ⁵³⁶
- Derleme bir eser olan *Tuhfetü'l-mülûk ve's-selâtin*'de düzenin ancak siyasetle
sağlanacağına değinilmiş, siyasetin ise bir devlet yöneticisi aracılığıyla ortaya
çıkacağı belirtilmiştir. ⁵³⁷
- Tuhfetü'l-mülûk ve's-selâtin mimmâ yekümü bihî üsüsü'd-din*, Ali b. Ahmed el-Ensârî
eş-Şîrâzî (Ölüm 1456), Arapça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih No.
3466⁵³⁸

528 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 23.

529 Levend, *a.g.m.*, s. 189, dipnot 106.

530 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 20; Çolak, *a.g.m.*, s. 375.

531 <http://isd.ilem.org.tr/detay/335>

532 Çolak, *a.g.m.*, s. 376.

533 *A.g.m.*, s. 376.

534 *A.g.m.*, s. 376.

535 Levend, *a.g.m.*, s. 188, dipnot 94.

536 Çolak, *a.g.m.*, s. 376.

537 <http://isd.ilem.org.tr/detay/763> (22.09.2020).

538 Çolak, *a.g.m.*, s. 376. Bursalı Mehmet Tahir'de eser Farsça olarak belirtilmiştir (Bkz. *A.g.e.*, s. 25).

Devletin liderlerden halka kadar birçok yapısını işleyen bir eserdir.⁵³⁹

Tuhfetü'l-vuzera, Abdullah Ensârî, Farsça⁵⁴⁰

Tuhfetü'l-vüzerâ, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed es-Seâlibî (Ölüm 1038), Arapça, Ragıp Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Ragıp Paşa No. 01473

Eser, vezirlik üzerine olup eserde, vezirliğin öneminden ve gerekliliklerinden, Arap-Fars kültüründeki vezirlik anlayışından bahsedilmiştir.⁵⁴¹

Tuhfetü'l-vüzerâ, Musannifek Alâü'd-dîn Alî b. Muhammed (Ölüm 1470), Farsça, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya, No. 02855

Eserde konu başlıkları ahlak eserini andırmakla birlikte, vezirin ahlakı üzerine olan kısım nedeniyle eser, siyaset eseri niteliğindedir.⁵⁴²

Tuhfetü'l-vüzerâ, Farsça, Nuruosmaniye Kütüphanesi, No. 3890⁵⁴³

Tuhfetü't-Türk fîmâ yecibu en yu'mele fi'l-mülk, Ebû İshak Necmeddîn İbrâhim b. Ali b. Ahmed et-Tarsûsî (Ölüm 1357), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3396; Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Efendi No. 1042, Pertevniyal No. 96/10 544

Eserin temel özelliği, devlet, din, hukuk konularına mezhep doktrini üzerinden yaklaşmasıdır; eserin amacı devletin siyaset-hukuk-din çerçevesini Hanefî mezhebi üzerinden temellendirmektir.⁵⁴⁵

Ukudü'l-cevâhir li-zehâyiri'l-ahair, Kadı Arifi (Ölüm H. 1002), Arapça, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, R. 415

Siyaset ve ahlaka dair Arapça bir eserdir.⁵⁴⁶

Umdetu'l-Mesalik fi Siyaseti'l-Memalik, Necmuddin Manciniki, Arapça⁵⁴⁷

Umdetü'l-mülûk ve Tuhfetü'l-memlûk fi's-siyâse, Arapça, Ayasofya Kütüphanesi, No. 2892⁵⁴⁸

Umûrû'l-umerâ, Şeyh Osman b. Ali (Ölüm 1582), Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih No. 4188⁵⁴⁹

539 <http://isd.ilem.org.tr/detay/458> (30.09.2020).

540 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 25.

541 <http://isd.ilem.org.tr/detay/248> (23.10.2020)

542 <http://isd.ilem.org.tr/detay/462> (22.10.2020) Eser Bursalı Mehmet Tahir ve Orhan Çolak'ta Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya No. 2855 yer numarasıyla, İbnü'l-Kasım, Abdullah b. Muhammed el-Belhî adına kaydedilmiştir.

543 Levend, *a.g.m.*, s. 183, dipnot 51.

544 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 54; Çolak, *a.g.m.*, s. 376.

545 <http://isd.ilem.org.tr/detay/401> (30.09.2020)

546 Çolak, *a.g.m.*, s. 376.

547 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 21.

548 Levend, *a.g.m.*, s. 181, dipnot 43.

549 *A.g.m.*, s. 188, dipnot 96.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mısır valiliğinde bulunan Hasan Paşa'ya ithafen kaleme alınan eser çeşitli yönetici kavramlarını ele alan siyasete dair önemli bir eserdir.⁵⁵⁰

Usulü'l-hikem fi nizami'l-ümem, Hasan Beyzade Ahmet, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 6944

Güzelce Ali Paşa (Ölüm 1620) adına yazılmıştır.⁵⁵¹

Usulü'l-hikem fi nizami'l-alem, Kafi Hasan Akhisari-i Bosnavi (Ölüm 1616), Arapça, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 3658; Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi No. 1823; Hüseyin Paşa No. 291, 292; Bayezit Kütüphanesi No. 5172; Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 2272; Atıf efendi Kütüphanesi No. 1726

Müellif, "nizâm-ı âleme müteallik" yazdığı eserinde, halkı; "kılıç, kalem, çiftçi, sanat ve ticaret sınıfları" olarak dörde ayırmıştır; müellif devlet yönetimindeki bozulmayı da ele almış ve bu durumu, devlet işlerinin ehil olmayanlara verilmesine bağlamıştır.⁵⁵²

Terceme-i usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem, Hasanbeyzâde Ahmed Paşa, Türkçe, (Ölüm 1636-37), İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, No. 0-49

Eser, Hasan Kâfi Akhisari'nin Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesi olup, II. Osman devrinin sadrazamı Güzelce Ali Paşa adına kaleme alınmıştır.⁵⁵³

Terceme-i usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem, Mustafa b. Mustafa, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi No. 2112

Eser, Hasan Kâfi Akhisari'nin Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.⁵⁵⁴

Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem tercümesi, Mehmed Tevfik Çaylak (Ölüm 1894), Türkçe, İstanbul: 1868

Eser, Hasan Kâfi Akhisari'nin Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.

Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem tercümesi, Ahmed Reşid Paşa, Türkçe, Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba No. 336

Eser, Hasan Kâfi Akhisari'nin Usûlü'l-hikem fi nizâmi'l-âlem adlı Arapça eserinin Türkçe tercümesidir.⁵⁵⁵

550 İnan Gümüş (2020), "Umurü'l-Ümera'nın söyleminde iktidar alameti olarak adalet ", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, s. 445.

551 Levend, *a.g.m.*, s. 184, dipnot 60.

552 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 18; Levend, *a.g.m.*, s. 191, dipnot 114; Çolak, *a.g.m.*, 376.

553 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1997, C. 16, s. 363-364.

554 Çolak, *a.g.m.*, s. 377.

555 *A.g.m.*, 377.

Usûlî'l-hikem fî nizâmî'l-ümem, İbrahim Müteferrika (Ölüm 1744), Türkçe, İstanbul: Müteferrika Basımı H. 1144; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6997 ⁵⁵⁶

Nizâm-ı cedîd ilk defa bu eserde kullanılmıştır; Müteferrika, Avrupa'nın askeri alandaki gelişen yeniliklerinin mutlak surette alınması gerektiğinin altını çizmiştir hatta Ahmet Hamdi Tanpınar bu eseri, "Avrupalılaşıma hareketinin beyannâmesi" diye niteler. ⁵⁵⁷

Kendinden önceki bu tür eserler, meseleleri Osmanlı Devleti'nin klasik dönemine dönüşle ilişkilendirirken Müteferrika, devletteki sorunların çok yönlü olduğunu ve değişime ayak uydurmanın gerekliliğini, Avrupa ve Rusya'daki gelişmelerin takip edilmesinin zaruretini ve önlemlerin bu çerçevede alınmasını gerektiğini belirtmiştir. ⁵⁵⁸

Türkçe Çevirisi: Adil Şen, İbrahim Müteferrika ve Usûlü'l-Hikem fî Nizâmî'l-Ümem, Ankara, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

Vâsûtâtü's-sülûk fî siyâseti'l-mülûk, İbnü Zeyyân Mûsâ b. Yûsuf Tilemsâni (Ölüm 1388), Arapça, Tunus Matbaası, Ed Devletü't-Tunussiyeh 1279

Eserde işlenen temel konular, adalet, ordu, hükümdarın saltanatını kurması ve sürdürmesi için gereken önlemlerdir. ⁵⁵⁹

Terceme-i vâsûtâtü's-sülûk fî siyâseti'l-mülûk, Rahmi İbrahim (Ölüm 1894), Türkçe, İzmir 1296

Eser, Vasîtâtü's-sulûk fî siyâseti'l-mülûk adlı Arapça eserin Türkçe tercümesidir. ⁵⁶⁰

Vesâyâ mülûki'l-Arab min evlâdi'l-melik Kahtân b. Hûd, Ebü't-Tayyib Muhammed b. Ahmed b. İshâk b. Yahyâ el-Veşşâ' el-A'râbî (Ölüm 937), Arapça, Paris, Bibliothèque Nationale, No. 6338

Arap hükümdarlarının öğütlerini toplayan ve Kahire ve Paris'te nüshaları bulunan bu eserler yanlılıkla Yahyâ b. Reşşâ'ya ait olduğu düşünülerek yayımlanmıştır. ⁵⁶¹

Zahîretü'l-mülûk, Seyyid Âliyyü'l-Hemedânî (Ölüm 1384), Farsça, Topkapı Kütüphanesi, Mehmet Reşat No. 921; Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail No. 247; Ayasofya Kütüphanesi No. 2871-2873

Eser adalet, hilafet, ahlak, Tanrı'nın nimetleri gibi konular üzerinden padişahlara nasihatler verir. ⁵⁶²

Türkçe Çevirisi: Hadisler Işığında Yönetim İlkeleri Yönetici Nitelikleri (Zahîratü'l-Mülûk), çev. Necdet Yılmaz, Darulhadis Yayınları.

Tercüme-i zahîretü'l-mülûk, Zihnî, Türkçe, Nuruosmaniye Kütüphanesi No. 3890

556 Bursalı Mehmet Tahir, *a.g.e.*, s. 29; Levend, *a.g.m.*, s. 192, dipnot 123.

557 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2000, s. 324-327.

558 Levend, *a.g.m.*, s. 192; Çolak, *a.g.m.*, s. 377.

559 Levend, *a.g.m.*, s. 180; <https://isd.ilem.org.tr/detay/421> (28.09.2020)

560 Levend, *a.g.m.*, s. 180.

561 TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 2013, C. 43, s. 72-73.

562 Levend, *a.g.m.*, s. 171, s. 183, dipnot 51.

Eser Ali b. Şihâbüddîn Hasan b. Muhammed el-Hemedânî'nin Zahîretü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesi olan bu eserde, Sultan II. Selim'e övgüler bulunmaktadır.⁵⁶³

Tercemet-i zahîretü'l-mülûk, Gelibolulu Sururi Mustafa (Ölüm 1561), Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Revan No. 403; Mehmet Reşad No. 922; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No. 6957; Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya No. 2858

Zahîretü'l-mülûk adlı Farsça eserin Türkçe tercümesidir.⁵⁶⁴

Zahîretü'l- mülûk tercümesi, Türkçe, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 2682, 2716, 2971

Hemedanî'nin Zahîretü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Türkçe tercümesidir.⁵⁶⁵

Hilyetü'l-mülûk, Mehmed b. Hüseyin, Türkçe, Topkapı Kütüphanesi, Hazine No. 360

Zahîretü'l-mülûk adlı Farsça eserinin Osmanlı hükümdarı Sultan İbrahim adına kaleme alınan genişletilmiş Türkçe tercümesidir.⁵⁶⁶

Zemmü ahlaki'l-küttâb, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbub el-Kinânî el-Leysî el-Câhiz (Ölüm 869), Arapça⁵⁶⁷

Kaynakça

563 *A.g.m.*, s. 183, dipnot 51.

564 *A.g.m.*, s. 183, dipnot 51.

565 Çolak, *a.g.m.*, s. 378.

566 Levend, *a.g.m.*, s. 183, dipnot 51.

567 <http://isd.ilem.org.tr/detay/81> (23.10.2020)

- Abdi Efendi (2017), *Dil ile Akıl Arasında Söyleyişi*, çev. Nazlı Altunsoy ve Mesut Ayar, İstanbul: Büyüyeay Yayınları, 2017.
- Abou-El-Haj, R. A. (2018), *Modern Devletin Doğası 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu*, çev. O. Özel & C. Şahin, Ankara: İmge Kitabevi.
- Adalı H. H. (2019), *Alaeddin Keykubat'a Sunulan Siyasetname*, Yeditepe Yayınevi, 2019.
- Afyoncu, E. (2000), "İbrahim Müteferrika", *TDV İslam Ansiklopedisi* 21: 324-327, İstanbul.
- Ağarı, M. (2013), "Ya'kubî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 43: 287-288, İstanbul.
- Akün, Ö. F. (2989), "Gelibolulu Mustafa Âlî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2: 416-421, İstanbul.
- Ali b. Ebî Bekir Hirevî (2016), *Siyaset ve Savaş Sanatı*, çev. Mehmed Arif Hilmi Efendi, haz. Sadık Yazar, İstanbul, Büyüyenay Yayınları.
- Altay, A. (2008), *Düstürü'l-Mülk vezîrü'l-melik (Metin ve Değerlendirme)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Apaydın, H. Y. (1999), "İzzeddin İbn Adüselâm", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 19: 284-287, İstanbul.
- Arslantaş, N. (2019), "Meir Jacob Kister", *TDV İslâm Ansiklopedisi* EK-2: 67-69, Ankara.
- Avcı, C. (2006), "Naşihatü'l-mülûk", *TDV İslâm Ansiklopedisi* C. 32: 41, İstanbul.
- Avçın, M. (2012), Bir Siyasetname Olarak Ahlâk-ı Muhsinî, *Turkish Studies*, 7(2), 145-160.
- Aykut, N. (1997), "Hasanbeyzâde Ahmed Paşa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* C. 16: 363-364, İstanbul.
- Ayman Güler, B. & Ertürk Keskin, N. (2007), "Devlet Reformunu Tarihten Çalışmak", *Kamu Yönetimi: Yöntem ve Sorunlar*, Ed. Şinasi Aksoy&Yılmaz Üstüner, Ankara: Nobel Yayınları.
- Azamat, N. (2009), "Sarı Abdullah Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 36: 145-147, İstanbul.
- Azamat, N. (2006), "Kemahlı İbrâhim Hakkı", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 25: 220-222, Ankara.
- Azimli, M. (2009), "Sehl b. Hârûn", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 36: 319-320, İstanbul.
- Çağrı, M. (1994), "Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 10: 406-408, İstanbul.
- Çolak, O.M. (2003), İstanbul Kütüphanelerinde Bulunan Siyasetnâmeler Bibliyografyası, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 1(2), 339-378.
- Durmuş, İ. (1996), "Georg Wilhelm Freytag", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 13: 200-201, İstanbul.
- Durmuş, İ. (1997), "Hatib Kazvini", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 15: 194-195, İstanbul.
- Durmuş, İ. (2000), "İbnü'l Mukaffa", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 21: 130-134, İstanbul.

- Durmuş, İ. (2000), “İbnu'l-Mut'ez”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 21: 143-147, İstanbul.
- Durmuş, İ. (2013), “Veşşa”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 43: 72-73, İstanbul.
- Durmuş, İ. (2008), “Ali b. Ubeyde Reyhânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 35: 43-45, İstanbul.
- Ergin, A. Ş. (1988), “Abdülhamîd el-Kâtib”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 1: 255, İstanbul.
- Erman, O. (2018), *Nihâlî Mir'âtü'l-'Ukalâ (1799) (Giriş-çeviri yazılı metin-aktarı-dizimli sözlük-tpkbasım)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- eş-Şek'a, M.M. (1999), “İbnAbdürabbih”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 19: 281-283, İstanbul.
- Fazlıoğlu, İ. (2000), “İbnü'l-Efkânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 21: 22-24, İstanbul.
- Gülensoy, T. (1991), “Atabetü'l-Hâkayık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 4: 50-51, İstanbul.
- Gümüş, İ. (2020), Umurü'l-Ümera'nın Söyleminde İktidar Alameti Olarak Adalet, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 19, 443-459.
- Gündüzöz, S.(2011), “Ebû Ali Tenûhî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 40: 470-471, İstanbul.
- Halifat, S. (1994), “Ebü'l-Alâ el-Maarri”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 10: 287-291, İstanbul.
- Has Hacib, Y. (2020), *Kutadgu Bilig*, çev. Ayşegül Çakan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hizmetli, S. (2000), “İbnü't-Tıktakâ”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 21: 130-134, İstanbul.
- İnalçık, H. (2000), “Kutadgu Bilig'de Türk ve İran Siyaset Nazariye ve Gelenekleri”, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adalet* İstanbul: Eren Yayınları.
- İpşirli, M. (1988), “Abdullah Efendi, Tatarcık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 1: 99-100, İstanbul.
- Kahraman, A. (1989), “Ahlâk-ı Alâî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2: 15-16, Ankara.
- Kallek, C. (2003), “Mâverdi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 28: 180-186, Ankara.
- Kanar, M. (2007), “Nîzâm-i Gencevî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 33: 183-185, İstanbul.
- Karaismailoğlu, A. (2002), “Kelile ile Dimne”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 25: 210-212, Ankara.
- Kavak, Ö. 2012. *Siyasî Nasihatnâme*. Klasik Yayınları, İstanbul.
- Kavak, Ö. (2014), Dünya ve Din Siyaseti: Saîd b. İsmail el-Aksarâyî'nin Siyaset İlmihalinde Hilâfet, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S.32, s. 63-98.
- Kavak, Ö. (2019), Sultan II. Bayezid'e Sunulan Müellifi ve İsmi Meçhul Bir Siyaset Risalesi, *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 24(46), 189-226.
- Kirişçiöğlü, M. (1992), “Cafer İyânî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 6: 551-552, İstanbul.
- Koçak, İ. (1999), “İbn Hamdun”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 20: 20-21, İstanbul.
- Köksal, A. C. (2017), “Bir İslâm Âlimi Olarak Lütü Paşa”, *Osmanlı Araştırmaları / The Journal of Ottoman Studies*, 29-72.

- Kutluer, İ. (1992), "Ebu Zeyd Belhî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 5: 412-414, İstanbul.
- Kutluer, İ. (2000), "İbnü't-Tayyib es-Serahsî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 21: 230-232, İstanbul.
- Kütükoğlu, B. (1989), "Âlî Mustafa Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2: 414-416, İstanbul.
- Levend, A. S. (1962), *Siyasetnameler, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı*, 167-194.
- Nabi (2015), *Hayriyye-i Nabi*, çev. Mahmut Kaplan, İstanbul, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Nasiruddîn et-Tûsî (2007), *Ahlak-ı Nasırı*, çev. Anar Gafarov, Zaur Şükürov, Litera Yayıncılık, İstanbul.
- Nizamülmülk (2020). *Siyasetname* (5. Baskı), İstanbul: Say Yayınları.
- Okay, M. O. (1997), "Haşmet", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 16: 422-444, İstanbul.
- Okuyucu, N. (2018). Kafiyci'nin Siyasetnameleri: Seyfü'l-müluk - Seyfü'l-kudat (İnceleme - Eleştirmeli Metin - Çeviri) . Özgür Kavak, Hızır Murat Köse (Ed.). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
- Oktay, C. (2017), *Siyasi Kültür Okumaları*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öz, M. (2019), "Kitab-ı Müstetâb", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, EK-2: 69-70, Ankara.
- Özcan, A. (1997), "Hadîkatü'l-Vüzerâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 15: 22-23, İstanbul.
- Özcan, T. (2003), "Mehmed Şerif Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 28: 531-532, Ankara.
- Özel, A. (2019), "Muhammed Bayram", *TDV İslâm Ansiklopedisi* EK-2: 296-297, Ankara.
- Özel, A. (2003), "Megilî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 28: 358-360, Ankara.
- Öztürk, N. (2013), "Vüsûlî Çelebi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 43: 145, İstanbul.
- Sucu, N. "Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin Mir'âtü'l-Ahlâk Adlı Eseri", *Turkish Studies*, 6/2, 2011, 881-908.
- Şafak, Y. (2007), "Nizâmî-i Arûzî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 33: 182-183, İstanbul.
- Şahinoğlu, M.N. (1989), "Ahlâku'l-eşrâf", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2: 18-19, İstanbul.
- Şahinoğlu, M.N. (1989), "Ahlâk-ı Muhsinî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 2: 17, İstanbul.
- Tahir, B. M. (1994), *Siyasate Dair İslami Eserler*, çev. Hikmet Akpur, İstanbul: Yeni Zamanlar.
- Tayşi, M. S. (1995), "Feyzullah Efendi", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 12: 527-528, İstanbul.
- Tuhfetü'l-Memlûk*, çev. Yakup Kara, İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Uludağ, S. (2000), "Muhammed b. Hüseyin Sülemî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 38: 53-55, İstanbul.
- Yavuz, K. (2010), "Şeyhoğlu", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 39: 88-89, İstanbul.
- Yavuz, S. (1994), "Edib Mehmed Emin", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 10: 422-423, İstanbul.
- Yuvalı, A. (1999), "İbn Arabsah", *TDV İslâm Ansiklopedisi* 19: 314-315, İstanbul.

İnternet Kaynakları

İslam Siyaset Düşüncesi Kataloğu, <http://isd.ilem.org.tr/> (Erişim Tarihi 09.09.2020)

Risaletü'l-adl fi beyani hali'l-Hızır, <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/risaletul-adl-fi-beyani-halil-hizir/176084> (Erişim Tarihi, 27.10.2020)

<https://www.turkedebiyati.org/kabusname/> (27.09.2020).